

1988

1989

„Dicsőség a magasságban az Urnak s békeség e földön a jó akaratú
embereknek ?“ (Új szövetség.)

„Az emberi élet ép olyan, mint egy Népünnep, a melyhez némelyek vívni,
mások üzörkedni, még mások mint nézők gyülekeznek. Ezen ünnepélyt egyedül
a néző élvezi; minthogy mindenmáski az aggálytól gyötörtetik. És ezen néző a
bölcs, ki a világ e nésterén csak azért jelenik meg, hogy a természetet és az em-
berek szokásait megfigyélje. — Pythagoras.

PEST 1865.

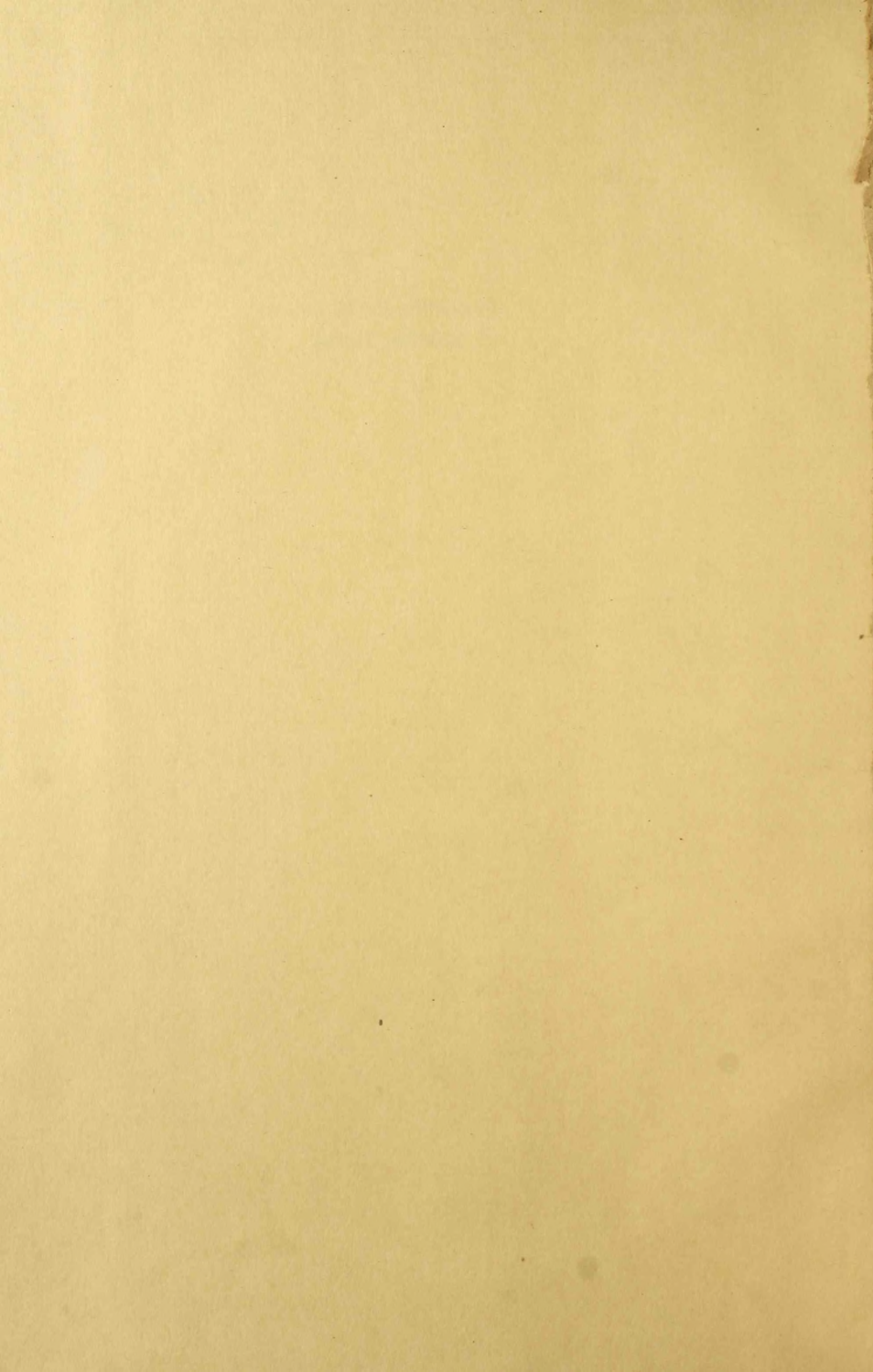
Nyomatott **Kocsai Sándor** által (Érkövy, Galgóczy és Kocsai nyomdájában,) hálter és alduasor
sarkán 9. sz. o.

5204

C.2507

MAGYAR KÖZGAZDASÁGTUDOMÁNYI
EGYETEM KÖNYVTÁRA

~~Magyar Könyvtárak Könyvtárak~~
~~Nyomtatásügyi és Szociálpolitikai Szembátó~~

~~388. Könyvtára~~ 0 236

ME

~~Magyar Kir. Kereskedelmi Múzeum~~
~~könyvtára~~

E. 145

A
MAGYAR NEMZETNEK!

HAZAFIAS BIZALOMMAL

S

ŐSZINTE TISZTELETTEL

AJÁNLJA

a

**A magy kir. Kereskedelmi Muzsüm
könyvtára.**

Szerző.

1904

A

MAGYAR NEMZETI

HATÁRIS BIALGOMM

OSZTÁR ISZTÉLŐ

ALZALA

A kor' kérdései nagyok, a helyzet' jogai követelők. S midőn egy nemzetnek életérdekei az alárendeltség' nehézségei fölött csak némasággal küzdenek; akkor a sors' szeszélye a rendeltetést csak gúnyolja.

Ki volna az, aki hivatásérzetét megtagadva, a semmittevés' mételyétől magát az enyészetnek átengedné? S ki lehetne az, ki a haladás' ösztönét tekintve: az önbeismerés' szükségével ne törődnek s az okosságot vezér-eszközül fölhasználni késedelmeskednék!?

A világ' rendeltetésében igen, de valamely államnak hivatásában nincs 's nem lehet megállapodás.

S á r a terméketlen, C y r u s kitett gyermek, G r a e c i a és R ó m a elejénte kicsinyek voltak; de életrehevattak lévén termékenyek' s életerősekké lettek; s mindaddig nagyok is voltak, míg őket a túlönzés' s összérhetlenség' mérge meg nem roncsolá. —

Ki az életet szereti, az azt tetteleg becsülje is meg. Tenni mindenki hivatva van; de ahol magát a közérdeknek az egyéni alárendelni nem iparkodik, ott a megerősödéstről még csak a fogalom is kihal. —

Ha a bölcsesség gyakran tán a hallgatásban, úgy a haladás bizonyosan mindig a tettben alapszik. —

Mig a szóviszketeg csak bünt, addig a folytonos hallgatás csakis gyengeséget tanusít.

Ha Pythagoras a bölcseséget csak a vizsgálódásnak gyönyörében lelé, úgy Tullius' szavai az utó kornak nagyobb hasznot tettek.

Az önbeismerés első gyógyszer, a jóakarát és becsületesség pedig életrendi szükségék; mig a pártok' közös kötélynék fölfogása s hü követése a legbiztosb rév.

Az életbiztosíték nem a lemondás' de a méltányosságban sárkal.

Mig a vakeset által fölkaroltatni nem érdem; addig a méltatlanságot legyözni, csak az életerő van hivatva, s ahol ez meg van, ott a nemtevés csak vétkes, de szenvedése szánandó nem lehet.

Ki az időt okosan használja, az minden erővel rendelkezik; ki késedelmes, gondatlan, vagy roszakaratu's hallgatag: az mindent kockára tesz s baját mint veszteségét, nemes öntudattal túl nem élheti; azért így enyészete fölött az igazság és méltányosság sohasem keserghetnek. —

Ki utódainak kárt okoz, az önmagát csak a kárhözatra ítéli s nevét az örök gyűlöletnek veti alája.

„Ne: ki? De: mit?“ (!)

A magyarirók segélyző egyletéhez.

Pest, 1865 Febr. 5

Uraim!

Ama hazafias emberszeretet, melylyel Önök a közműveltség' szencvedő Apostolai s így a közösemberiség' igazai iránt mint segélyzők egyesültek s jótékonyan hatni föllelkesültek, nógat engem is e sorokra, melyekkel őszinte üdvözlétem mellett bejelenteni óhajtom, hogy sajtó alatt lerő „Europa sebei s Austria pénz-ügyének egyetlen gyógyforrása“ című munkám' tiszta jövedelmének ¹/₃ részét Önök pénzalapjának növelésére, a legszentebb hazafiúi s emberi kötélyemül ismerem.

Fogadják tehát szívesen ez ajánlatot s legyenek meggyőződve, hogy bár a mű mint a politicalai tények' rövid korrajza s vázlatja az államélettel foglalkozni van hivatva, de épen ezen tekintetből szinte csakis a humanitas' örök követelményétől vezéreltetve fogalmaztatott.

Igy a Phylantropia is muhatlanul közelébe hozza engem ama szent térnek, melyen a valódi nagyság' és dicsőség' templomát s ennek őnzetlen Papjait áldozni láthatám.

Azért honpolgári érzületem' (szabadjon mondani szívemnek) mind két kamarája csak gazdagodni fog, ha a fölfogás megengedi, hogy míg az állam' pénzügye egyetlen javulhatására célzott munkálkodásom' eredményének napfényre hozatalánál őszintén járok el; addig legelső hasznával már is „a magyarirók' segélyző egyletének javára lenni szinte hazafiasság. — S én valóban hiszem is, hogy hol a kérdést a Phylantropia, vagy pénz képezik: ott a politicalai egyedárukodáson mindenkor és mindenkinek fellül emelkedni kell.

Az emberiség' Nemtője örködjék felettünk!

vasvári Kovács Ferenc. m. k.

(Bástya-utca 20. sz. a.)

T A R T A L O M:

	Oldal.
Ajánlat	V
Levél a magyar írók segély egyesületéhez	VII
Tájékozás	X
I. Az idő rohama (Sylvesterest 1864)	1
II. Az államhadjó és kormánya	2
III. Az alkotmányos eljárás szükségessége s a francia éghajlat igénye	4
IV. Europa sebének régibb eredetű fészke, orvosi operatio s következése	6
V. A sajtórendszer tágulásának szüksége	8
VI. Az eurpai sebek részletei	8
<i>Porosz</i>	9
<i>Az északi colossus</i>	9
<i>Angol</i>	10
<i>Roma</i>	11
VII. Az Encyclica hatása s a conventio logica értelmezése. <i>Olaszország</i>	11
<i>Belgium</i>	13
<i>Helvetia</i>	13
<i>Oláhok</i>	13
<i>Serbia, Montenegro, Bulgaria</i>	14
<i>Ozmánia</i>	14
<i>Görögök</i>	14
<i>Spanyolország</i>	14
<i>Austria és Magyarország</i>	15
<i>Franciaország (vagyis III. Napoleon)</i>	20
VIII. A Napoleoniház megalapítása; a roman, german és szláv elem öszmüködése	23
IX. A panslavizmusnak fontolva haladása és vég-hatása	26
X. A panslavizmus előleges meggátlása mint a humanitás s Europa igénye	28

XI. Az európai sulyegyen szüksége	31
XII. Az európai sulyegyen főpontja, nem az éjszakai germanismusnak délrei törekvésében rejlik .	32
XIII. Az európai egyensúly főpontjának tágasb meghatározása s Magyarország hivatása . .	33
XIV. Európa általános és legnagyobb sebei és a gyógyulhatás előfeltételei	34
XV. Magyarország	38
XVI. Szóljunk-e még vagy hallgassunk?	40
„Népeimhez.“ (Császári nyilatkozat)	46
XVII. Országgyűlés	53
XVIII. Hazafias rajongás	56
XIX. Pénzügyünk egyetlen gyógyforrása és a transactio	57
XX. Statistiai adatok	68 és 84
XXI. Hadrendszeri kérdések	72
XXII. Fölterjesztés az országgyűlésre	89
XXIII. Utóhangok	91
Melléklet: A humanitás barátaihoz	95

Értelemzavaró nagyobb sajtóhibák.

Oldal sz.	3 szó	4 fogalommal	helyett fogalommal
” ”	5	” 12 nyújt ez a	” nyújt a
” ”	73	” 18 honpolgárt	” honpolgárok
” ”	74	” 4 megfosztja	” meg nem fosztja
” ”	74	” 5 nem tartja el	” eltartja-e
” ”	76	” 1 hogy egy, a	” hogy a
” ”	76	” 23 képezhessük	” előképezhessük
” ”	80	” 13 szülők,	” szülők’
” ”	82	” 1 fennebb a —	” fennebb a 74.
” ”	91	” 10 kellő —	” kellő esetben
” ”	91	” 12 örérzetének	” önérzetének

Tájékozás.

Ha valaki valamit ír s azt nyilvánosságra bocsájtja, úgy hinnie is lehet, hogy azt valaki, ha más nem, hát legalább a szedő, javítók és a sajtóhatóság, kedvező esetben pedig tán: a tisztelet-példányokkal kitüntetett néhány hazafi, valamint a hazai közkönyvtárak közönsége, úgy néhány rokon és kevés jóbarát; sőt tán néhány vevő is, majdesak elolvasandja.

Igy tehát író és olvasó együtt lévén: ennél fogva habár nem mindig egy formán gondolkoznak, de még is együtt beszélgetnek; ennél fogva a tárgy felett többes számmal vannak; azért itt az előadás szinte többes számban történik.

Azonban mindenek előtt be kell vallanunk, hogy humorizálni nem akarunk; mert bár sok dologban csupán a humor szép, de jelenleg Európában még a humor is sebes; azért alig sebes; így nem is könnyű; mert benne sok a könnyű; s itt épen önmagunkra ismerünk; hisz régi dolog már az, hogy „sirva vigad a Magyar.”

Régebb időben ezt láhattuk is, de mióta elcsúsztunk; s rajtunk a sors kereke keresztül kasul járt s nem emelkedtünk a Mindenható fölé, hogy a sors kerekét megállíthatandotuk; oh azóta még a gazdagok is csak az inségesekért táncolnak. A szegény ember pedig, nem ugyan a munkában, mint inkább a munka-keresésben kifáradva: félrevonultan „*még ott is sir, ahol senki sem látja.*” —

Hogy is ne! ? Hisz bár hova tekintünk, mindenütt csak nyomort, fennlevő terheket, vagy legfeljebb csak hideg közönyt tapasztalunk.

Igy lehetlen kikerülnünk ama roppant ürt is, mely re nedeltetésünk és sorsunk közé, az idő vasfoga, a félértett korszellelem, világosabban pedig a sötét önzés által ásatott.

Mit tegyünk most, hogy ezen túlmehezzünk ?

Nincs senkink, ki bennünket csupa emberszeretetből, vagy nemes boszúból átsegítsen.

Ki, vagy megkerülni a mélységét nem bírjuk; — beleereszkedni s belőle a túloldalba kapaszkodva fölhatolni: képtelenség.

Várni? — — oh! még tovább várni? — Ez szinte physical és morális lehetlenség; — mert hisz ha várunk: úgy nem haladunk; hanem csak maradunk s nem gyógyulunk.

Maradni? — — oh! de hogyan, — mivel s miért? hisz az bizonyos, hogy pénztelen korszakban még az idő sem kínálkozik ingyen orvosul s legtöbbnyire még el- s így föl is emészt.

Avagy kiállja ki s élheti túl ama elemek hatását, melyek az életerőt csak izgatják, de velők haladni vagy nem lehet, vagy legtöbbnyire az okosság is tilt?

Mint hogy pedig mindig csak a jelen' perce rendelkezik s ez most várakozást parancsol; így nincs egyéb hátra, mint a lehetetlenséggel meg nem mérközni; hanem magunkat okosan viselni s nemes lemondással bár, de folytonos éberséggel s bizalommal várni.

Azonban, hogy a várakozással egybekötött tespedés bennünket el ne satnyítson; jó lesz tán ha szellem-szárnyainkkal felemelkedünk a magasba, hogy onnét a kor' jeleneteit távolabbról s mégis jobban kivehessük; — így a multban is jobban elkalandozhatunk s ennél fogva a magasban rejlő jövő' leplet is könnyebben, azaz: okosabban megközelíthetjük; s így tán a tapasztalás szálaiból szövődő következetesség fonálával anyira is jutandhatunk, hogy ama mysticus leplet is megérinthetjük, hogy így az elejtett igazság mint világosság sugarai, lelki szemünket minden egyéb magikai kísérlet nélkül is meghathassa.

Olvasóink türelmét megbecsülve pedig helyén látjuk kimondani, hogy az egész irat, a legközelebb mult évi Sylvester-estén átérzett fájdalmunknak s jóakaratumknak rövid vázlata; mit naplónkból azért vevénk ki, hogy vele ama kötélyünknek feleljünk meg, mely bennünket valamint a Haza, úgy a közös emberiség iránt egyformán lelkesít.

Azért itt hivatkozunk „Lelencháza“ című munkánk ezen jelszavaira:

„Használjuk fel az időt, mely a maga igényeihez eszközöket is

ad mindig; de amelyek használás közt a vigyázatlannak szemét szúrják ki, míg az okosnak kezeiben az utat egyengetik.“

„Az alkalom a viszonyokra, ezekkel pedig a férfit, mint hasznos eszközökkel: mindig a Haza javára hasson.“

Melyekhez jelenleg még ezt mondjuk:

„A Haza boldogsága maga az államhatalom, mely minden egyes polgárának erejére támaszkodik. — Az államhatalomnak, mint a részletekből egyesült erőnek ily jelentőségét és hivatását fölfogva iparkodnunk is kell, hogy a közjólét megalkotásának óriási munkájában minden egyes erő részt vegyen s aránylag annyit tegyen, mint amennyit egyéni helyzete, anyagi és szellemi képessége méltóképen magával hoz; hogy így az erő részleteinek összeforrt zöme által belől boldogok s kívül erők lehessünk.“

Igy tán magyareMBERHEZ illő jóakarató öszinteséggel járunk el, midőn az állam-pénz-ügy egyetlen gyógyforrásának fölfedezéséért nem kötünk ki magunknak előre, a fennlevő állam-adósság', azaz: 2.574,924.376 forintnyi Summától mint (*Maager* ur), $6\frac{00}{00}$ száztólit; azaz csak holmi slendrián, potom 153,895.462 ft. 86 krt.; — mert ennek csak $\frac{1}{100}$ részeivel is bizonyosan többet tehetnénk a célba-vett humanisticai s phylantropiai intézetten és testületen; mint ama csekély összegből, menyit 1500 példányban nyomott s a magyar közönség miliónyi olvasójának részvéte mellett, munkánk fönnmaradandó tiszta jövedelme után remélhetünk.

De becsüljük meg a filléreket és porszemeket is; mert ezek a vagyon' és birtok', mint a kívánt boldogság' kiegészítő részei; minélfogva bebizonyult igazság, hogy

„Bármily csekély legyen is, amivel valaki tehetségéhez mérve a haza s így a közös emberiség' javához járul; még is több: mint semmi.“

Tekintve pedig a helyzet' komoly igényét, mondjuk ki e meggyőződésünket:

„Sebekben vagyunk, de gyógyulni lehet, gyógyulnia kell; mert tespedésből lomhán elveszni: önmeggyaláztatás; élnie pedig: kötelesség.“

Az Ég' áldása legyen velünk!

I.

Az idő rohama.

„Percz szünik, óra lefoly, nap enyészik, hódnap iraulik,
Szárnyal az év, az idő végtelen árja rohan.
Im' az idő az öröklétnek képrajza, 's azon pont,
Melly sebesen pörög, és mint jelen egy helyen áll,
Még is, agyunkra tekintve, rohan, s nem váraozik ránk,
„Ember előre siess“ ezt viszonozza nekünk.
Nap, ki körül forgunk, melegítő égi tűz-örvény,
A' légtengernek szép fejedelme te nap!
Meddig forgunk még körüléd, mint szolgálai árnyok,
Vagy tán törvény ez, s nem szabad a vak erő?
Rántsd közelebb hozzád ez iszapból rakta tekénket,
A' hideg emberi szív tán melegebbre hevül.“

Bezerédy Gergely
1832.

Mily magasztos eszme, ifjúi szív; menyi tapasztalás, férfias akarat, szomorú igazság, s emberi keserv van e sorokban!? — És ez még is csak mind költeménynek, írója pedig (csak) költőnek, még pedig igenis hamar a méltatlan feledékenység' feneketlen ürébe merültnek mondható.

De hány tehetségdús elme, menyi haszonvehető erő s számtalan jó akarat enyészik el az érdekeltenység és meddség miatt, mely utóbbiba a hivatást s szerénységet a hideg közöny és vakeset, legtöbbsnyire pedig a durva önzés taszítja!?

A kor szellemét többnyire mindenki egyéni fölfogása s érdekei szerint magyarázza, igényeit ebből következteti; ezért szenved, egy nagyobb kör: a nép, a haza s így a közös emberiség.

„Szárnyal az év, az idő végtelen árja rohan; s nem várakozik ránk.“

E természetes kép a mi mai államéletünkben a legszomorúbb igazság; mert míg a roszakarát számítva vár s a kislelkűség gyáván hallgatag, addig az alkalom, eszköz, cél, erő, idő s így minden fogy; a közügyek tespednek s így az államterhek folyton szaporodnak. —

Igy az év végpercei, mint az öröklét tudományos fokozatainak válpontja, egy sajátyszerű eszmevilágot szül a gondolkodó emberben. Szív és lélek egyformán s szemrehányólag panaszkodnak; midőn pedig őket az idő, haladás és tette nögatja, ekkor a nagy mindenségben az egyénit az általános s ebben az egyént a közelebbi: a „Haza“ foglalja el.

II.

Az államhajó és kormányja.

Az állam az időben épen úgy lebeg, mint valamely hajó a siktengeren; így nagyon természetes, hogy mindenki mindegyikben a kormánytól várja meg ama műtétet, mely az alkalmi eszközök felhasználása mellett, a kívánt célhoz, valamint egyesek, úgy a népek millióinak javára vezet.

Itt azonban a hajóról nem lesz felesleges megjegyezni, hogy míg ennek kitűzött célja elérésénél, részint a jó szél és a tengerörvényben rejlő ismeretlen akadályok fölötti önkéntlen tovahaladás, mint nagy tényezők tekintethetnek; addig hasonlólag az állam jóléte is szinte megkívánja, hogy ezt semmiféle számítható és számíthatatlan kül, vagy bel elem, ne háborgassa.

De erre a szóviszketegség csak azt jegyzi meg ildomos gúnymosolylyal, hogy „az okos kormányos minden veszélyt kikerülhet.“

Itt azonban kell, hogy a kormány és kormányos, valamint az államhatalom és ennek képviselője, ugyszinte az államterő s ennek rendszere fölött határozott s így kellő forgalommal bírjunk; a különbséget és kellő hivatást pedig akaratlanul össze ne zavarjuk, vagy akarva föl ne eseréljük. Mint-hogy azonban itt nem lévén célunk valamely encyclopaedialis államphylosophiai értekezésbe bocsájtkozni; sőt föltéve azt, hogy a jelen sorokat épen azok olvassák, kik az államhajónak biztosítására hatni törekednek, s e föladat megoldásához nemcsak egyedül jószándékkal, hanem a kellő szakavatottsággal párosult kitaró egyetértés-, mint a kivitel alapföltételeivel is bírnak: így a fennebb hivatkozott műszavak nyelvészeti s diplomatiái értelmét fölfogva csak azt jegyezzük meg, hogy a fennebbi képlet kiegészítéséül, soha sem szabad kifelednünk ama tényezőket, melyek a logikai következtetésen mindig kívül állnak; ennélfogva csakis természetes (e l e m i); vagy pedik mű-okok és okozatoknak, esélyeknek tekinthetők.

Avagy ki állíthatná azt, hogy az 1848-diki február 24-diki párisi eseményeket Europa diplomatái már előre láthaták; azokra előkészülve is voltak; így a ragályt s ennek következeit is egész bizonyosságra kiszámíták?

Avagy kicsoda láthat a folyam titokszerű mélyébe, hol az örvény képződik s melyből egy fúró az egész hajósereget tönkre teszi?

S valljon van-e oly állam, melynek rendszere mindenkit kielégíthet? s ha van, úgy nem találkozhatnak-e egyes nyugtalanokodók, kik önző lelkületöknél fogva, fejüket csak a zavarok előidőzésében törik? Ha pedig nincsenek, úgy lehetnek oly i d e g e n (kül) é r d e k e k, melyek utat, eszközt, módot és alkalmat mindenre tudnak teremteni.

Ily számíthatlan esemény volt az olasz staatusokban s különösen a franczia befolyás által elősegített

Austria elleni provocatio; valamint az ezt követett Porosz általi eserbnehagyattatás 1859-ben.

E néhány adatból tehát eléggé kiviláglik, hogy „az okos kormányos nem mindig kerülheti ki a veszélyt.“

Az okos kormányostól tehát csakis az kívánatos, hogy a számítható s számíthatlan esélyek veszélyeinek lehető megakadályozhatása tekintetéből sohasem feledje azt, hogy midőn a hajó biztosítása a kérdés, akkor annak munkásaitól sem feledje ama jótanácsot számba venni, melynek kifolyásaként aztán a tetteges segélyzés szinte a legőszintébb és legbiztosabb; ennélfogva nélkülözhetlennek is tekinthető.

III.

Az alkotmányos eljárás szükségessége s a francia éghajlat igénye.

Ilyetén rendszer szeretetét a népek életében, alkotmányos monarchialisnak mondjuk s be is bizonyult dolog, hogy ez az europaiban már oly gyökeret vert, miszerint ezt az önkény, csakis legfeljebb egy rövid időre, annálinkább pedig csakis ön hátrányára korlátozhatja; és pedig oly annyira, hogy még ama jövőjét is veszélyzi, mely neki a szabadabb intézmények behoztatására szükséges, s mely nélkül saját személyének biztonságától is megfosztatik.

Ezt magyarázza nekünk XVI. Lajos és Lajos-Fülöp élettörténete.

Hol a politikai rendszer és a törvények nincsenek az éghajlat s nemzeti hajlammal öszhangzásban, ott az állapot hamar elviselhetlenné lesz.

Ily világos példa már elég volna arra, hogy a Fejedelem, uralkodását, csakis a Nemzet jogainak atyai végrehajtásával; a műveltség s beljölét eszközeinek folytonos gyarapításával eszközölje; ez hozandja meg neki a bizalmat és szeretetet, mely koronájának mindenkor legnagyobb disze leend.

Igaz azonban, hogy a korona tekintélyét fönntartani szinte nagy feladat. A korona gondja gyakran igen

terhes s így fájdalmas könyűket gördít a jó Fejedelem szemeibe; de amelyeket a Nép nem láthatván: így nem is lehet eléggé méltányos. Szükséges tehát, hogy a Nép a meggyőződött igazságok alapján, Fejedelmét bizalommal s szeretettel támogassa; mert ahol ezen kellékek csak részben is hiányzanak, ott a két oldalú igényekből legtöbbször csak kinövések származnak: melyek végre alkalmat adnak a nagyobb visszaélésre is; ez pedig csakis ama szörnynek szülője, mely az Államot veszélybe dönti. S míg így a belbékét csak meghasonlás és pártviszály követi; addig egy idegen erőnek mindig alkalmat nyújt ez a zavarosban halászhadni.

A francia népnek élénk véralkata, folytonos éberséget okoz; azért szükséges, hogy esze, alkalmi tevékenységre irányoztassék s mindig elfoglalva, legyen; játzsias fellengzésének művészi irány adassék; különben szükségtelen sőt veszélyes tárgyakat is fenyeget s rajongó játzsizágát csakhamar mélyebb eszmevihar, izgatagság váltja fel; amiből türelmetlenkedés s ingadozás lesz; ebből aztán könnyen fejlődik a jellemtelenség.

Mily kívánatos tehát, hogy a hangulat s kutató ösztön, mitsem találjon olyast, ami az ő hazaszeretetét, főleg pedig egyéni jogérzetét, természeti jogait megsértette.

Azért az Állam belvédrendszere sohasem korlátozza az éghajlat s így nemzeti véralkatot jellemző ártatlan kedély-hullámzatokat.¹⁾

Minden ami tiltott, kívánatosb s így bizonyos ingert okoz; azért ne legyünk mindennél szigoruak; ez

1) „Ha pedig az uralkodó jogfogalomnál fogva azt mondhatjuk, hogy a törvény, csak büntetésre és nem jutalmazásra, tehát úgy szigoruan véve nemis a javulás vagy javításra van hivatva: úgy ki kell mondanunk azt is, hogy a törvény mind addig nem igazságos, tehát meg sem tartható s nem tisztelhető, míg csak a természet-jog javára czélzott elöintézkedések által oly alapra nincs fektetve, mely a humanitás és civilisatio méltó igényeinek sikeresítő eszközeivel karöltve jár.“ (Lelencház I. köt. 5. §. 9. old. 2. pont. írta Vasvári Kovács Ferenc 1863.)

mindig ellenhatást szül, hanem inkább azon iparkodjunk, hogy okot a saját ovatoskodásunkra ne adjunk; féltékenységünket pedig — ha volna — épen a sok betiltásokkal s ezek fonák módjaival el ne áruljuk.

IV.

Europa sebének régibb eredetű fészke, orvosi operatio és következése.

Ily körülmények hatottak a mult század végén ama francia kedélyvilágra, mely Rosseau és Voltair korán megfogalmazott tanának egész ingerével kéjelgett.

A kaczer kényességből zsurlódás, rövid idő mulva pedig egy veszélyes fekély támadt, melynek büze egész Európát ragályosan megmérgezte.

A sebet Europa hatalmasai megnem gyógyíták; hanem csak behegeszték; azért ez azóta itt-ott gyakran fölfakad s méltán mondhatni, hogy Europa testén Franciaország egy oly nyílt seb, melynek mérge már mindenfelé elágazott s az itt-ott lappangó s feltünedező láz, az egész állományt (substanz) veszélybe dönti.

Itt tán helyén volna, hogy az orvosok és ezek gyógyrendszeréről s magáról a legszükségesebb gyógyszeréről, tehát a gyógyforrásokról is elmélkedjünk.

Igen, de ez oly roppant theoriába vezet, mely a társadalmi élet keletkezte óta még meg nem érett s meg sem is érhetik soha annyira, hogy vele valakit meggyógyíthassunk; azért inkább csak a praxist használjuk. Minthogy azonban itt a betegség természeti minőségénél fogva az operatiok nélkülözhetlenek, így a Chyrurgiára szorulunk, mely külsőleges lévén: így meg- és fölfogható; tehát a medica hypothesis fölött áll (Wattmann.) —

Csakhogy itt azt is meg kell jegyeznünk, miszerint ha a test belsőleg egészséges, úgy a külső bajt könnyebben s jobban legyőzhetjük; itt pedig kívül-belül nagy a baj, így egyike a másikat nagyobbítja s vonja maga után.

Legfőbb baj az, hogy az orvosok is betegek, s

egyik a másiknak hátrányára akar működni a nélkül, hogy előbb saját baját orvosolná meg.

E bajaikat ők közösen ismerik; köztök semmi rokonszenv; következőleg semmi barátság, legfellebb egy kis ildomos külsőség lehet; s így minden szükséges kellék hiányának dacára, mindegyik a maga erejében bizik.

Cronicus lévén pedig bennök, köztök s így előttök és utánuk is a baj, némelyek úgy gondolkodának, hogy a „keleti betegség“ úgy is gyógyíthatlan, így legjobb lesz ennek tárgyán operálgatni; szétkoncolván pedig a tagokat, így ezeket egymás közt felosztják, hogy bonctani ismekörüket gazdagítsák s praeparatumaikkal pedig gyűjteményüket szaporítsák.

Azonban itt az egyik nagyon előzékeny lévén az operatióban; hozzá még önző mohó is: így a dolgot önjavára fordítandó, azt nagyon is korailag kezdeményezé. Ezt aztán mások megrestelték s neki estek a faláknak, őt meg is sebzék; be- és meg is kötözik; a beteget kezéből ktszabadíták s egy időre föl is segíték; ami körül azonban az egyik nyugoti orvos a legügye-sebb (furfangos) tapintattal járt el.

Miután pedig ezen orvos itt már tekintélyre vergődött, operatori ügyes s önző viszketegének tért nyrendő: a keleti betegséget nyugatra, saját szülő földére is becsempészte; s ki hinné! nemesak testvéreit, de sőt még a P a p á t is megmérgezé s csakhamar megcsontá; legközelebb mult september 15-dikén pedig oly szert ada neki, mely őt deczember 8-kán már a legnagyobb epelázba hozá; mind ezt pedig csak azért tevé, hogy az öreget oly mozgásba hozza, mely neki a halálát legbiztosabban megközelíti.

S mily szégyentelen! — Az örökséget mindig csupán egyik cimborájának juttatja; maga pedig ettől utólagosan csak ajándékot kér; de végre majd őt is megfojtja, hogy így minden préda az övé legyen.

Ily végleletekre mások nem gondolnak s így benne még több beteg is bizik s most már nagy hirre kapván:

szerénytelenségénél fogva mindenütt első rendelvényes ő akar lenni; azért betolakodik mindenki házába, hol aztán igen badar dolgokat idéz elő; most már oly félelmes tekintélyüvé lett, hogy még szemhunyorításától s gratulatiojától is tartanak.

Igy van, ha a nép valakit bálványoz; a divathősök tanai mindig ragalyosak s így mérgök többeknek halált okoz.

No de bocsásson meg a kegyes olvasó e kissé humoristikus eltérésért!

Igaz, hogy e képletre szükségünk nem volt, mert hisz komoly tárgyát úgy is eléggé ismerjük az életből; hü közlését pedig a mai sajtórendszer szinte nem korlátolja.

V.

A sajtórendszer tágulásának szüksége.

Hála az égnek, hogy sajtórendszerünk már tágulni kezd! s hivatását azon elvből ismervén be, mely a gondolkodás-módoknak inkább kipuhatolását, mint eltakarását teszi szükségessé; mert bizonyos is az, hogy mivel „néma gyermeknek szavát még anyja sem érti,“ így a bajon célszerűen segíteni nem is lehet; ennél fogva a nyilatkozat terének tágulni kell; különben a baj csakugyan nagyobb lesz; s a minek fokozatos folyamát, a gyógyforrásokról véleményezéseket meg nem engedjük; ott gyógyismekörünk korlátoltabb lévén, így a veszély is fönn-s fenyegetőbb marad. Jól belátta ezt, a korát századokkal meghaladt nagy emlékü II. József; azért hagyott szabad tért a sajtónak.

Ennél fogva legyünk nyitlak; soroljunk elő Europa legnagyobb betegségeiből néhányat.

VI.

Az europai sebek részletei.

Ugy hiszem, hogy az előzményeket mint okokat és okozatokat már jóformán ismerjük; de minthogy itt még a keletkezendő esélyekre is jó, sőt el kell készülni,

igy némely tárgy elősorolása csak azért is kívánatos, hogy az önvédelemről tüzetesebben is gondoskodhassunk.

Azonban a tárgyak sorozatában ne legyünk szigorúak, s ne követeljük a mechanikai külsőségek, hanem inkább az ügy lényegének logicáját.

Itt azonban vegyünk előbb egy hosszú lélekzetet, hogy annál erősebbek legyünk, keblünk érzelmének tiszta irányt adni s az ész hideg szavának igazságát, egész tisztasággal fölfogni.

Ismerve pedig a multat, látván a jelent, így kísértjük meg az adatok természetes szálaiból szövődő jövőnek leplét szellőztetni.

Azonban kell, hogy ezen magicus megvilágítást is higgadtan használjuk; azért kezdjük a tényeket is oly szárazon adni, mint ahogy megis kívántatik, miszerint bennünket csupán minden gyanusítás, guny s harag nélküli emberi nézetből tekintsenek.

Kezdjük tehát az önhitteken:

A) A **Porosznak** pénzbeli terhes adósságai nem lévén: így legkönnyebben kormányozhat; de a kormányos bár igen eszélyes, mégis oly vakmerő játékot s nyakas ellenszegülést űz népével, hogy ennek bizalmát már megsértette; s valjon számíthat-e majd ennek így szeretetére és támogatására a külpolitika terén? s találand-e, illetőleg kapand-e nála elegendő gyógyerőt ama sebnek ápolására, melyet önmagán, annectálási viszketegekben saját körmeivel fölvakar?

Megnyughatik-e továbbá a Porosz ama becsület- s hálaérzeten, melyet 1859-ben az olasz, legközelebb pedig az elbei események után Austria iránt egy „karácsonfá-“val nyilvánított? — Ám ámítsa ő magát azon hittel, hogy Austria népének loyaltása oly magasztos, miszerént ezt, csak néhány aranyporos alma és diónak színével is el lehet altatni ama szövevényes uton, melyen ő a Germanismus hálóját már is kiteríté.

B) **Az éjszaki Colossus** már oly nagy, hogy dicsőségének terhe alatt a népek vállai roskadoznak; s míg így az ingadozás bizonyos; addig a népek önlábraáll-

hatás jogának törekvése is kimaradhatatlan; pedig épen az Orosz az, ki hagyományos politicájának célja szerént, a Panslavismus zászlójával minden rokonfajt boldogítani s az idegen fajokat is elnyelni törekszik, s valjon kik azok, akik a siberiai eldorádónak éldelhetését tekintve, alig várják, hogy minél előbb a kancsukás atyáskodásnak hódolhassanak? — Ugy látszik tehát, hogy a szeretetet kényteleníteni itt sem lehet; ezen támasz nélkül pedig fönn állni lehetlen.

C) Hát az Angol hiheti-e, hogy a gazdagok constitutiója, mindig elegendő mézes madzag leend a szegények szájában; s így világkereskedelmével örökre megszilárdítandja Nagy-Britannia nyugalmát?

Nem gúnyolja-e ki önmagát Irland iránti mostoháskodásával? — S valjon tanusít-e akkor délkeleteni biblistáinak fanatizáló political vadászatával, a civilizatio s valódi emberszeretet mellett valami magasztost; amidőn kalmárkodásának önző s emberietlen eljárásánál fogva, Europa virágzó statusaiban, minden oly rombolást elnéz, sőt elősegít: ahol is anyagi érdekeinek, a jog-, igazság- s humanitás bármily árán vásárt ígér?

Ily helyen dulakodhatik ő miatta bármily jogtalan elem; s történhetik a méltányosság ellen bármi, ő ezt mind hideg közönnyel s tétlenül elnézi vagy lármát csap; összekiált kigyót, békát; fenyeget, menydörög minden erejéből; sőt már vitorláztat is; azonban ez mind csak egy kis politikai fergeteg: legfeljebb egy kis sétahajózás; — no de hiszen minek is több? — elég, hogy ezzel szint adott; a dolog alkalmát pedig egy titkos tervének szálaihoz fölhasználja. — De nézzünk csak kártyáiba:

Az angol udvar a Porosz ellen legközelebb minden vér-rokoni köteléket kiátkozott, hogy Dánia iránti nagylelkűségét minden színleges áron tanusítsa; — pedig ki ne látná a játék alatti érdekeket? — Hisz Anglia még többet is el fog nézni, a Porosz mint közeli rokona németországi tekintélyének emelése miatt, mert a mai porosz trónörökösnek neje, Viktoria leánya; mily

szükséges dolog tehát a vőt, a kilátásban levő német császári koronához közelebb vezetni; hisz a leendő porosz trón örökös már fél angol-vér lévén: így idővel az újabb férfi ág kihaltával, a női ág után, Németország-nak koronája tán még Anglia is lehet?

Ily tervezet kivitelétől az angol önzés nem idegenkedik, s ily dolgok eltakarhatásául a porosz udvar ellen intézett s Dánia elnyomásáérti szidalmak nem voltak egyebek üres csörömpölésnél; mert midőn majd az Angolnak érdeke, a fennemlített czél megtestesítéséhez többet is igényel; akkor ő majd kész lesz a biztos sikerérti áldozatra; de ne higyjük, hogy ezt a nép, különösen pedig az Irek ragaszkodó hálás szeretete hozandja.

D) Hát **Rómában** mért nem engedték meg ama legnagyobb szerű reformok behozatalát, melyeket IX. Pius Ő-Szentsége már majd egy huszad óta megkezde? mily kár ez a humanitásra nézve! — Ekkor a kereszténység tana által követett példának utánzásától, az emberiség jogai méltányos elvének elfogadásától, az illetők vissza riadtak, s most már tarthatlannak tapasztalják rendszerök, sőt a maguk állását; azért hirdetik a felszabadulásnak népszavazatra fektetett jogelvét; s azért szítják a lázadást, hogy önző sötét tervezetök, nekik szinte csak a constitutionalismus leple alá burkolódzott szabadkezü önkényt, annál rövidebb idő alatt s a legbiztosabban megteremje.

VII.

Az Encyclica hatása s a Conventio logikai értelmezése.

E) **Olaszország** a pápa Encyclicájának hatásában saját nagyobbodásának legközelebb vezető eszközét azonosnak látja; de bármint alakuljon is a jövő, annyi bizonyos, hogy a római állapot tarthatlan; megoldási kérdése pedig multhatlanul megköveteli, hogy a katólikus fejedelmek tetteleg hozzá szóljanak.

Az 1864-ki septemberi conventio csak Napoleon és Victor-Emanuel nevével (tehát csakis saját közre-

működésök ellen) mondja ki a „non interventio“t; ellenben pedig a Pápát (közreműködése nélkül is) az örendelkezésre utalja (jogosítja); ennél fogva Ó-Szentsége akaratlanul (szükségtelenül) is megerősítettet ama eddigi önhatalmában, melyről még eddig sem le nem mondott, de le nemis mondhat; így folyton jogában, sőt kötelességében (ez több) áll: államának védrendszeréről saját belátása szerint gondoskodni; a katholicus népességnek segítségét (amire ezek kötelesek) föl is használni; különben a katholicismusnak valódi értelme s ennek tiszta alkalmazása is megszűnik; minél fogva nem az igazi keresztény-szeretet tanával párosult korszerű reform; hanem ama egyéni nézetek zürzavara következik be, mely alatt a humanitás igényei: a közerkölcsiség, lelkiismeret-szabadság s a haladás szenved.

Róma kérdésének megoldásából tehát a „non interventio“ által, csupán III. Napoleon és Viktor Emanuel kárhoztatták ki magukat a világ népei előtt; amihhez joguk is volt; azért az ide vonatkozó okmányoknak bármily más szellemü magyarázata hamis s így nemcsak elnem fogadható, de sőt mégis akadályozandó.

S most Europa nagy stylistája ez egyszer csak önmagát vádolhatja, ha caesári szavában a logicáról megfeledkezett; vagy tán nem akar többé részt venni az olasz-egységi operatióban; s ezt tán azért tevő, mert hite szerint Róma népe egy maga elegendő leendő arra, hogy egy Garibaldi féle invasionnak felhívó alkalmat nyújtson; s így majd Viktor-Emanuel is ment marad; kí azonban mégis maga lesz az occupatoria (uralkodásra, a népszavazás alapján) meghívandó.

Napoleon tán arra is számít, hogy az europai kereszténység tétlenül marad, sőt tán erre ő általa szépen kénytelenítve is leendő; — vagy azt lehet mondani, hogy az acta nem egyéb mint alattomos provocatio, s így a kérdést, saját tana szerint, mint hatalom s nem az írott szerződés, hanem az erőnek erejével (vadjog) oldja meg.

Ekkor azonban Europa félrevezetett népei jól föl-

ismerendik a nagy Napoleoni előrkölt jellemet s tudni fogják, hogy mennyit tartsanak III. Napoleon becsület-szava vagy írott szerződesei felől (ehhez sem kell commentar).

Azonban Róma még áll s használndhat is egy oly védrendszert, amely ellenségének számításain tul esik (amit azonban itt nincs helyén pertractalnom).

Olaszország orientatiojául még megjegyzendő, hogy ő is (legalább mostani Fejedelme) igen rosszul számít; amidőn tiszta olasz birodalmat és ezt csupán a Savoya-ház uralma alatt fönntarthatni reméli; mert neki (Viktornak) a győzelem babérjaiból, nem sokára csak halotti párnáját tömik meg; — avagy számított-e arra, hogy minden győzelme dacára csak Napoleonnak lesz vazaljává; ki őt az öngyilkolás mérgével máris jóllakatta, csakhogy annál biztosabban épithesse fel ama várát, melyből caesari viláгурalom vágyát minél előbb kielégithesse.

Gondolják ezt meg jól az Olaszok; erről még majd szólni fogunk „N a p o l e o n-“nál.

F) Tekintsünk **Belgiumra**. Megbecsülte-e itt a nép az ő nagyjellemű Királyát s így saját szabadságát? — S ha hiszi Belgium, hogy ő, Állama kicsinysége dacára is alkotmányilag a legnagyobb; valljon nem tátong-e előtte délen egy mohó óriáskigyó, mely alig várja a kedvező pillanatot, hogy őt testvéri s szomszédi szereteté-nél fogva minél előbb agyon ölelhesse?

G) **Helvetia** kisasszonyra is ily jövő váraкоzik; a példa Savoya nővérén már végbevitetett; s ezt Nizza Hercegnő is követte; így Sardinia Királynő Ő-Felsége is iparkodni fog oda, hová magát Monaco herezege is áruba boesájtotta.

(Gyönyörű cotteria.)

Mit mondjunk a divatozó betegségek közt Europa egyéb Államairól?

Valóban szükségtelen, hogy a többi betegről csak említést is tegyünk.

H) **A Dunai fejedelemségekben** a láz naponként közeledik.

Az **oláhok** nagyon is megsokalták már az Ozmán kegyét; sőt a statusicsinek gyakorlatából is ki jutott nekik ama jog, miszerint a francziák császáranak befolyását szépen s igen közelről tanulmányozhatják a Fejedelem legközelebb végbevitt eljárása után.

Azonban még az ő belbajaik nem igen nyomasztók; azért legyenek még türelemmel; a keleti szelek nincsenek mártávol s meg hozzák a tavaszt; azért nehamarkodják el a dolgot, különben majd az éjszaki szél rájok jó, rajtok marad s minden reményüket elfagyasztja.

K) **Szerbia népe s a Montenegroiak**; valamint a **Bulgárok** s más egyéb népek mind alig várják, hogy közös kegyuruk ellen közösen kezdet foghassanak.

L) Az **Ozmán** uralom Európában már rég elérte s vissza is hagyta netovábbjának ama fokát, melytől utja csakis a megsemmisüléshez vezet. Neki a keresztények iránti kegyetlen eljárása épen legélesebb fegyvert szolgáltatott, elleneinek kezébe. Így hűbérnökeiből s keresztény alattvalóiból, valamint szomszédaiból is csak ellenséget alkotott magának. Ez utóbbiak kapva kapnak az alkalmon, hogy a civilisatio zászlója alatt rejlő önérdékeket kielégíthessék. A sz. sír is csak ürügy, de nem tiszta közérdek tárgyaül használtatik fel. S valóban senkinek halála sem áll közelebb az övénel; mert saját népére szinte nem számíthat. A zsarnokságért nem szoktak ragaszkodó hűséggel fizetni; hisz felnyilt már a Mozlimnak is szeme s nem türheti, hogy míg Nagyrának Háreme miatt vérét szívják, addig ő minden műveltségtől távol tartva, az indolentia férgeitől agyon satnyíttassék.

M) **A Görögök** a percekét számítják, hogy csak megmutathassák, miszerint náluk az idegenre csak pünkösdi királyság váraozik. Bővebben majd alább szólalunk.

N) **Spanyolországban** az elégtelenséget nem is kell fokozni, van ez itt elég rég s újabb időtől elegendő;

kitör ez csakhamar s ha előbb nem, úgy bizonyosan az olasz egység teljességével; a midőn aztán éjszokról, keletről, és nyugatról, sőt még a tengerről is mind olyan specicsk mutatkozandnak, hogy biz itt Portugaliára kacsint a „Suffrage universel.“

Erről alább még majd tüzetesebben „a Napoleoni házbirodalomnak megalkotásáról“ szólva, kiegészítő megjegyzést teszünk.

M) Hát **Austriáról** (akaránk mondani) Magyarországról mit mondjunk!?

Nononono! — csak lassan; — „mi várhatunk;“ mert itthon vagyunk; így maradjunk hátra; — akaránk mondani legutoljára — azaz: későbbre. — Nyugtassuk meg magunkat a Szent Irás eme szavai szerint:

„A kik most hátul vannak elől lesznek s. a. t.“

Jó lesz nekünk a mások baját ismerni, hogy így a magunkét annál jobban megrostálhassuk s így meggyőződhezzünk, hogy mily szükséges dolog légyen nálunk az az önmagunkkali kibékülés!!!¹⁾

Tehát Austriáról! — Oh igen! csak hogy mielőtt sajtórendszerét kitágítaná, addig róla igen keveset vagy csak korlátolva mondhatunk: azonban nagy következetlenség volna tőlünk, ha épen itt hallgatnánk; beismeréssel vagyunk az eddigi helyes mozzanatok, mint egy nagyobb korszaknak fokozatos előzményei s mint oly kellékek iránt; melyek nélkül, részint a Korona tekintélyének fönntartása, részint a türelmetlenség ezelőtti korszinezetének higgadtabb szemlélete alig történhetendett meg.

Azokban be kell vallanunk, hogy ezen átgondolt szükségességet csakis azon nyugalomnak közönhetjük, melyet különben a véletlen hamar megzavarhatott volna; így tehát a Gondviselés iránt legnagyobb hálával tartozunk! — — —

Erkölesi kötelességünknek hisszük belvalani azt

¹⁾ Önmagunkról majd a XV-től kezdve végig.

is, hogy az Örökös-Tartományok igen szép fokozatosan haladnak a nagyobb reformok fölfogásához és ezek élvezetéhez; s ha valaki mindezt még is keveselné, úgy annak meglehetnek egyéni qualificatioi; de tán az általános haladás részleteinek hiányáról még nem számolt; — az alap és fokozatosság meg van; a kor igénye is elég követelő, így ki erejét föl nem használja, az nem halad, hanem marad.

Azonban be kell vallanunk, hogy az éberség, jó akarat s tett vágy már megvan; de mentsen Isten, hogy a Hajóba beeröködjünk. — Az indulás percének meghatározására, vagy a becsengetés szerepére mi hivatva nem vagyunk; ezt csak a hajó vezetője tege.

De az Istenre kérjük! hogy az időt jól megválassza és vigyázza, nehogy az aequinoctialis (kelet-nyugati) szelek martalékai legyünk.

„Mi várhatunk“ és várunk nemes türelemmel; de más se felejtse, hogy „az idő nem vár“ s a kül elemeknek szinte nem parancsolhatunk.

Ez tehát kérelmünk s azon észrevételünk volt, melyre benünket a loyaltás és a kor egyiránt kötelezőleg figyelmeztetnek; ennél fogva sem nem rajongunk, sem nem okoskodunk, hanem a legjobb reménnyel s legbecsületesebb szándokkal „várunk.“

Eltekintve azonban belügyeink kérdésétől, lehetlen, hogy a külpolitikai helyzet benünket napról-napra komolyabb sejtelmekre ne vezetne: egyszersmind kötelességünkké ne tenné ama nyilatkozatot, melylyel Austria sérthetlensége iránti legjobb érzületünkből tartozunk; azért elég sajnálattal kell bevallanunk, hogy mi Austriának semmi jó barátjában sem hiszünk.

A tapasztalás ugyanis bebizonyítja, hogy a' **Porosz** a Germanismusnak zászlóját erővel és tapintattal már kezébe ragadá; így bármily ígéreteket s titkos szerződési kötelezettségeket tegyen is Austria birtokainak biztosítására; ez mind nem egyéb, mint áztatás. — Ó az, ki csakis Austriának romjaiból építhetné fel német-császári házát; ennél fogva mindent megteend, hogy

Austriának elgyengülését, ha másképp nem, legalább activ szinezetű mozdulataival, alkalmilag pedig következetlen önző visszafordulásával elősegítse.

Csalódni valakiben csak egyszer lehet; többször egyszernél már nem csalódás, hanem gondatlan s keserü önmegcsalattatásnak nevezhető.

Viktor-Emmanuel (akaránk mondani Napoleonnal) a viszony a velencei kérdés megoldásáig, mindig olyan, mint minő csak egy ellenségé lehet; ezen viszony tehát jelenleg Austria testén egy élő s igen veszélyes seb; gyógyítása nem tőlünk, hanem csak a jövő titkától függ; azért prognosisunkat kimondani még korai volna; vagy legalább kitehetnénk magunkat ama kedvezőtlen gyanusításnak, melyet eddigi szolgálatainkért épen meg nem érdemelhetünk; de másképp óvatosságnak is kell lennünk, nehogy őszinte jó indulatunkból származandó nyilatkozataink gondatlan fecsegéssé válhatván: így az ellenségnek kezébe fegyvert adjunk.

Napoleon igen ildomos ember tud lenni; azért feltesszük, hogy ő Austria iránt akkor, midőn kell, nagyon barátságosnak mutatkozhatik; itt róla nincs célunk beszélni, mert egyéniségét tekintve meg érdemli, hogy róla, mint Europa tekintélyes s így a nagyvilág egyik legérdekesebb Hatalmasáról, egész külön cikkben, tüzetesebben s úgy szólhassunk, amint nem a mi könnyen tévedhető egyéni nézetünk, hanem ama adatok tanuskodnak, melyek a világhistoriájában a XIX. század közepét szerepeltetik.

Ah! Napoleon!!! — — — ??? — — —

Azonban, hogy róla mégis itt Austriára vonatkozólag nyilatkozzunk, csak annyit mondunk, hogy *Ó-rejtélyességének* titkos tervezetei közt minden lehető esélyre vannak szabályai s így Austria érdekei őt is elfoglalják, de ezek az övéivel azonosak jelenleg nem lehetnek; legfeljebb annyiból igen, amennyiből ő az europai sulyegyenél, Austriát délnyugatról délkeleten láthatni legmegengedhetőbben ohajthatná.

Többit nézve utaljuk olvasóinkat ő hozzá magá-

hoz; Francia-országba, azaz: hol róla szólván: vele találkozzunk.

Az Orosz ügyis szívesen elfoglalna minden austriai slav tartományt, hogy a krimiai dolgokért hálás lehessen; ő legközelebb van s azért legveszélyesebb jóbarát lehetne Austriára nézve. „Ments meg Uramminket!”

Az Angol csak ott tesz, hol a másnak elősegített két garasáru haszonért, 20 forintáru kártérítést s 50 forintáru tiszta hasznot láthat. Mivel pedig erre Austria becsületessége nem képes, így tőle mitsem várjunk. Lovai szépek; lelke önző, népe szegény; az emberiség tőle mitsem várjon.

A Török szomszéd, Háremében elsatnyult; neki az éjszaki levegő meghülést s guttaütést okozhatna; neki mozogni sem nem jó, sem nem szabad, sem nem lehet; napjai megszámtívak; így legjobb, ha annyi opiumot vesz be, hogy háboríthatatlanul alhassa örök-török álmait s élvezhesse túlvilági paradicsomát.

Im elmondánk, amenyit jónak látánk; s ha valaha, úgy most igaznak bizonyul Austriára ama mondat, mely szerint „mindenki a maga szerencséjének kovácsa.”

Ennélfogva nincs más hátra, mint önmagával számot vetni; azaz: önmagán önnönmaga által segíteni; mely életfeladatát ő már rég fölismerte s így jóakarátát s igazságosságát, népeinek egyetértésében a jó Isten megis áldandja; csak ezek legyenek egymás iránt méltányosak; mert különben bizony nem lesznek oly közös érdekeik, melyeket közösen megvitathatván, közösen védjenek is. Azért roszaljuk ama férfiak eljárását, kik némely társ-, vagy korona-országnak jogairól tudni mitsem akarnak; kik szerint p. „nincs magyarkérdés.”

A mi legalázatosabb véleményünk szerint azonban azt hiszük, hogy inkább „kibékülés nincs.” — Ez előttünk frazis, melyet legelőször 1859-ben a bécsi lapokban találtunk.

Azonban kimondjuk, hogy „kibékülés” azért „nincs”, mert harag sincs; hisz mi oly passivitasba

helyeztettünk, hogy Austriának népeire (mi) activ nem is hathattunk; tehát nem is ellenségeskedhettünk; de Isten tudja, hogy nem is ellenségeskedtünk; ergo: a kibékülésnek helye sincs; azt pedig hinni s föltenni nem tudjuk, de nem is akarjuk, hogy Austria népei bennünket háborgatni, velünk civodni s megverekedni akarnának; mert mi bizony csendes önviséletünk által csak senkit soha sem provocalhatunk.

Ezen jó önviséletünk közt pedig minden paranásnak engedelmeskedünk. Amit pedig mi meg nem tehetünk; arról csak az Isten tehet; de jó akaratunkat kétségbe vonni lehetlen.

Ennél fogva kérjük is azon egyes Urakat, kik még nemzet családí életünket nem ismerik (mert nem ismerhetik), hogy ezek ne hetvenkedjenek ama téren, melyen ha még képezettséget maguknak nem szerezhettek, tehát legalább az ildomosságra meg ne feledkezzenek. Mi nem kívánjuk, hogy ne vitatkozzanak; de arra sem kérjük, hogy rólunk vitatkozzanak; ha pedig ehhez nekik fölfogásuk vagy utasításuk szerint joguk van, vagy plane kötelességük is; úgy higyjék el, hogy az ily darabos, lakonicus, felületes eljárással csak is azt tanúsítják, hogy sem minket sem hivatásukat, legalább a kellő igényeket nem ismerik.

Ha azonban tapintatosak akarnak lenni, úgy legjobb lesz, ha egyelőre csak felölünk, de nem jogainkról, vagy ellenünk beszélnek; ekkor nem lesz okunk azt hinni, hogy ők a Monarchiának haszonvehetetlen Apostolai; mert missiojukban nem kegyesek, sem megnyerők; Ők csak ellenünk vannak s alig várják, hogy velünk a' Reichsrathban hajba kaphassanak; pedig már az igaz, hogy nekünk régi szokásaink s így hosszú „Z o p f”-jaink is vannak s így a' veszekedő compagniat kerüljük.

Lám, lám! nézze meg az ember! hogy elrontják a magyar-ember kedvét a Reichsrathtól.

No de semmi, tán magukba szálnak s rájönek, hogy

a politica terén a tapintatlanság a' legnagyobb politikátlanság.

S mi szégyelnök magunkat, ha a felséges Fejedelem bennünket is ily politicátlanoknak tarthatna; mert akkor csakugyan azt mondhatnák az idegenek Austriáról, hogy „biz ott roszul állnak!”

Megjegyezzük tehát, hogy míg nálunk a „kibékülés” fogalmáról szó sem lehet; addig „Austria belrendezéséről” s így a „Magyar-kérdés”-ről a legbecsületesebb szándék, a legjobb akarat s annyi erő van, hogy Austriának eddig sem szégyenére, hanem csakis nagy hatalmi tekintélyére lévén befolyással: így iparkodni is fogunk, hogy dicső Fejedelmünknek az európai sulyegyen fönntarthatására hivatott Birodalmát megalkothassuk s uralkodását minden erőnkkel megszilárdíthassuk.

A ki ezen hűséges sz. főrekvésünkben elősegít, az nekünk igaz barátunk; ki e magasztos hivatásunk teljesítésében háborgat, sőt sérteget: az nem csak nekünk de a Trónnak is ellensége. A ki pedig közönyös, tétlen, vagy túlzó, rajongó: azt mi az emberiség javára elveszettnek s így a' hazafi névre is méltatlannak találjuk.

Tehátsz. a békesség! Éljen a Fejedelem! s legyen nagy és boldog a Haza!!!

N) Mondjunk valamit **Franciaországról**. Azaz hogy kérem: **III Napoleonról**; mert ez időszertint Franciaország nincs; de van Franciák Császára, kiben e címszerint a Franciák (már t. i. azok: akik) öszpontosíták s így neki átadták jogaikat; ennélfogva megszűnt az, hogy ők is valamit tehessenek a „Frank” névhez méltóan (szabadon); — így tehát jelenleg nincs Franciaország.

Avagy ki tudná azt bebizonyítani, hogy ahol a centralizatio urkodik, hogy ott más mint a centrum s így csak egy caput, tehát más, mint absolutismus működik; avagy ki tagadhatná, hogy az „Ország” fogalma alatt, alkotmányos értelemben, mindig magát a nemzetet ért-

jük; már pedig ki „Caesar“ írja s magát is azzá tette; arról csak nem lehet zavart fogalmunk; különben mindjárt „Mathias Corvinus“-ra hivatkozunk s így majd a magyar ember rögtön orientálni fogja magát az uralkodás formájára.¹⁾

No de ne ereszkedjünk hosszas elmélkedésbe, hanem mutassuk meg szép csendesen, hogy ki és mi az a III. Napoleon?

Oh ez egy nagy — — nagy — — — — igen nagy talentumu kis ember; akkora nagyság ő, hogy a humanitás, aetheticai s constitutionalis fogalom szerint nincs a mai szótárakban még oly szó, melylyel őt méltóképpen megnevezni s jellemezni lehessen.

Elég annyit tudnunk, hogy ő magáról az egész világgal beszéltet s így nem csoda, hogy fölöle sokféle-képen ítélnék: annyi bizonyos, hogy ő nem közönséges emberként ismeretes, hanem modern tanai, felfoghatatlan elvei, de mindenkép forgatható, egyelőre magyarázhatlan stylje, különösen pedig eddigi sajátságos „interventio“i és „non interventioi,“ valamint ezek bámulatos vívmányai után, már a „nagyobb Napoleon“-nak is lehetne nevezni; mert hisz ha már I. Napoleont „Nagy“-nak, ugy ezt a szerepléséről sohsem ismerhetett II. után anyival is inkább lehetne „Nagyobb“-nak, mint III.-nak nevezni; mert eddigi uralkodásával csakugyan többet tett a szellem s furfangósság, mint nagybátyja a véres harcok fegyverével.

Vannak kik őt bálványozzák, de azért mégis rettegik; a nép szeretetéről pedig szó sem lehet.

Találkozik oly Fejedelem is, ki meghajlik előtte;

¹⁾ Azonban mi a nagy Corvinról, a hirhedt „igazságos Mátyás“-ról őszintén bevallhatjuk, hogy bizony ő kivüle alig volt a Magyarok nagyobb Despotája; mert a törvényt csak cinosuraul de nem szentségként tekintette; s így legtöbbnyire fogamat nélkül hagyta; azonban azt is bevallhatjuk, hogy ő mindezt csakis a haza megmentésére tette; mindenről beszámolt s a nemzet csak hálával fogadhatta tetteit; azért bár adna az Isten más nemzetnek is mindig ily Despotát!

a francia népnek apostolai, az igazi nagy férfiak pedig kerülik.

Vannak kik öt gyűlölik mint esküszegőt; halálát mindenütt keresik s még eddig csak kis ujjának sem arthattak.

Ő mindenkitől követeli a vámot s a révet még soha sem fizette meg.

Barátaitól s tanácsadóitól sokat tanult s őket mégis foglyokká tette, hogy utjában senki sem álljon.

Orsinit kivégeztette, pedig ő maga előbb vétkezett Orsini ellen, hogy ezzel már önmagát is halálra ítélte.

Ő abszolút és hitetlen mint minden önző, de azért ha kell, ugy öcsésével a liberalismust nejjével pedig a katholicismust szolgálja.

Nem babonás s kis gyűrűjét mégis talizmányként s esze után a bizonytalan, vagy véletlenben, mint szerencséje egyetlen biztosítékát imádja.

Künn mindenkit fölszabadítani ígér, benn pedig mindenkit leigázva tart.

Páris népének munkát, gyönyört ad, az éjszakvidékiektől pedig a kenyeret vevé el.

Kereskedelmi szerződéseket köt, de a pénzt magának Mornyval a párisi piacon szerezteti.

A sali törvényekkel családját örökös uralkodásra biztosítja; de titokban arra kész, hogy sok pénzével menekülhessen.

Volt már számüzött, fogoly, szökevény, menekült, proletar, szegény, gazdag, és mégis semmi, de a szabad Schweicban tüzér is; sokat próbált, sokat tud.

Kitünő bilárdista;¹⁾ azért golyói mindig találnak; lökései biztosak, ezt Miklós Cár halála bizonyítja.

Személyes leírásához és jellemzéséül csak annyit mondunk, hogy mint Fejedelem igen nagy, de mint ember igen kicsiny.

1) Mondják, hogy mint menekült a negyvenes években, Lengyelországból üldöztetése közt, egyszer több napig Pesten is lett volna s az uriutezai kávéházban valakivel országokra játszván, a bilárdon Magyarországot is elnyerte.

Kiki szeresse a magáét, mi őt a Franciáktól magunknak el nem irigyeljük s nagyon is ohajtjuk, hogy benne Franciaország saját örömeire s az emberiség javára ne a hamis dicsőséget, hanem a valódi jellem-nagyságot mindenki tapasztalhassa.

Tudjuk azt, hogy a nagy elmék gyakran fölfoghatlanok és sokszor a nagy dolgok kieszközölhetése s megalapítása tekintetéből valódi ártatlan áldozatok is kellenek. — Mi kívánjuk, hogy őt mindenki fölfoghassa; az áldozatokat pedig ő már megelégelje.

De valjon meddig diszítí még a szentelt korona helyett III. Napoleont a cayennei myrtus? — mikor fogja Viktor Hugo s többek Louis Blanc-cal mondhatni ezt:

„Igen mi már vissza térünk hazánkba; mert Louis Napoleon Franciaországot már vissza adta a szabad Francoknak!“

VIII.

A Napoleonház megalapítása; a roman, german és slav elem összműködése.

Valjon meddig s mire fokozódik e tarthatlanság? mikor s mily kényszerült alkalommal fogja Napoleon ezt mondani:

„Francok! Europa már megértett engem. Én a nemzet nagyságát s így jövőjét a ti föláldozott engedelmességekkel segítve már eléggé biztosítottam. Jelen a már rég ohajtott szent perc, hogy én megmutathassam, miszerint élet-célom, csupán Franciaország' meg-ingathatlan örök nagyságával azonosul s így a jólfölfogott s parancsoló körülmények közt a ti szabadságtok biztosíthatása által rám tukmált lárvát, az alkotmány színezetű absolutismust s ennélfogva az utált Caesarismust ledobjam! — s benneteket mint törvényes főnöktök köztársaságilag s minden eshetőségben folytatólagosan kormányozzalak sat.“

Ily vagy egyéb átalakulásra Napoleon imádói bátran elkészülhetnek; mind azon hősökkel, kik a caesarismusért, oly sok ártatlan vérnek kiontásától nem

iszonyodtak; — igen, s ezek tapasztalni is fogják, hogy bálványukban sem Lafayette', még kevésbbé pedig Washington önzetlen jellemének legkisebb vonása sem honol.

Azért ha kell, ő mindenre s így még arra is kész, hogy a liberalistát játszó öcsésével, vagy természetes halála esetében, kiskoru fia nevében, vallásos (?) nejjével kormányoztasson,

Iparkodni fog azon is, hogy a „Suffrage universel“ nyomán Franciaország' gyermekének fejére rövid idő múlva koronát tétessen, s ő nyugalomba vonulva (titokban pedig mint tulajdonképpeni uralkodó) éljen.

De mit is bizonyíthatna Napoleon eddigi működése egyebet?

Míg ő népboldogítónak látszó szerepével, az elégtelennek szabadság viszketegét lázba hozza; addig saját népének szabadságai jogos törekvését, a jólét' s humanitás' rovására önző s méltatlan szigorral fékezi, s így magát, a haladás igényeit, mint a polgárisodás jogait tapossa.

Önzőleg járván el tehát akkor is, midőn az olasz hadjáratbani részvéte előtt a sali törvényt megújíttatá s nejét a kormányzatra hivatottá (?) tevé.

S valjon mit akar Savoya s Nizzának tettleges, Sardinianak pedig kilátásba helyezett bekebeleztetésével?

Oh ő igen is fölkarolja az olasz ügyet, mert ebben mindig saját nagyobbodási érdekének jövőjét biztosíthatja.

Nagyon szíven fekszik a becsületben megöszült Belga királynak közlő természetes halála is; hisz ekkor nem kell egyéb, mint egy kis balga (belga) zavar, amit neki előidézhetni a legkönyebb lévén: így majd a szomszédság követelte rend végett egy kevés katonaságot küld; s így majd a „Suffrage universel“ tanát megkedveltetni s kivitelét (egy kis bordeaux-ival) francia érdekre (kapcsolatra) elősegíteni: rá nézve a legkisebb nehézségek egyike leend.

S így majd a természetes határok is szépen kifejlődnek ama germanismusi ziláltságban, melyet a porosz tapintatosság, a napoleoni elnézés s több német fejedelemség gúnyos kisszerüségének előidézni már is sikerült.

Ezen számítás az olasz egységével nemcsak azonos, de feltételezett és rokon is. Alapját — illetőleg kezdetét — láthattuk ama csakis színlelt interventióban, melyet a Porosz, Auszriának, lombardiai küzdelmében, tétlen visszavonulásában tanusított.

Azonban ez csupán a napoleoni önzés kívánalma, s az előrelátó szemet csak a rögtöni megvakulás, vagy az akarva képzelt szürke hályog tarthatná egyedül vissza ama tér' s colossalis épület' tiszta kivethetésétől; hol az olasz egység után, csakis hamar a Napoleonház caesarismusa fog minden latin ivadék egysége fölött és pedig Róma az örökvárosból uralkodni.

Ennek alapjához az olasz annexio kell, melyből, amint már láttuk, Franciaország cége alatt Napoleonnak is jutott; aminek így kellett a kezdeményezés elejétől fogva lenni, még pedig részint azért, hogy a francia nép nagylelkű áldozataiért sikert is lásson; főleg pedig azért, hogy Franciaország (értsük mindig Napoleont) nagyobb legyen s így túlsúlyra emelkedhessék.

Az pedig szinte a legeltagadhatatlanabb, hogy midőn a magunk érdekeit más firmája alá toljuk, hogy akkor ellenünk mások kevesbbé működnek, hisz itt csak a francia nagylelkűség színe látszott.

Ily előkészületi szabály' kifolyása lévén az is, hogy Monaco hercege akaratlanul (előrelátás nélkül) is csak azért adta el szigete egy részét, hogy később az egész (vétélár nélkül) is Napoleoné lehessen.

A nagy, vagy is napoleoni birodalom megalapíthatása szempontjából kellett Viktor Emanuel egyik leányának, akaratlanul is Napoleon herceg nejévé, a másikkak pedig Portugallia királynéjává lenni.

Mily természetes már most a latin fajok összeműködése s az ezzel elősegített olasz egység kivitele s biztosítása; alaposan véve pedig a Napoleonismus ter-

jedése; mert hiszen míg e rokonok az Olasz birodalom megalkotását elősegítik, addig egyik-másiknak történetileges (tehát tán nem is természetes) halálával, a napoleoni túl-súly, mindig csak emelkedni fog; mert ha már a fajrokon népek, az elfogadott s uralkodó tanok mesterének vérszerinti (s plane a nép) rokonai által (ugy is csak névleg, tulajdonképen pedig a napoleoni rendszer alatt) uralkodtatnak: ugyan nincs-e így megközelítve ama kor, melynek hőse s így ura is csak a Napoleoniház leend.

A mai kort pedig, melyet már Napoleon praeparálni iparkodott, igen alkalmasnak hisz tervei kiviteléhez; már csak az által is, hogy az idegen népeket fel-lázítani, avatott keze által mindenkor kész s így magától az ellenséges hatalmakat vissza is tartandja.

Ki ne láthatná itt át a spanyol uralom legtermészetesb elesését? — Hisz ahol annyi elégületlenség s oly gyakori forradalom, mint az utóbbi évhuszad alatt, Spanyolországban volt; ott igen könnyü alkalmat nyújtand majd a már félig meddig kilátásba helyezett Roma iránti segély nyújtás alatt egy kis forradalom; vagy az uralkodónak véletlen (tán történetileges) meghalálózása arra is jó leend, hogy Portugallia Fejedelme személyében, e szomszéd királyságok egy hatalommá egyesülnek. Ami azonban még a mai uralkodónő életében is megtörténhetik. Avagy tán, hogy egy csapással, a különben is spanyol Eugenia gyermekének jövője már is biztosíttassék.

Míg így a napoleoni Caesarismus római nagy jövője igen világos; addig ez, a Germanismus és Panslavismus megkezdett tapintatos működése által is szinte csak elősegítettetni látszik.

Nézzük csak közelebbről a dolgot.

IX.

A Panslavismusnak fontolva haladása és véghatása.

„Hodie mihi
Cras tibi.“

Ez a Panslavismusnak evangéliuma; mert Péter Cár testamentuma kivételét, mind ez csak elősegíteni látszik; ezért nem akar az Orosz a nyugati operatiók ellen tenni; melyek alatt, ha ő népét kellő fokozattal kormányozza, így sebeiből minden erőködése nélkül is kiépülend; hatalmi tekintélyében pedig megszilárduland.

Valóban bámulatos ama fontolva haladás, melylyel az Orosz terjeszkedése céljához közeledik; azért szól ő az elbei Hercegségek kérdéséhez is csak felületesen, nehogy még érdektelenséggel, sőt tán gyávasággal is gyanusíthassák; azonban őt Lengyelország nyugtalan-sága ugy is korlátolja, amidőn még a kaukazusi dolgok ugy sem tiszták; az urbériség rendezése fölött is ott-hon sokan fejöket vakarják; a magyar hadjárat elleni expeditióból akaratlanul nyert (bár Sibiériába átültetett) szabadsági elem pedig minden percben kész oly meleg állapot előidézésére, mely különben az ő hideg nézeteivel épen össze nem illeszthető. — (A Napoleon által utóbb élesztett lengyeltűz különben ugy sem akart egyéb lenni, mint egy fenyegető intés, nehogy a fejlődésnek indult olasz királyságot, tán még Oroszország által valami roszalás érje.)

Mily kívánatos volt itt pedig épen a Pápanak Orosz elleni nyilatkozata, mely szerint a lengyelországi katholicusokat védeni iparkodott? — Mily jól esik pedig most ismét Napoleonnak ama tilalom, melyet az Orosz, a Pápa encyclicájának nyilvánossá tétele ellen elrendelt?

(Ebből szinte kiviláglik, hogy amit Napoleontól az ő ellenségei megtagadnának, azt maga a sors csakis az ő javára teremti meg; ő pedig elegendő ügyes arra, hogy bármily kis alkalmat sem engedjen haszon nélkül elenyészni.)

Tekintve pedig az orosz politikát, róla a porosz vágyak szerinti Germanismus' fejlődésében, illetőleg alakulásában bátran állíthatjuk, hogy az semleges leend; s ezen elnéző szivességéért az Orosz nem is kíván hamarjában nagyobb háladatosságot, csak hogy neki Posen jusson; hiszen neki a Germanismus zavarai közt, a déli

Slavokra hathatni, úgy is reménye van. Már pedig egyik sikeres lépése a másikat biztosítja s így a többi sem lehetlen.

Ekkép foganatosítva leend Péter-Cár hagyományos politikájának ama tétele is, mely syerint végre a Francia (Román) és Angol (ha tetszik German) közt zavart előidézni; egyiknek segítségére járulva pedig a másikat legyőzni s végre az utósót is megsemmisíteni s így önmagát Europa urává tenni, a legbiztosabb leend.

Azonban ezen orosz tervnek sikerülése nem volna egyéb, mint a nagyság terhétöli természetes összerokadás; mert míg az önkénnyel járó óriási hatalom mindig csak a nemzetek jogainak csorbitásán emelkedik; addig az ezen hatalom alakításánál használt tyranizmus okozta sebek az egész vérrendszert visszahatásra idézik; minélfogva a nemzetek felszabadulásának törekvése is folyton élénkülni fog; ami ellen pedig megint csak a tyrani védrendszer galád fullánkjai s gyilkai alkalmaztatnak. Azonbon ez szürendi meg a végelkese-redettséé élet-halál harcát is, melyet a leigázott nemzetek, egy szívvvel és lélekkel, a rémuralom megsemmisítésére s ön felszabadulásukért vivandnak.

De mily roppant vérontásba kerülend mind ez? vajjon megfér-e ez a természet' s polgárisodás' mint a humanitás' elvével? — nem kellene-e mind ezt jó előre megakadályozni?

De igen! söt lehet is.

X.

A Panslavismus előleges meggátlása mint a humanitás s Europa igénye.

Nem mondjuk, hogy az eddig előre hatolt europai ismeretes három elem, miután nagy előnyben lévén: szinte nagy győzelmeket ne vivhatna; de hogy a Panslavismus végreményének nagysága, söt az ezt föltételező előzményes viadalmak már is, főleg pedig Europa szive által akadályozhatandók meg: ezt nem a mi egyéni hitünk, hanem inkább ama világos s közös meggyőződés' kifolyása bizonyítja, mely közép Európának a sulyegyen

fönntarthatására vonatkozó természetes előnyeiben s így hivatottságában alapszik.

De legyünk nyiltabbak s részletezzük e colossalis dolgot egy kissé.

Azonban ne szégyeneljük bevallani, hogy bennünk bizonyosan több a jóakarát, mint ama politikai tudomány, melynek táglatai közt oly számítlan esélyek alkothatják a főszerepet, aminők az elősáncokon, sőt a bástyázaton is túlhaladva, egyenest a közép pontot semmitik meg.

Azonban, midőn a szerénységnek helyt engedünk, akkor nem akarhatjuk, hogy a képzelt coloss bennünket egyszersmind gyávákká is tegyen.

S a humanitás valóban megigényli, hogy a közös jólét minden legkisebb egyes tehetség által elősegítésék; amidőn tehát az éjszaki coloss emberietlen vágyai terjeszkedésének megakadályozásához, csak néhány igénytelen sorban nyilvánított szerény véleménynyel járulunk, azt hisszük, hogy egyszersmind alkalmat nyújtunk egyéb oly mozzanatok fölemlítésére is, melyekkel nemzeti létünk s államéletünk azonosul.

Igy mig e fönnlevő korigényt az elmékedések terére vinni tettelegesen tartozunk, addig ama kötelességünknek is iparkodunk megfelelni, melylyel közelebbi szomszédaink s az összes emberiség iránt is folyton tartozunk; s így jelszavunk horderejét tekintve nyugton hisszük, hogy „bármily csekély legyen is, amivel valaki tehetségéhez mérve a Hazá s így a közös emberiség javához járul; még is több: mint semmi.“ — Ám legyen!

Ha tehát valaki az Orosznak europai Molokká való kinövését s így a nemzetek elesését vagy elsatnyulását meggátolni ohajtja, ugy az mindenek előtt oda hasson

1-ör Hogy az Orosznak pártfogoló eljárását birodalmán kívül eső vallás-rokonaira (a keleti egyház mindkét felekezetbeli hiveire), legyen az bár vallás avagy más színezetü: minden erővel gátolja.

2-ör A török-sláv tartományok Népei s Fejedelmei rögtön szakítsanak ama ohajjal, hogy őket a ke-

resztényietlen suverainitás alól az Orosz irlalom kiszabadítsa.

3-or A sz. István-birodalombeli Slavok érettsége sokkal nagyobb, hogy is rólok az éjszaki Colosshoz való csatlakozási vágyat föltehetnök; rájok méltóbb jövő váraozik; ha tehát mégis volna valami föltételezhetlen oroszos mámoruk, ugy iparkodjanak azt még az orosz-thea ivásában is gyökeresen kiirtani.

4-er Az austriai Slavok u. m. Csehek (kiknek az 1848-diki kísérletök melletti végmenekülésök reménye csakis Oroszország volt) tán már kiéberültek; s így a Morvákkal együtt bár miféle orosz csábétket, vagy esengőbengő szürkéket és sárgákat se fogadjanak el nemzeti izlésük fölfrissítéséül; mert ezektől csak a megmérgezés és verembevívés utóhatását élvezhetik. Rájok nézve csakis az Orosz a legveszélyesb jó rokon.

5-ör A Lengyelek tartsák fönn magukban az orosz uralmi kegy iránti fogékonyságukat; s legyenek önmaguk iránti okos szeretetből hálás csendességgel s örüljenek, hogy még végkép kiirtva nincsenek, tehát még megszapordhatnak; de vigyázzanak a provocatiokra s ne higyjék, hogy számukra Francia-, vagy Angolország egyebet teremjen és küldjön a mézes madzagnál, mely azonban őket meg is fojthatja; pedig kár volna életre hivatott nemzeti szent erejüket így pusztítani. Őket seibeikből csak az idő gyógyíthatja ki; azért csendesesen maradjanak; az ő életök most még nyugalmat kíván, különben a mozgás rájok nézve csakis a sirhoz való közeledés.

Azért ne pazarolják fel erejüket mások csábító tüntetéseinek utánzására; — vagy bizonyos idegen közvetett célzatok szerencsétlen eszközeivé való önlealacsonyíttatásukra és megsemmisülésökre. Imádkozzanak pedig azért, hogy:

6-or Posen Galiciához csatoltassék ama elbei vívmányokért, melyekhez Poroszország egyedül Austria önzetlen áldozata által juthat.

7-er „A beteg ember“ halálakor a Dunai Fejede-

lemségek csakis sz. István koronája alatt keressenek menhelyet, ahová a historiai jogalapon csakugyan legilletékesebben tartoznak is.

8-or Ozmania akaratlan szétbomlása alkalmával az Orosz terjeszkedési vágyakat Ázsiában kell elősegíteni; mindenek előtt azonban Lengyelország, a már Posennel is kapcsolatba jött Galiciához csatoltassék.

Ezen eljárásért az europai Fejedelmek iránt, leginkább az Orosz lehet hálás; mert míg egy csekély (lengyel) birtokától — illetőleg egy soha be nem gyógyuló sebtől — megmenekülhet; addig keleten dúsan kárpótoltathatik oly csendes tartományokkal, hol már a jármot megszokták s így a civilisatio édenében az orosz iskola fokozatai teendnek szép szolgálatot.

Ezek ama védvek, melyek az Orosz terjeszkedést nemcsak későbbre, de a jelenre is a legbiztosabban gátolhatják, azért az időt okkal-móddal fokozatosan föl kell használni.

De lássuk a dolog egyéb igényeit is.

XI.

Az europai sulyegyen szüksége

Ha a Romanismus Európát semmi elnyeléssel nem fenyegetheti, de nem is fenyegeti: akkor neki az europai sulyegyenhez és saját maga fönntartása érdekénél fogva, szinte kell, hogy az Orosz ellen biztos külbástyát teremtsen; ami ránézve másutt sehol, hanem csakis kö-zép Európában lehet.

Kivánatos levén pedig, hogy minden államnak legyen még egy barátságos, de könnyen ellenséggé támadható nagyhatalom ellen is egy biztos védsánca; így Oroszországnak is érdekében áll, hogy a román törekvések távoltarthatása szempontjából, szinte Europa szíve erős legyen.

Most már kell, hogy Europa szívére tapintsunk s megvigyázzuk ama lüktetést, melyben az életerő fokozatát jól fölismerve, gyugton kiakarjuk mondani államgyógyászai népboldogító s szerény prognosisunkat.

XII.

Az europai sulyegyen fő pontja nem az éjszaki Germanismusnak délrei törekvésében rejlik.

Ha valaki azt hiszi, hogy a fennemlitett életerőt mi egyáltalában az éjszaki Germanismusban fődöztük fel, úgy azt minden nagyrabecsülésünk mellett is előre figyelmeztetnünk kell az ő tévedéséről; mert

1-ör Ezen sulyegyenlítőnek délfelé kellvén magát kiegészíteni; az itt lakó különféle népfajok rokonszenvére pedig a Germanismus sohsém támaszkodhatnék; sokkal nagyobb ezekben a Germanismus iránti alapos ellenszenv; hogy sem itt az éjszaki Német, nyugodt jövőre számithasson.

2-or A déli Slávokról indó-germani eredetök dacára szinte csak ez mondható; s az is igen természetes, hogy midőn ezek az éjszaki Panslavizmus gyomrában, vagy lábának lenni boldogságuknak nem tarthatják, hogy akkor german vazalokká lenni dícsőségüknek szinte nem is képzelhetik. Ellenszenvöknek azonban még más alapja is van.

3-or Déli részen a' Protestantizmus csuda műveleteihez még a' clima és talaj mindig igen terméketlen; az elme és szív nem tudja még becsülni a' csupa merev száraz igazságokat; itt rajongni szeretnek, azért inkább olyasmi kell, mely festői s romanticus eszközeivel a' poesist emeli; — hiába no! minden államnak megvannak a' maga climaticus igényei; azért hol a' rajongás természeti adomány, ott a' merev dolgoktól irtóznak.

4-er A Görögelem a' Germannal szinte nem elegyíthető; ha valahol, úgy itt csakis a' Germanokat gyűlölik, kik szerintők képesek hitet cserélni s nép jogot taposni. E' nemzet szinte lefizette már öngyűlölködési átkának adóját, meg szenvedte ingtagságának szomorú következéseit s belátja, hogy őt is csak az összetartás viheti vissza régidícsőségének csarnokába; s e' belátás elegendő arra, hogy őt az általa szép műveltséget nyert Europa kisasszony, mint anyját, nagyobb s így multjára nézve is méltányosb tekintélyű

önuralomra jutni segítse. Ő az Ozmán ellen vivni szinte kész s így Europa déli bástyájául alkalmas; önző természeténél fogva pedig Europa világkereskedésének fölvirágoztatására igen hasznos szolgálatot lehet.

Ily viszonyokat tekintve tehát bátran mondhatni, hogy a' Germanizmusnak terjesztkedhetése éjszokról igen korlátolt s oly cifrán vegyült államokat is kellene neki meghódítani, amelyek a Germanismus ellen szinte hagyományos (ösi) politikát üznek; s így a' porosz, bavar, vagy akármiféle badar terjesztkedési vágyakat, előbb-utóbb halálosan megsebesítenének.

XIII.

Az europai egyensúly fő pontjának tágasb meghatározása s Magyarország hivatása.

Azon minden oldalra szükségelt védbástya, melyet az europai egyensúly anyira föltételez, nem éjszokról lefelé, hanem csakis a középpontból le és oldalt később pedig legkedvezőbb esetben tán még fölfelé is terjesztkedhetőnek hiszünk, nem lehet más, mint a Kárpátoktól az Ádriáig s a Pontus határa közt elterjedő és szomszéd Népek egysége.

Ha e Nép historiai multját, műveltségét, politikai érettségét s így életrealóságát, továbbá gazdag termő földjét, világkereskedésre alkalmas folyamait komolyan számba vesszük, úgy tagadhatlanul belátandjuk, hogy csakis vele lehet Európában a sulyegyent fönntartani s kivíni mind azt, mit idővel tán még némelyek szerint Germanizmusnak is neveznek.

Az említett Népek egyesítésében pedig a' fősze-replő csak is Magyarország koronás Fejedelme s hű Népe lehet.

A magyar és az alkotmányával biztosított egyenjogu Társnemzetek, valamint a' szomszéd Népek vannak egyedül hivatva egy nagyobbodó Birodalom megalkotásának kiviteléhez.

Ezek egysége nyújtandja Europa békéjéhez a' legszilárdabb alapot.

E' Birodalom nagyraihivatott uralkodójának épen a' jelenkor tárja fel ama titkos könyvet, melyből jövőjének nagyságát kiolvashatja.

Ezen birodalomhoz a' török iga alál szabadulni vágyakodó keresztények legörömeőbb csatlakozandnak; tudván ugyanis, hogy nemzeti életöket s műveltségüket sz. István koronája önzetlenebbül fogja megvédeni s ápolni, mint a' vallásos lepelbe burkolódzott éjszaki kancsukás Molok.

Magyar-Ország Fejedelmének támogatása tehát, az europai Nemzetek létérdekével azonos.

Ez van hivatva betölthetni ama magasztos állást, mely a' békét, mint az europai hirhedt műveltség, jólét s világraszólló haladás kerekét, kellőleg megszilárdítja; hogy így az emberiséget, rendeltetése céljához közelebb vezetni segítse.

Ezen Fejedelem vanjelenleg szinte egyedül arra hivatva, hogy a' lelkiismeret szabadságáért vivandó harc, ne az önzésnek engedje át ama javadalmakat, melyek egyedül a' keresztényi műveltség, humanitás felvirágzásának biztosításául tekinthetők.

S ha félre tesszük az önzést és álszemérmet, úgy a' jóakaratu kötélyézet is hamar megtalálandja ama biztos utat, melyen ha még a' jog, igazság és hatalom közt a' méltányosság szerepel; s így legbiztosabban megerősbül ama kapocs is, mely a' felvirágzás és haladás megközelítő eszköze; nélküle pedig csak tespedés s közeleli tönkrejutás.

XIV.

Europa általános de legnagyobb sebei és a' gyógyulhatas előfeltételei.

Az eddig elősorolt bajokból kitünt, hogy Európának sebei Franciaország; innen terjedvén el a' fekély; itt ül és grassal ama Demagog, ki magát csoda-orvosként tekinteti; aki azonban mást nem tesz, mint a' Fejedelmek közt az ellenszenvet, a' népekben pedig csak az elégületlenséget fokozza, hogy csak a' zavarosban halászhasson.

Elősegítik pedig őt a' german és planslav elem előretörékvő s eltávolító csábingerei.

Támaszkodik pedig leginkább ama szerencsétlen feszült viszonyra, mely az 1848-diki eseményekből még maig is fönn van a Fejedelmek és ezek népei közt; sőt tudja azt, hogy sokan még ignorálják is saját népok szeretetét; (porosz) ami nélkül pedig minden költséges operatio csak haszontalan erőködés.

Tudja azt, hogy hiúságból csak a Francia tesz. Ezen gyengeséget tanulmányozá ő legjobban. Ezt tudja ő a legmagasabb fokra emelni; legnagyobb művészete pedig, hogy e' szenvedély számára mindig izletes tápot teremt. S ez az egyedüli kapocs, mely közte és népe (mondjuk katonai) közt folyton fönn áll s a mely még az esélyek és fennlevő általános europai bajok által még inkább megszilárdítatik.

Igaz, hogy egy hiánya még van az ő uralma megszilárdulásának s ez nem egyéb, mint a' „*coronatio*.”

Alig hisszük, hogy a' szabad szellemü Frankok közt kihalt volna már ama pietas, melylyel ők a' sz. korona s így a vallásosság iránt folyton viseltettek; tudja ezt Napoleon is; sőt szükségesnek is tartja; különben mi értelme volna ama tolakodásnak, melyet mindjárt caesarkodása első idejében a' sz. Atya általi megkoronáztatás végett tanúsított?

Elbizakodottságában már mások következetes jellemére nem is számított; különben sejtette volna előre is, hogy a' sz. Atya, mint az igazság, erkölcs és hit főpásztorja, oly embert nem fog az Ur fölkenntjéül vallani, ki mint esküszegő s az ártatlanok vere árán magát caesari polera tolatta.

A keresztkomaságból csak lett valami; de amint tudjuk: Ó-Szentsége „kötve hisz a' komának.”

No de Napoleont az önzés minden pietastól visszartartja s benne, az europai zavarok előidézésebben eleendő makacs kitarása van. Hisz az alkalmak önkéntlenül is kínálkoznak az ő mindenhatóságának (!?) eszéül. —

Mindezt tudva pedig valóban bámulatos, hogy e' bajok közt mindenekelőtt az egyes államok, saját bel-bajaikat részint épen nem gyógyítják, részint oly fonákul kezelik, hogy sebeik épen nem gyógyulhatnak; így az életerő mindinkább csak kimerítettetik; tehát épen nem a' gyógyulást, hanem csakis a' baj nagyobbodását remélhetni; így tehát még arra is el kell készülniök, hogy a' betegség elfajul; a seb egy meg nem vigyázható percben megüszögösödik s rögtön a' tüdő és szívre hat; amidőn már aztán minden késő. — Pedig azt csak nem mondhatjuk, hogy gyógyulni nem akarunk.

Azonban valljuk be őszintén, hogy nagyon nyakasak vagyunk, mert a' gyógyszerek közt minden részről igen válogatósak és fukarok vagyunk; pedig azt csak szemelőtt kell tartanunk, hogy bizony a' betegség sok költséggel, erő-, idő-, munka- s jövedelem-veszteséggel jár; főleg pedig, hogy a' költségeket előbb-utóbb meg kell busásan fizetnünk.

Figyelni kellene arra is, hogy némely házban a' betegség és gyógyápolás közt nem-e célzatosan történik az elhanyagolás? Nem-e csupán a' kezelés hiányos, hogy így csak annál tovább tartson a' megbizottak gazdálkodása!?

Csupán ily okok volnának tehát a' gyógymenet lassuságának előnyei s a' javulás hátrányai!? — Hisz így csakugyan hiba lenne, ha a' szükséges rendszerváltóztatást, mint a hiányos gyógyápolás nélkülözhető veszélyeinek irtó kellékét tényleg, rögtön nem eszközöljük; mert e' nélkül a' gyógyulás teljes lehetlen; pedig így mi lehetne természetesb, mint ama időszak mulhatlan bekövetkezése, melyet a' Physiologok, feloszlásnak neveznek.

Igaz, hogy a' nagy természet maga iránt következetes s így az egyes testek fölözlásából idővel ismét új állományt (substanz) alkat; de bizonyos az is, hogy az elporladt testeket mindenekelőtt csakis másföldnek gyarapítására szokták felhasználni.

Valljon rendén volna-e tehát, hogy a' még fömlevő

életérőt helyileges és helyes gyógyítás nélkül inkább a végromlásnak, mint gyógyulásnak engedjük át? — Hiszen ha már a Pomologok bebizonyíták, hogy az u. n. Császárkörtefa 200 évig is élélhet, virágozhat és gyümölcsözhet; miért ne lehetne így egy életrehivatott államtestet ezredekre is biztosítani.

De bontakozzunk ki a képletekből s bár mint legyen a' dolog, anyi bizonyos, hogy a' beteg élni akar, neki élnie kell!

No tehát valljuk be mindenekelőtt, hogy a' bajokat s ezek okait is már mind ismerjük; ennél fogva tehát, különösen ez utóbbiakat soha se feszegessük; — míg azonban az előbbiekből a' legfőbbeket kiemelni, mulhatlan kötelességünk.

Az általános bajok közt legnagyobb a' pénztelenség és bizalmatlanság.

E' kettő, mint üszög, beleette ma már magát a' leg-egészségesebb államtestbe; míg tehát mindenekelőtt az alszemermet le nem vetkőzzük s az önzetlenséget mint gyógyászt el nem fogadjuk; addig a' gyógyulás teljes lehetetlen.

De állítsuk tárgyunkat fokozatosb világosságba:

Europa beteg; betegek tehát az európai Államok.

Az Államokat az egyes Nemzetek és Fejedelmek képezik; beteg tehát az egyes Nemzettek; a Nemzetest pedig a' Nép és Fejedelme.

A Népek és Fejedelmek úgy, mint az ezredes tölgy-nél a' törzs és korona egymáshoz tartoznak; azért úgy is, mint szív és ész egymást segítsék s így közös boldogságukon működjenek.

A test, lélek nélkül nem élhet; a' Fejedelem és Nép közt a' lélek: az egyetértés.

Gyógyulni lehet gyógyulnia kell; mert tespedésből, lomhán elveszni: önmeggyalásztatás; élnie pedig: kötelesség!

A legfőbb bajokat már ismerjük; most vegyük számba s használjuk fel az életérőt; mely nem egyéb, mint jóakaratumk.

Bemutattuk, tehát használjuk fel a' legjobb orvost, az önzetlenséget is.

Az orvos becsületessége tőlünk függén: így ez csak azt bizonyítja, hogy a' betegség olyan, mit jó házi életrenddel magunk is eltávolíthatunk s így már a' gyógyszer használása is csak tőlünk függ.

Ne pazaroljuk el hát az időt!

„Az idő: Minden!“ Ez pedig elszármal; azért nehigyjük, hogy „várhatunk!“ — — —

A ki vár, azért nem kár! — — —

„K o m á m - A s s z o n y n a k s z ó l t a m , h o g y S ó g o r - A s s z o n y o m i s é r t s e“ — (régi közmondás).

XV.

Magyarország.

Tán említnünk sem kell, hogy eddigi célzatos hátramaradásunknak alapos okait a külföld, leginkább pedig a' francia befolyás alatti olasz mozgalmak teszik.

Azonban ne gondolja a kegyes olvasó, hogy itt politikai elveink s ezek eddigi hiányossága és hibás alkalmazásáról lesz szó; mert ezzel csak anyit akartunk megjegyezni, hogy ez eddigi közlemények szigorúbb értelme és megítélése után, már sok olyan dolog közlésétől mentve vagyunk, amelyek nélkül azonban önmagunkról nem is szólhatnánk.

Az eddig elősoroltak lényegét és összefüggését tekintve tehát ismételve kimondjuk, hogy részünkről semmiféle sebet nem fessegetünk; mert szerény gyógynevezeteink szerint, a behegedésnek stadiumában levő sebek bojgatásával, csak újabb s nagyobb mérvű izgalmat eszközölnénk ama testben, melynek felüdüléséhez már csak is a nyugalom kívántatik meg mindenek előtt.

Azért hibáztatunk kell mind ama kislelkű publicistákat, akik önhitők szerint, a „kiegyenlítés“ nagy művének előzményeinél, az 1848-diki szellemi vívmányok s időszerinti eljárások folytonos faggatását s az akkori szereplők kisebbitését tartják szükségesnek; s ily fölfogásból indulva ki: egyetlen vezér-cik-

ket sem tudtak irni anélkül, hogy azokból a 48-as és 49-es golyókat ne használandották.

Pedig rosszul számítottak; mert golyójaik visszahatván, így ezek tüze, minden subventionalis, bureaucrationalis sat. egoismialis reményöket tökéletesen elpörkölé.

Mióta pedig rehabilitáló eventualitásaik már a politica horisontján levő coniecturák exigentiaival a falba ütődtek; azóta ők is a terra incognita Mekkájába a negatio territoriumára zarándokoltak; hol az activitas passiv homogeniajának szolgálnak. — — (*Hogy tetszik!?* — —)

S csodák csodája! — azóta a Wienerwald fölötti üstökösök mindig inkább nagyobb világossággal közelednek; s maga a Wien és Lajta is mintha csak azért vegyülnének a nagy Dunába, hogy ennek parti lakóihoz juthatván: megöntözhessek ama drága növényt, melyet nálunk „Jogfolytonosság“-nak neveznek.

Enyire haladván jogelvi ügyünk, tagadhatlanul bevalljuk, hogy most már csak a joggyakorlatot ohajtjuk. A passivitas eme vivmányát azonban ne tulajdonítsuk egyedül magunknak, hanem inkább ama Örökszellemnek, mely az időben a kort s ennek hivatott Apostolait éppen akkor világítja meg, midőn mások a sötétség szülötteit épen a Népek közé bocsájtani akarják, hogy így az igazság öntudatának fájáról a gyümölcsöt megmérgezzék; s így az irigység és összeférhetlenség átkával a Nemzetek halálát előidézzék.

Hála a Gondviselésnek! hogy nemtő szellemével megszállta ama keblet, melynek szivverésétől milliók boldogsága s ama lét függ, mely nélkül önüdvét föllelni szinte lehetlen volna.

Oszolni kezdenek tehát az Éjszak fellegei s feltűnend már Nyugot-éjszakon ama csillag, melynek sugarai a sinlődő közanyának kebel-fájdalmaira, remény-irt lövelnek.

A nap ismét közeledik földünkhöz, hogy áthevitse ama kebleket, hol a közérdekek iránt a galádság és hideg közöny fészkeltek.

Enyhül tehát a lég s felüditendi ama nemzeti drága növényt, mely régi dicsőségünk diszgül s jellemünk fényéül a sz. korona iránti hűségben tenyészik.

Ti elhunyt Hősapák s felkent Fejedelmeink eskühöz hiv szellemei! lengjetez fölöttünk! hogy a Haza integritásának minden erejével bebizonyíthassuk ama leghűbb ragaszkodást, mely által a „Pragmatica sanctio“ alapján, Felséges Apostoli Fejedelmünk világoralomra hivatott jövőjét, a humanitás s valódi nagyság alapján, testvéreinkkel s szomszédainkkal örökre biztosíthassuk!

Ez a mi legszentebb buzgalmunk.

Oh bár minél előbb nyíttatnék meg előttünk ama tér; a honnan le-, tehát oda vissza sem léphetünk önmagunktól.

Politikánk természete mindenek előtt a t é r n y e r h e t é s szűksége levén: így minden talpalattnyi tért megés magasra becsülünk, s azon strategikai elveket használjuk, melyeknél fogva egy lépést előre inkább, mint 8 lépést hátra, csupán a jó reménység fejében tehetünk.

Ily szempontból fogván fel a mai állapotot s ennek igényeit, alig lehetne egyebet, mint csupa frasisokat használni; mert mi előbb a tért elfoglalhatnánk, addig minden elvi kérdés csak hasztalan theoriai küzdelem; mely olyan mint a Sahara; melyben bár minél meszebb hatolunk, annál tovább tespedünk.

Tespedünk pedig haszontalanul, sőt (nem tekintve a sivatag egyéb veszélyeit) anyiból nagyon is károsan, minthogy a vissza pótolhatlan időt s ennek előnyeit elpazaroljuk. — Előre tehát!!!

XVI.

Szóljunk-e még vagy hallgassunk?

„Néma gyermeknek szavát az anyja sem érti.“ — Szólljunk hát a helyzet' korlátolt hangján igazán és bizalommal.

Azonban megvagyunk előre győződve, hogy jelen

cikkünk olvasásánál sokan elégtelenek lesznek; mert itt Austria és Magysrországról levén szó, így a jelen helyzet feszültségét, sőt a bizonyos kérdések megoldására vonatkozó véleményt is élénkebb színezetbe állítani ohajtják.

Vannak azonban olyanok is, kik tán már az eddigieket is megsokalták. Lehetnek pedig még inkább olyanok is, akiket sajtóságos rajongó természetüknél fogva most lehetlen volna kielégítenünk; míg mások bókokat igényelnek; így bár menyit s bár hogyan iparkodnánk is felsorolni, úgy még sem elégíthetnénk ki mindenkit; — mert így a bajokat tekintve kellene mondanunk mind ama eseményeket, melyek köztünk a viszálykodás magyát elhinték. S mint temetkeztünk el Mohácsnál? Szükségünk volt-e egyébre mint a jó szomszéd barátságára? Mily okok harcoltak az austriai Fejedelmek iránti ragaszkodásra?

Mily szerepet játszott az önzés? Kik voltak jóakaróink s kik ezek közt ellenségeink?

Milyen ama szerződésnek alapja, szelleme és hordereje, melyet apáink a Habsburgházzal lelegejénte kötöttek? Mily események okozák a szerződés szigorubb értelmének tágasbitását? melyek ama kiválóbb események, melyek a felséges fejedelmi Ház iránti legszilárdabb hűségünket elvitázhatlanul tanusítják? volt-e nélkülözhetlen szükségünk ama kapocs eddigi fönntartására, melyeket apáink belátása helyeselt? s végre melyek ama colossalis események, melyek a Pragmatica Sanctio kezdetétől s felejthetlen nagy nő Királyunk Maria-Theresia uralkodásának megalapításától, II. Jósefen s I. Ferenc korszakán keresztül, a mai napig, mint jogsérelmek, valamint ellenünk, úgy általunk előidézettek?

Leirni és értelmezni kellene a Nemzet jogainak megvédésére tett fejedelmi esküket; s részletezni kellene ama adatokat, melyek szerint a Fejedelmek oldala mellett legnagyobb állást foglalt férfiak, a fejedelmi bizalommal mily gyakran visszaéltek; s így valamint a

Nemzet jogait, úgy szinte a Fejedelem atyai tekintélyét megsérték.

De elegendő volna-e mindezek okadatolására ama csekély hely, melyet az év válpercei alatt átértett dolgainknak itt csak névleges megjegyzésére használhatunk e füzetke korlátai közt?

Nem menne-e itt kötetekre ama munkálat, mely ezen eseményeket, mint buvárlatunk eddigi halmazát; hát még phylosophiai szerény nézetünket is hozhatná?

Nem kell-e mind ezek körül higgadsággal az önisme, hivatás s kötélyézet ama igényére is hallgatnunk, mely az eseményeket a kor szelleméhez s a kétoldalu jogosultságot pedig az egyéniséghez és ennek környezetéhez mérni megtanítja?

Tekintetbe kellene vennünk ama borzasztó önhibáinkat, melyekkel a Korona és Nemzet közti sérelmek kiegyenlítésére kinálkozott országgyűlésekben, mint a törvényhozás színhelyén, legtöbbször még a megyei, sőt családi életből hozott személyeskedést egész pártviszályra emelünk; s így a közügyek rendezését elég tapintatlanul, csak hosszú szóharcolások között mindinkább veszélyezünk.

Avagy tagadhatná-e valaki közülünk, hogy a tisztujítások, főleg pedig a követválasztások magán-költségei a legtöbb családot koldusbotra, Icígéket pedig a megvagyonosodáshoz segíték?

Midőn pedig mi leginkább nemesi jogainkra s az urbéri jövedelmekre támaszkodva csak juridikai tanulmányainkban büszkélkedtünk, a sok politizálási szóviszketeg közt pedig a föld és kézipart, közlekedést, kereskedelmet, a reál tanok átneműltetése által épen nem emelünk; a külföldre vitt tömérdek pénzünket pedig csakis a nemzeti s egyéni hasznot és műveltséget nememelő indolentival kéjelgésre pazarlánk; gyermekeinket pedig kasztrendszerileg s minden a nemzeti vagyonosodást tényező életpályától visszatartva nevelünk; — oh ekkor figyelembe sem vevünk, hogy így a tekintélyes osztály elszegényedésének mulhatlan bekövet-

kezni kellend. — S ezzel a különben sem ápolat kézipar csak még inkább satnyulni, kereskedelmünk pedig pangzani s így nemzeti jelentőségünk a nagy világ előtt csak sülyedni fog,

Legfőbb hibánkat, az összeférhetlenség harcát, az országgyűlések tengernyi idejét, tapintatlanul használván: lehetlen volt, hogy ezzel az ellenünk irányzott s 30 év alatti Metternich féle politikának kezébe, épen a legélesebb fegyvert neszolgálándottuk.

Ekkor pedig egyszerre váratlanul elérkeze ama perc, mely 1848 elején egész Európát megrázkodtatá; — s ekkor elég tapintatlanul, nem saját képezettségünket, érettségünket, és egyéb képességünket, mint számítható erőnket; hanem csak jogainkat s ezek elévülhetlen sérthetlensége iránti forró ragaszkodásunk lelkesültségét tekinténk; melyek azonban az akkori syrendalnak csábhangjai által oly irányba s szabálytalan, tehát tarthatlan térre vezettek, melynek zilált utain a legjobb számítók is elveszthetik ama fonalat, mely őket különben a biztosságba helyezhetendé.

S e szerencsétlen korszakban hirdetének mi ki a jogegyenlőség', közös teherviselés, s a szabadság elvét, mely azonban elleneinktől megirigyelve, a vizzály rozszul magyarázott s fölhasznált hordereje által, a még következtelenebb eljárást, a „függetlenség“ szükségtelen de elég veszélyes kimondását s így a szerencsétlen szakadást előidézé.

Mi természetesb, hogy ekkor a törvényes igazság helyett, csak a vakmerőség még vakabb szerencséjére hagyatva: balsorsra jutánk; amidőn így tért s ezzel mindent vesztve: fölénk csak a hatalom szörnyhullámai tódulhattak.

Ki tehet róla, hogy a hatalom magasztosb s fennsőbb tekintélyének végrehajtó organumai, csak is a meghódítás kimélytelen elvét gyakorlák; s így a még rombolóittasság' mámorától izgatva, a már védtelen leigázottak ellenébe, nagylelküek lenni nem akarának, vagy tán éppen nem is tudának, s így megfeledkezének ama

hivatásról, mely őket a Fejedelem és Nemzet közt, a jövő esélyek ellenébe, a legméltányosb szelid eljárásra kötelezék.

S ki tehet róla, hogy a még rendezetlen állapotnak oly sok civilisatori hőse akadt s így ezeknek önző eljárása, a fennlevő viszonyt még feszültebbé tevé?

Ki gondolta volna meg e bizalmi férfiak közül azt, hogy az ő eljárásuk a Fejedelem és Nemzet közti egyensulynak fönntartására épen csakis veszélyző? mert míg ők költséges rendszerök által az államot nagy s önvédelmi tekintélyre emelik; addig a beljőlétnek elpénztelenítése által, épen az elszegényedést s ennek minden terhes következéseit megalapítandják.

Azonban tagadhatlan, hogy midőn az ifjú Fejedelem, honatjai szívének legszentebb érzésétől indítva, Népeinek helyzetét gyakorlatilag tanulmányozandó, körutra kelt s személyesen tapasztalá, hogy az irántai ragaszkodás hí s az átalakulás korszerűségének némely igényei még egészen fedezetlenek; ekkor nagylelkűségének számos oly jeleit adá, hogy a kegyelmi tények után, a Nemzet őszintén be is vallá, miszerint Fejedelmében csakugyan egy nagy szellemű ört s gondos atyát lenni örvendve tapasztal.

A Fejedelem ily magasztos megnyugvással járván be a hazát, amidőn végre birodalmi székvárosába vonulva az országlás terhét, Népeinek szeretete emlékéitől megkönnyebülve folytatá.

A kormányzásban részint reformok, részint oly férfiak tétettek, hogy e fokkonzenti fejlődés után, az időszertinti általános haladásnak s jobblétnek reményével már mindenki eltelve volt.

Azonban ki tehet róla, hogy a kilátásba helyezett fokkonzenti haladást, egy számitlan provocatio s így a lombardi hadjárat megakadályozá?

S valjon ki tehet róla, hogy felséges Fejedelmünk a Porosz által csakis félrevezettetett?

S midőn a Fejedelem ily csalódásának fájdalmát tekintetbe venni kötelességünk, kutassuk csak to-

vább, hogy az Uralkodásnak terheivel találkozhatván: az önszemeinkkel tapasztalható eseményeket igazán megítélhessük.

Mondjuk meg őszintén: ki tehet róla, hogy a Fejedelemlen legkegyesebb bizalmával megajándékozott legközelebb álló férfiak a helyzettől visszaéltek? s midőn így a hűtlenség s gondatlanság, leginkább pedig az önzés férgétől elméltelyesedett lelkület, az igazság napfénye elől már el nem búvhatott, ekkor aztán az ön-elitélés is bekövetkezett. — Avagy nem ismeretes-e az Eynatten s Bruck féle gyógy mód?

Hol, mely állam historiájából látunk enyi visszaélést? Kinek tekintélye szenved ilyenkor? mit vesz ilyenkor a Fejedelemlen önhibája nélkül? s mint érezhet a nép ily terhek alatt? De mint érezhet mind ezek átgondolásánál a jó Fejedelemlen!?

Im ez elegendő példa arra, hogy „az okos kormányosnak nem mindig állhat hatalmában“ a rendszert úgy használni, hogy általa csakugyan eleget teendhetne hivatásának.

Látjuk ebből, hogy az államhajója, a számíthatlan bel s hűség telenséges eljárás, valamint egyéb, szinte számíthatlan kül veszélyektől fenyegetve, gyakran jó oly helyzetbe, hogy menekülhetését senkinek, ha csak hű népe erőmegfeszítésének nem köszönheti.

Austriának legközelebbi multjából, úgyszólva jelenéből merítvén adatainkat, im kiviláglík, hogy a Fejedelemlen állása mily terhes, s hogy a Nemzetek csak akkor lehetnek igazságosak, amidőn a fennlevő helyzet szülte feszültség okait ismerve, az egyesek iránt méltányosak is.

Ha pedig azt mondjuk, hogy a Korona dicsőségével összekötött terhek a Fejedelemlen jóakaratu gondoskodása által mindenkor megkönnyíthetők, úgy szinte azt sem tagadhatjuk, hogy midőn a felséges Fejedelemlen, az állam jólétén gondoskodva, ifju szívének s férfias lelkének legnemesebb önézretébe merült; egyszersmind ama igazságról is meggyőződött, hogy Isten után min-

denek felett Népeinek szerető hűségében s így ennek jó-
akarataiban találandja csak fel ama támaszt, mely az ő
világra szólló nagyhatalmi állását s egyszersmind nem-
csak saját állama jólétét, de szinte Europa békéjét biz-
tosítandja.

S ha kérdezzük, valjon Ó-Felsége ezen nem csak
dinasticus de humanisticus atyai érzetének jelét adá-e?

Ugy a felelettel im következőleg szolgálunk:

„**Népeimhez!**“

„Ha a megengedhető, a korona méltóságával, vala-
mint az ország becsülete és jóllétével összeférő enged-
mények mértéke kimerítettett, s a békes megegyezés
minden kísérletei hajótörést szenvedtek, akkor többé
nincs választás, s kötelességgé válik, ami kikerülhetlen.

E kötelesség engemet azon keserű kényszerűségbe
helyezett, népeimet új és nehéz áldozatokra fölhíni, hogy
legszentebb javaik védelmére a sorompók közé lép-
hessenek.

Hű népeim felhívásomnak megfeleltek, egy sziv-
vel lélekkel sereglének a trón körül, és a körülmények
által parancsolt mindennemű áldozatokat oly készsége-
gel hozták, mely hálás elismerésemet érdemli, benső
hajlandóságomat irántuk ha lehet még emeli s Belém
azon biztos hitet kelle öntenie, hogy az igaz ügy, mely-
nek védelmére vitéz hadseregem lelkesedve vonult a
hareba, győztes is leend.

Fájdalom, a siker az általánosán táplált remények-
nek nem felelt meg, s a fegyverek szerencséje nekünk
nem volt kedvező.

Austria derék hadserege próbált vitézségét, és ha-
sonlithatlan kitartását ezuttal is fényesen bebizonyítá,
és az általános bámulatot, még az ellenségét is kivivá.
— Nekem méltó büszkeségemre szolgál, ily hadsereg
hadura lehetni, és a haza hálára köteles iránta, hogy
Austria zászlójának becsületét oly erőteljesen megörzvé,
oly tisztán megtartá.

Ép oly kétségbe vonhatlan tény, hogy ellensé-
geink legvégsőbb erőfeszítéseinek, és tulgazdag, a szán-

dékolt csapásra már régóta előre készített segélyforrásaik fölhasználásának dacára, még roppant áldozataik árán is csak előnyöket, de eldöntő győzelmet kivíni nem voltak képesek, míg Austria hadserege erőben és bátorságban rendtlenül oly állást foglalt el, melynek birtoka főnhagyá számára a lehetőséget, az ellenség-től az elnyert előnyöket talán ismét visszavilhatni.

Az erre törekvés azonban új és bizonyosan nem kevésbbé véres áldozatokat követelt volna, mint azok voltak melyek már hozattak, és szívemet mély gyász-szal töltötték el.

Ily körülmények között hasonlókép uralkodói kö-telességem parancsolá, hogy a nekem tett békeajánlatokat lelkiismeretes megfontolás alá vegyem.

Az áldozatnak, melyet a háboru folytatása megki-vánt volna, oly magasnak kellend vala lennie, mikép én kényszerülve lettem volna birodalmam hű korona orszá-gait további s az eddigieket még tetemesen fölülmuló vér- és vagyon odaadásra igénybe venni. És a siker mindamellert kétes maradt volna, miután Én alapos re-ményeimben, miszerint ezen nem csupán Austria igaz jogáért kezdett harcban nem is fogok egyedül állani, oly keserűen csalódtam.

A meleg és hálásan elismerendő részvét dacára, melyre igazságos ügyünk Németország legnagyobb ré-szében a kormányoknál úgy mint a népeknél talált, legrégebb és szövetséges társaink makacsul elzárkoztak annak elismerésétől, mily nagy jelentőséget hordott a nap nagy kérdése magában.

Austriának eszerint a jövő eseményekkel, melyek komolyságát minden nap még növelheté, egyedül kel-lett volna szembeszállnia.

Én annál fogva, miután Austria becsülete vitéz had-seregének hősi erőfeszítése által sértetlenül kelt ki e háboru harcaiból, elhatároztam, politikai tekinteteknek engedve, a béke visszaállításának áldozatot hozni, és az annak megkötésére előkészítésül megállapított előzmé-nyeket elfogadni, miután azon meggyőződést szereztem,

hogy közvetlen, bármely harmadik beavatkozását megelőző értekezés által a franciák császárával mindenestre kevésbé kedvezőtlen föltételek voltak nyerhetők; mint a harcban részt nem vett három nagyhatalomnak az alkudozásokba belépésével a maguk közt megállapított és egyetértésük erkölcsi nyomatása által támogatott közbejárasi javaslatokkal várható lett volna.

Fájdalom, elkerülhetlen volt Lombardia legnagyobb részének a császári állam összegéböli kiszakítása.

Ellenben nem lehet, hogy jól ne essék szívemuek, szeretett népeimnek a béke áldásait ismét biztosítva látni, melyek Elöttem kétszeresen nagybecsűek, mert megadják nekem a szükséges időt, hogy ezentul egész figyelmemet és gondomat háborítlanul a Magam elé tűzött föladat sikerteljes megoldásának szentelhessem.

Austria belső jóllétét és külső hatalmát gazdag szellemi és anyagi erői czélszerű kifejtése, valamint a törvényhozás és közigazgatásban korszerű javítások által tartósan megalapítani.

Valamint a komoly próbáltatás és áldozat napjaiban népeim híven állottak mellettem, úgy segítsenek most is bizalom teljes közeledésük által a béke műveit előmozdítani, és azáltal jóakaró szándékaim valósítását támogatni.

Vitéz hadseregemnek már egy külön hadseregi parancsban kifejezém elismerésemet és köszönetemet, mint annak hadura.

Ma megújítom iránta ezen érzelmek kifejezését, midőn népeimhez szólván. ezen népek Istenért, Császáráért és Hazáért csatába ment fiainak bebizonyított hősi vitézségökért köszönetet mondok, — és az e harcból többé, fájdalom! vissza nem tért, Elöttem feledhetlen fegyvertársaimra bánatosan emlékszem.

Laxenburg, jul. 15. 1859.

Ferencz József s. k.“

Ily nemes önbevallás, enyi átadottság s atyai gondos jóindulat, csak egy önzetlen kebelnek nyilatkozata;

s a' leereszkedés ily magasztossága csak egy valódi hivatást érző Fejedelemé lehet.

Igy történt aztán, hogy a felséges Fejedelem nemcsak közelebbi s távolabbi környezetét, de a Hazának legkitünőbb férfait is bővebb tanácskozáásra meghívni kegyeskedett; míg végre a' tanácskozmánynak, leginkább pedig atyáskodó fejedelmi legjobb szándokának eredménye, az 1860-diki októberi Diploma, valamint az „Esztergomi Conferentia“ és az Országgyűlés összehívása lett.

Azonban valljuk be, hogy a milyen váratlan meglepetésbe s a Pragmatica Sanctio alapján kilátásba helyezett joggyakorlat reményének örömébe, ugy egyszersemind részben a túltevés rajongásába is jutánk; mert ha nem rossz akarat, ugy csakis önfeledésünk tapintatlan eljárása szülé ama hibás eljárást, melyet önválasztotta hivatalnokaink, az alkotmányra s így a 48-diki törvények ususára letett esküjük által az absolutismus ellen bizonyítottak.

Mondjuk ki, hogy az akarat nem volt rossz, tehát hibás sem; de annál hiányosabb a fölfogás; — s ennél még tapintatlanabb az eljárás.

Igaz, hogy b. Vay Miklós akkori fő-korlátnok Ókegyelmessége a (tán téves) fölfogás s eljárás ellenébe semmi intézkedést nem tett; ¹⁾ s így következett sok

¹⁾ Távol légyen tőlünk ama gyanúsítás, mintha mi a' korlátnok ur államférfiúi tapasztaltságát, vagy tapintatos hazafiasságának készségét kétségbe vonnánk; mert megvagyunk győződve, hogy ő bár korlátnok, de egyszersemind korlátolt is lehetett; hisz nemes utódja gr. Forgách Antal sem tehetett meg mindent. Igaz, hogy a' Nemzet által nem is támogatott. — De anyi bizonyos, hogy a kellő korai intézkedés elegendő irányt adhatott volna az esküforma megállapítására; s így nem történt volna a térnek odahagyása.

Avagy kívánhatjuk-e, hogy valaki esküszegő legyen? megfér-e ez ama jellemzilárdsággal, melyre a Fejedelemnek és Nemzetnek támaszkodni kell?

Avagy örvendheténk-e ama változáson, melyet némely bizalommal megtisztelt férfiaknál tapasztalánk, midőn „minden áron“ hivatalba maradtak vagy hivatalt vállaltak? Nem

oly baj, melynek tovább fejlődése ellenébe, Austria kormányfőrfiai más (korlátoló) rendszerről is gondoskodtak.

S így jött létre a februári alkotmány, mely bár az Ösz-Birodalom javára céloztatott; azonban a már gyakorlatnak indult magyar sz. korona alkotmánya némi részleteinek ellenére intéztetett.

Sok volna elősorolni ama botrányokat, melyek a már megkezdett alkotmányosságnak rovására történtek.

Midőn pedig a „Hon-Atyák“ az országgyűlés végett megjelentek, valljon célszerű volt-e a' formákért a lényeket kockáztatni s így ellenünk már is a' legkedvezőtlenebb föltevést megalapítani?

Ki hitte volna, hogy hazánk nagy tekintélyű nemes Deák-ja, ildomos s tértfoglaló tapintatos politikáját még a többség kárhoytatni is fogja; amidőn az országgyűlés megnyitásához „Budára ment, hogy a Hazá integritásáért s a korona jogaiért Pesten vivhasson“ (Lelencház 1. köt. 14. §. 50. lap), hogy csak így a forma helyett a lényeket megmenthesse.

Tapintatosságnak nevezhető-e azon eljárás, melyet ekkor Deák Ferenc ellenébe, bizalmatlansági szózatként, a pesti Piaristák udvarában, a feltűnni akarók indítottak!?

S valóban, csak mint egy hazáját önzetlenül szerető férfiú, teheté Deák, hogy ily méltatlanság mellett a tért és missiot abba nem hagyá.

veszélyez-e ők ezáltal a nép erkölését s hitét? Mily bizalmatlanságot szül ily egyesek eljárása az egész rendszer ellen? Ki vesz azáltal, ha a köztisztelet s bizalom megingadtatik? Menyit vesztenek ez által a közügyek, s mily nehézzé lesz ez által a kormányfőrfiak állása? Nem ez okozza-, vagy segíti-e elő a tarthatlanságot?

De menyivel inkább veszélyzi az alkotmányt még ama önzés, mely a hazafias tüntetések segélyével magát a legtisztább bizalomba fészkei, s midőn már magának állást szerze: ekkor csak visszaélést gyakorol; hisz az alkotmányosság lepele elég bő és biztos színezetű is arra, hogy alája a legundokabb egyéni érdekek rejtőzhessenek.

Mikor gondoskodunk ez ellen is! — —

Hát az kinek a hibája volt, hogy a Hon-Atyák verificatioja oly iszonyu lassan ment; a hazafias szónoklatok pedig oly (irtóztató sok ismétlésekkel ¹⁾ véghe-tetlenségig nyultak; továbbá pedig a' gyűlterem leve-gőzésének kérdése is (hát még megoldása) szinte oly lélekuntató vitába kerültek?

Nem akarjuk állítani, hogy ez mind csupa számi-tásból s az olaszországi események mikénti fejlődésé-nek bevárása miatt történt; mert ekkor azt is mondhat-nánk, hogy az országgyűlésének tartama szinte csak ettől tétéleztetett föl; azonban bár miért volt is így, azt bizony elmondhatjuk, hogy mind ez nagyon is hibásan történt. —

Azonban ebből most már mindenki belátja, hogy rendeltetésünk a sorssal nem azonos; s így ami hibás, vagy hiányos volt, az minden tekintetben, igen nagyon káros is, a jövőre nézve pedig plane tarthatlan állapotot előidézö; ennél fogva már túl vagyunk ama igazság megítélésén is, hogy valljon a közeledés rés-zünkről, vagy Austria részéről, avagy mind kettőnk részéről magunkért vagy egymásért s így az u. n. bi-rodalmi érdekekért szükséges-e?

¹⁾ Hála ama nagy jellemű Hazafiaknak, kik nem szóvisz-kegességből, hanem őszinte jóakarattól jövének s midőn a szó-noki sorozatban a szerenese már őket illette szólhatni, hogy ekkor nemes lemondással hallgattak; megjegyzevén, hogy már ismétlésekbe merülni nem akarnak.

Tartozunk bevallani, hogy mi a rég óhajtott szószabad-ság elvét nem, de igen is ama eljárást kárhoztatjuk, melynél fogva nem csak a ház teendői, de egyszersmind a családi (mint nemzet gazdasági) érdekek vesztenek; mert nézetünk szerint az országgyűlésnek közvetlen, és közvetett költségeit számba kellene venni; avagy kitagadhatná, hogy míg a család apa s. a. t. az országgyűlési napdíjban részesül (tehát költséget okoz); addig őt családjánál, gazdaságánál s. a. t. más valaki eléggé s költség nélkül pótolja-e? — Nincs e ilyenkor még mindenkinek több oly mellékes költsége is, melyet különben megtakarítha-tandott; valljon vissza pótolható-e az idő s. a. t.

Nem célszerű-e tehát, hogy a szóval és idővel egyformán takarékosak legyünk?

A kérdést mindig a múlt dönti el; mit a jelen csak segít; a jövő pedig megigényel; tehát azt bizonyítja, hogy az erőben a túlsúlyt fölhasználni kell, míg ezt ignorálni lehetlen.

Azért a fő dolog az, hogy az erő egyesítésének alapja méltányos s így szilárd lehessen; különben azt a legkisebb veszély, akaratlanul is fölbonthatja.

Bizzunk mindenek felett a Fejedelem atyai jószándékában, s higyjük a magyar becsületesség legszentebb ihletével, hogy Felsőleges Fejedelmünknek (a fennebb hivatkozott okmányban kifejezett) atyai gondoskodása s népboldogító céljai, folyton a legéberebb érdekeltséggel szövődnek ama naponkénti fejleményekhez, melyek a korigényével s az állam ösz- és részletes kívánalmával azonosak.

Ennél fogva remélhetjük, hogy a Fejedelem, oly rendszernek behozatalát meg nem engedi, mely az alkotmánytól mint a' közvéleménnyel ellenkeznék.

Amint a' Fejedelem és Nemzet közt az összekötést a' kormány képezi, úgy a' kormány és Nemzet közt a' független bíró a' Fejedelem. Akiről mint alkotmányos érzetű s igazság szerető, főleg pedig haladást tényező férfüről, nem csak saját belügyeinknél, de még Német-oroszország ügyében is már meggyőződhetünk.

Ennél fogva nem patensekkel, hanem a Nemzet önalkotta törvényeivel akar kormányozni s így végre hajtani ama szent hatalmat, melyet Atyáinak szent esküi, a' sz. korona méltósága s így ennek jogai megigényelnek.

Ő-Felsőleges szentelt személye meg nem engedheti, hogy a' jog csak írott malaszt, hanem élőtörvény — mely maga az istenségnek parancsa — s így igazság legyen.

Ő-Felsőleges mint Apostoli Király, a legszentebbül érzi, hogy „rólunk“, nem „nélkülünk“, hanem „velünk“ az „igazság“; ezt látjuk a fennhivatkozott okmányban.

Azért remélhetjük is, hogy kell és lesz is minélelőbb országgyűlés!

Azért hangzik jelszava így:

„Viribus unitis!“

Úgy légyen! —

XVII.

Országgyűlés.

Eddigi cikkeink minden lényre oda irányult, hogy az országgyűlés szükségét, mint a feltételezett jóakaratú közeledhetés territoriumának legelső alkalmát, kellőleg megvilágítsuk.

S bár minélelőbb megtörténnék az országgyűlés kihirdetése; így nem jutna alap ama mendemondára, hogy bennünket nem a jóakarat, hanem a külső események kényszerűségei vezetnek.

Ne adjunk alkalmat a konkoly hintésre, ha pedig ez tudtunk nélkül mégis megtörténnék: úgy irtsuk azt ki csirájában; ahol nincs táperő: ott az élet kialszik.

Azonban ha bár gondoljuk, vagy tudjuk is, hogy miért; de nem mondhatjuk, hogy mikor és meddig lesz országgyűlés; azért ha már ezt megközelítüni hatalmunkban nem áll, legalább létét és tartamát ne veszélyeztessük.

Mindenekfelett barátkozunk meg ne csak a kor szellemével, hanem ama méltányos követelmények természetével is, amely fennlevő szerződéseink két oldalú jogaiban és sérelmeiben fészkel.

Mindenek előtt gyakoroljunk tért-foglaló politikát; mert bizony az lehetlen, hogy valaki a 360. fokra juthasson, mielőtt az 1. 2. s. a. t. fokokat erőteljesen s így igazán, számítva át nem haladta; mert az ugrás sikere, helytávlát, térség s célpont tekintetében mindig bizonytalan; vagy mi volna haszna, ha az ugrás oly megerőtetésbe kerül, vagy oly zökkenést okoz, hogy bele a test megrokkann?

A véletlenben se bizzunk; mert a véletlen csak fordulatot, de nem igazi bäsist adhat a valódi politiká-

nak; azért a' véletlenre elkészülni, de nem támaszkodni kell.

Midőn pedig a tekintélynek áldozunk, ne jőjjünk önfeledésbe; de az igazság szigora se vigyen a méltatlan formák használására. Ha már áldozni kell, úgy iparkodjunk a formák helyett a lényeg megtarthatására (mint tevé Deák).

S ha nem leszünk önzők, úgy a bizalom bennünk kölcsönösen felébredvén, közelebb is vezet ama életkérdések megoldásának sikeréhez, mely nélkül az ugynevezett „kibékülés“ különben csak színleges, következőleg csak is szappan-buborék leend.

Tegyük gyakorlativá az 1861-diki országgyűlés feliratának e tételét: „esetről esetre“, tehát „időről időre a meddőségből a felüdülésre s. a. t.“ S midőn kérdéseink megvitatásánál, mint törvényeink korszerű megalkotásánál, ismét azzal gúnyolnak és faggatnak, hogy ősi jogainkat a pártütés által a hódító hatalom előtt elvesztők: akkor legyünk a türelemben magasztosak. „Él az Isten! kié egyedül az ítélet“ (Sz. Irás.) Mi pártütők nem vagyunk! — — —

Bizzunk a Fejedelem Nagylelkűségében s ország-lári tapintatosságában.

Használjuk az idő minden percét: ne siessünk, de el ne maradjunk; így erónket biztosítjuk s nem fogunk politikából politikátlanok lenni.

Tárgyaink, mint a közügyek halmazából a fejedelmi propositiok legyenek azok, melyeknek megoldásával ne késedelmeskedjünk.

Hagyjunk föl a szörszálhasogatással; kerüljük a a szükségtelen frasisokat; személyeskedésbe ne ereszkedjünk: gondoljuk meg, hogy hivatásunk a haza boldogítása, nem pedig egyéni érdekeink tüntetése.

Amit a multból nem feledhetünk és megsem is változtathatunk, azt szemrehányásokkal ne feszegessük; s ne essünk új hibákba; hisz a jó keresztény mint Statusférfit, gyakorlatilag imázza e tételt: „és bocsásd meg ami vétkeinket, miképen mi is meg-

bocsátunk az ellenünk vétkeztéknek“ azért inkább iparkodjunk oly védrendszert fölláztatni, mely képes legyen bennünket megóvni a hason bajoktól.

Nemzeti vagyonosodásunk, az állam és nemzet életbiztosítéka a föld vagyon lévén, ne engedjük ennek idegen kézre jutását; ki mint hazai birtokos, külföldön lakik, annak több adója legyen.

A Statust nagy adósság terheli, iparkodjunk tehát pénzt teremteni; értékesítsük termőinket; virágoztassuk fel a mű- s gyáripart; javítsuk közlekedési rendszerünket; könnyítsük a kivitel; ne hozzunk be nélkülözhető fényüzési cikket: külföldre csak tanulni menjünk s adjunk a kereskedelemnek lendületet.

Ne legyünk irgalmatlanok: fizessük becsületesebben a népnevelés bajnokait; ha van löversenyünk s gazdasági díjazás, mikor lesz a nevelés fáradságainak méltánylása? — Nyomorultjainkat, az árvákat és lelenceket ne kárhoztassuk egyesek jótékonyására; a tehetlenekekről gondoskodni a Status kötelessége; a munkakeresőknek munkát kell adni; építsünk hát Lelence- és munka házakat; amely Status nyomorultjairól, a lelencekről s munka-keresőkről nem gondoskodik; az a vagyons- s személybátorságot sem biztosítja; s míg így egyesek az erkölestelenség hinárába jutnak, addig a Status csak saját szegénységének bűnében fetreng.

Ha mindezek szerint teendőinket s erőnket az idővel jól fölosztjuk s megteszünk mindent, amit tőlünk a Haza méltán megkívánhat: úgy Isten áldásában is bízhatunk; mert ha a Magyar tetteivel szereti Istenét, úgy bizton is remélhetendi segedelmét és szentül híheti, hogy az Isten áldása el nem marad; hanem erkölcsünk jutalmául megtestesítendi e jós szavakat:

„Meggühödte már e Nép
A multat, jövendő!“ —

(Kölcsey)

(Ugy légyen!!!)

XVIII.

Hazafias rajongás.

Ha ily önbevallással közeledünk ama térhez, hol sebeinket orvosolni óhajtjuk, úgy már is félig meggyógyultakként tekintethetünk; azért ne késsünk fölkarolni mind ama alkalmi eszközöket, melyek bennünket a közeledés és kibékülés eszméjét megtestesíteni elősegítnek.

De ne feledjük, hogy míg a' magunkét követeljük, addig a másét is megadjuk.

A mit a korona dicsőségéért áldozunk, azzal a Nemzet magasztos lelkiületéről teszünk bizonyágot.

S ha a korona szent érdeke védelmünket igénybe veszi, úgy csak a Nemzet öntudatosságára hivatkozik, melyet bevallani a Magyarinak anyit tesz, mint Apáinak nagy jelleme iránt következetes tisztelettel lenni.

Iparkodjunk az európai sulyegyen fönntartásában tekintélyes szerephez jutni: azonban ne higyük, hogy ezért folyamodhatunk; a Nemzetestnek életrevalósága vivja ki azt, melyet a negatio terén soha el nem érhetünk.

Tartsuk előttünk a testvér- és szomszéd-nemzetek jogait és életszükségeit, ismerjük fel s teljesítsük ama kötelességeinket, melyekkel nem csak Europa de az összes emberiség jólétéért tartozunk: így életrevalóságunk s nagyráhatottságunk iránt meggyőződést, tiszteletet s rokonszenvet ébresztendünk s így megjő az idő, alkalom, ama eszközökkel, melyek bennünket a világ-politica terén, hatalmas tényezőkké emelnek.

S ha így méltó uralkodásra jutandunk: úgy feleljünk meg az uralkodás eredeti hivatásának; eszközöljük, hogy bennünket ne féljenek, de szeressenek; így a Haza boldogsága fölé a nagy emberiség által fog ama borostyán tartatni, melynek örökzöldje fölött a jellemtisztaságnak fehéré és az Istenség szeretetének rozsa-pírja éltetőleg, s mint a béke szivárványa: óvólag lebeg.

Csak így s ekkor tapasztalandjuk Szécheny jóslatát beteljesedve; s hinnünk is kell, hogy:

„Magyarország nem volt, hanem lesz!”
 Mondjuk hát bold. eml. gr. Teleky szellemével, a
 Magyaroknak három szent szavát:
 „**Király! Nemzet! és Haza!**“

XIX.

Pénzügyünk egyetlen gyógyforrása és a transactio.

Szálljunk le a magasból, melybe a tiszta öntudatosság testvérei, a jóakarat és remény szárnyai ragadtak; ne feledjük hogy földiek vagyunk, s nem csak testünkkel de lelkünkkel is kötve vagyunk ama helyhez, melyen a páink, sőt már gyermekeink vére is folyt; mely tehát nekünk bölcsönk és sirunk is, mint ama egyetlen helyünk a nagyvilágban, melyet „H a z á“-nak nevezünk.

Ne roszalja bennünk senki e kis rajongást; hisz e képlet csak a magyar-nemzetiség szeretete, mely a másét nem bántja.

Elég kijutott nekünk az anyagiakból is, hisz ki mondhatná, hogy sebeink nincsenek? oh vannak, ezek mind szellemi mind anyagi érdekeinkbe fészkelvék.

Azért hát megbocsátható e kis üditő rajongás.

A haza szeretete, nagymultja, szomoru jelene s boldog jövője azonban tőlünk jelenleg nem fellengző rajongást, hanem gondos körültekintést, szigorú számteteleket s oly dolog fölfedezését kívánja, mely noha minden nyomornak, azonban haladásnak is közvetítő eszköze; s ez nem egyéb mint a megutált s mégis mindenkitől keresett pénz.

„Pénz?”

Pénz, Pénz! s egyéb semmi!

Hogy pénzügyi dologról szólhassunk, mindenek előtt szükséges lesz körvonalozni ama political constellatiót, melyen nálunk jelenleg a pénzügy rendszer alapszik; így azonban tekintetünket egyelőre a transactio kérdésétől még egészen elvonjuk.

A közterhek viselése jelenleg kiváltságot nem ismer; az államhatalom legújabb időben némi provincia-

lismusnak ugyan engede tért; de pénz- had- és kereskedelmi ügyre nézve a centralismus már oly gyökeret vert, hogy a most megnevezett dolgokban semmi mellék gondolat, joggyakorlat pedig még kevesbbé nem létezik.

Ennél fogva nem-csak létjogunk, de közös kötelezettségeink is megkövetelik, hogy a közkezelés hiányait, hibáit és hátrányait figyelemmel kísérjük; s ami jót, előnyöst és kivihetőt képzelünk, vagy plane tudunk, hogy azt a közvéleménynek s ezzel együtt az államkormányának megrostálás végett átadjuk; hogy így a szükséges reformok annál előbb s minél nagyobb sikerrel, a közohajnak méltánylatául megtörténhessenek.

Mi Magyarok nem vagyunk oly szerencsés helyzetben, hogy az államhatalommal, saját rovásunk nélkül, hallgatag dacot gyakorolhatnánk. Vannak ugyan nemzeti jogaink; sőt ezek folytonosságának elmélete is igen világos; s ennél fogva már a Lajtán túl is beismertetett; — de már világosságának dacára az is bizonyult, hogy mivel az igen világos, tehát igen átlátszó is: s ezért a joggyakorlatot is azon csak keresztül nézik.

Igen! vannak nekünk nagyon is nagy horderejű alkotmányos jogaink; de biz azok egy idő óta Mekkába az üdv országába deponáltattak; s ki tehet róla, hogy érték nem mehetünk, hisz előbb hitet kellene cserélnünk: mert másképp oda csak legfeljebb is alakosan juthatunk.

Valjon ki léphetne fel hit-terjesztőként e hazug világban? hisz ma már csak a pénz az Isten. Pedig a bálvány imádás is vétek. De jaj most neked egyoldalúság!

Valóban nagy kérdés, hogy a Magyarok-Istene nekünk a mennyből jogainkat, mint csak buzgó káromlóinak, ásitozásaink közt fogja-e sült galambként a szájunkba bocsájtani? vagy pedig majd a szomorú tapasztalás mestere, a nyomor intő szózata után indulunk s gyakorlatba vesszük az amerikaiak e jelszavát:

„*Segíts tenmagadon, úgy majd megáld Istened is!*“

Igaz, hogy az idő már sok sebet meggyógyított; de nem vitt-e el az már sokat az agyongyógyító mulandóság örökös s így feneketlen tengerébe is?

Mi jobb tehát: az igában és az igával együtt elerőtlenedni-e; vagy pedig úgy és annyira mozogni, hogy a helyzet tűrhetőbb sőt veszélyes sem legyen? s így majd még az „a jó idő“, mely „jöni fog, ha jönni kell:“ még mindig jó fog ám lenni.

Mínthogy pedig a jog és jogosultság közé sokszor részint magunk; részint a sors ádáz keze nagy mélységet ás, sőt ásott; azért vigyázzunk, hogy önkéntelenül, csupa vigyázatlanságból, vagy gúnyos fetrengésből valahogy bele ne csússzunk; mert bizony míg a kiszabítás bekövetkezhetnék; addig a fölöttünk maradt tulajdonainkat az idő vas-foga rég felemésztheti; sőt bennünket be is temethet.

Nézzük csak más nemzetek életét s vegyünk példát róluk.

A modern tanok szerint a jog mindig az erősbé volt; a hatalom pedig mindig önhitt, s tekintélyét csak veszélyezni képzei, ha kegyével nem fukarkodik; — neki öröme nem a közszereteten, hanem csak önző nagyságában van; ő neki nem kell hű ragaszkodás; ő csak vak engedelmességet követel; amit parancsoló vas-karjával mindig fenntarthatni hisz. — Avagy nem-e ilyen III. Napoleon?! — Hát az Orosz és Porosz!?

De hagyjuk e szörny élőképet, melyet az Istenség legfellebb is csak azért tűrhet, hogy az emberiség, az önmeghazudtolásnak, önzésnek s a bizonytalan emberi sorsnak, valamint a hideg észnek egy szörnyepéldányát, intő kéz gyanánt ismerni s utálni tanulhassa; s hogy a jót és magasztost annál inkább felfoghassa és tisztelhesse.

Ily vad hatalom ellenébe tehát kell, hogy más hatalmat, az Uralkodó hivatásának hatalmát fölismerjük.

„A hatalom pedig az Istentől van!“

(mondja az Irás) Igen! de ez az isteni hatalom nem is parancsol mást, mint az önzetlen szeretet s igazság követelményeit, mely az „enyim tied“ érzetével mindenben azonos.

A jogegyenlőség érzetét az Istenség belénk oltá; azért ki azt megsérti, önmagát itéli el. — Ez így áll a természetben.

Azonban az emberiség nagy családja különféle el-
lentétü éghajlatban, több nagy és kisebb csoportokban él; így külön zónájában külön tápláléka lévén: különféle életmódot s így szokásokat is gyakorol.

Kiket a szükséges szokások egymáshoz vezettek s együtt tartanak, ezek társadalmat képeznek.

A társadalmi élet a szokásokból szabályokat alkotott; a szabályok mint a társadalom létének védérvei, rendet; így öröket s végrehajtókat igényelnek; — s így fejlődik az erő s ebből képződik a hatalom; amely azonban nem egyeseké, hanem az egyesekben az összesesé: s ez az államhatalom.

Midőn pedig az államhatalom magát szervezi s magának képviselőket alkot: akkor ám vigyázzon, hogy mint intézkedjék; nehogy a hatalom csak egy vállalat nyomjon.

Oh ti Nemzetek! kik a hatalomnak képviselőjéteől a hatalmat meg nem különböztetik; mily szánalmas helyzetbe tesztitek ti azokat, kiket Atyátoznak, Uratoknak s Királytoznak neveztek!

Ő legyen gondos, óvjon, boldogítson benneteket, amidőn ti őt még csak tanácsadásaitokkal sem támogatjátok!?

Kivánjátok, hogy fáradjon értetek s örködjék fölöttek s javaitok fölötte, hogy ti nyugton alhassatok!?

Ohajtjátok, hogy ő nagy, méltóságteljes s így hatalmas; fejedelmi társai közt pedig legerősebb legyen; ti pedig töle a tekintély feltételeit magatok megvonjátok!?

Nem lehet boldog ő, ha ti mindent csak töle vár-

tok, de magatok hozzá nem közeledtek, hogy őt segítsétek.

Igy rá nézve a korona gyémántai csak is mint sziklák nehezednek s ha ti ezt nem szégyenlitek; úgy ti is majd tantalusi kinokra lesztek kárhozotva.

O mondjátok meg, nem vagytok-e ti eként magatok a Fejedelem s így önmagatok zsarnokai is, midőn az államhatalom jelentőségéért mit sem tesztek, s így ezt önmagatok elhanyagoljátok!?

Avagy azt mondjátok-e, hogy a Fejedelem segélyére a kormányzáság van hivatva! — Oh mily balfelfogás volna, a törvényhozás jogát a végrehajtás közegének kötelességeivel fölcserélni!?

Valamint a Nemzet: a Fejedelem és kormány, úgy szinte a Nemzet és kormány közt a bíró csak a Fejedelem; míg a Fejedelem és Nemzet közt a kormány: csak szolga lehet. — De e szolgálatra szükségünk van; azért becsüljük is meg; s míg a visszaélést korlátoljuk, addig a szörszálhasogatás helyett inkább támogassuk.

Nem fertőzteti-e meg tehát a korona szentségét és saját jogait, mint az alkotmányt, az: aki, midőn a korona dicsőségeért hazafias kötelességeit közönnyel tekint; addig önmaga javát mint a közhaza igényeit; s így az időt, alkalmat, mint a haladás tényező eszközeit makacsul elhanyagolja?

Valjon mi várakozhatik az oly Hazára, melynek fiai a kor szavára nem hallgatnak, s nem foglalják el ama tért, melyen fokozatosan haladva a Nagyság és Dicsőség Templomába juthatnak!?

Az államhatalomnak, mint a részletekből egyesült erőnek ily jelentőségét és hivatását tehát felfogva, iparkodnunk is kell, hogy a közjólét megalkotásának óriási munkájában minden egyes erő részt vegyen s aránylag annyit tegyen, mint amennyit egyéni helyzete, anyagi és szellemi képessége méltóképen magával hoz; hogy így az erő részleteinek összeforrt zöme által belől boldogok s kívül erősek lehessünk.

Ne feledjük tehát, hogy a Haza boldogsága maga

az államhatalom, mely minden egyes polgárának erejére számítva támaszkodik.

Most az államot a borzasztó adósság lidérc-nyomása terheli; ami alól menekülni kell, tehát lehet is; ha pedig már a Fejedelem bizalmávali visszaélést, a rosztól gazdálkodást példákkal bebizonyítánk s meggyőződünk arról, hogy a Fejedelem minden eddigi legjobb akarata (saját felséges szavai szerint) hajótörést szenvedett; így nem marad egyéb hátra, mint jóakaratu bizalmunkkal közeledve elfoglalni s így betölteni ama tért, melyen hazafias kötelességeinket teljesíthetjük.

Belügyeinket tehát rögtön s szilárd alapon rendezni s mindenek felett pénzbajunkat orvosolni; a legfőbb kötelességünk!

De vajlon lehetséges-e ez, hisz mint már fennebb mondánk: elpénztelenítve vagyunk, a hol pedig az egyesek szegények, ott a Status sem lehet gazdag.

Ez mind igaz, de az még igazabb, hogy azért a pénzbajból mégis kigyógyulhatunk; — anélkül hogy magunkon új sebet csináljunk.

Némely statusférfit bizonyosan csak a transactiora vár s így már azt hiszi, hogy pénz is lesz elegendő; mert ezáltal a kormánynak a külföldön hitele lesz; a pénzpiac ugyanis csak garantiát kíván, ez pedig elegendő lesz, csak Magyarország kibéküljön.

De mily gyakorlatiatlan ez a fölfogás, s mennyire téves volna az irány, ha a transactiot csakis a pénz operatio kedvéért forciroznánk.

Ezen elv nagyon hiányos, hibás, sőt hamisnak nevezhető; mert így az átalakulás semmi solidaritásnak sem nézhetne eléje. Mire vihetne tehát ezen áltatás!?

Mondjuk ki őszintén, hogy mikor a kibékülés nálunk és köztünk egy életkérdéssé lett s rá szükségünk van, hogy akkor ezt nem csak egyoldalulag óhajtani, hanem minden oldalról őszintén akarni, becsülettel megközelíteni és igazságossággal tényezni is kell. — Különben nem lenne az egész egyéb, mint szerencsétlen, azaz rosztól speculatio.

Igen, csak speculatio, mely ha szerencsétlen nem is; de valószínűleg csak üres s így sikertelen is lehetne, anyiból pedig minden esetre nem egész eredménytelen, amenyiben a) költséget, b) időtvesztést c) s oly erőködést tanusítna, mely d) a jó akaratot kétségbe vonná, sőt e) újabb elkeseredést, így f) makacs el-lenszenvet; végre pedig g) még nagyobb meddőséget, vagy h) erőszakot s tán i) halált is okozhatna.

Tehát ne speculajjunk!

Oh mily csunya az a speculatio!? Nézzünk csak ki a piacra, mily sajátságos egy kép merül ott fel.

A. „Kérem! tetszik valamit vásárolni? — — —
Kérem! tessék valamit vásárolni! — — — — Kérem,
Kérem! tessék valamit az Istenért vásárolni!!“ — —

B. „Köszönöm! nincs szükségem sem mire.“

A. „De kérem, nekem van szükségem pénzre; tessék a pénzt kissé circulationak engedni; bizony nagyon meddön megy az üzlet; — így megbukik az egész Ország.“

B. „Nekem sincs pénzem, de nem is akarok semmit vásárolni; — nem kell sem mi.“

A. „De kérem! hiszen pénz nélkül is lehet a legnagyobb „G'schäft“et csinálni.“

B. „Köszönöm a jó szándékot; de nincs sem mire szükségem.“

A. „Kérem, Önnek ez a régi köntöse már nagyon ódon; majd adok helyette ujdonoj divatost.“

B. „Köszönöm, de ezt már csakugyan nem tehetem.“

A. „Miért nem? tessék nézni, az enyim még egészen új, od'adom az Önéért.“

B. „Köszönöm a szivességet, de az Öné egészen más szabásu, meg nekem igen szük is lenne.“

A. „Ne tessék hinni, hogy szük; tessék csak fölpróbálni; — aztán meg hiszen lehet ezt is bővíteni; ez Önön jól fog állni; egész más kinézése lesz benne.“

B. „Tudom; — de én csak legjobban szeretek a magam bőrében járni.“

A. „Kérem!! hát mondtam én azt, hogy megakárom nyúzni? — No ezt a gorombaságot nem vártam.“

B. „Már bocsásson meg Ön önnönmagának, ha a dolgot így értelmezi; — hisz én nem vágyom Önnek boltjába menni; — hagyjon békével.“

A. „Ám lássa a következt! Fizesse meg a tartozást; mert majd meg exequalom; kezemben van már az erő. — Háladatlan ember!“

B. „Az eljárás ellen nem szólhatok; de mért volnék én háladatlan? ezt nem értem.“

A. „Hát nem az én apám szabadította ki ezelőtt több századdal a te ősedet annak a pogány szomszédnak véres markából?“

B. „O sógor régen és máskép volt az; áztán én úgy hiszem, hogy elég busás és gyakori volt érte a jutalom.“

A. „Régen volt!! — — Hát ezelőtt 16 esztendővel nem voltál te nekem roszakaróm! mi!?“

B. „Ne légy már oly méltatlan, hisz jól tudod, hogy jóakaróid (ellenségeink) izgattak bennünket; mert a dolgok akkori becsületes menetével saját kárukat érzék; ellenem ők izgattak; s midőn én helyemből kimozdultam; már ők akkor ellenem jöttek; — előttem, s ellenem álltak.“

A. „Hát aztán mi történt, mi?“

B. „Mi történt, mi történt? hát elvették mindene-
met; és még aztán is — — —“

A. „No no no, mit aztán is! hallgass, ne lamentálj mindig; régen volt az; most legyünk megint jó barátok; hiszen te nagyon jó ember vagy. — — Hát add ide no azt a régi köntöst, hiszen már megette a moly; — itt van újat adok érte.“

B. „No már bocsáss meg! én nagyon tisztelem a barátságodat; de a köntösömhöz őseim emléke s joga köt; én ebből még ki se tudnék bűni.“

A. „Te! hisz én majd lehúzódom rólad!“

B. „Hiszem, hiszem; de igen szépen köszönöm az ily szolgálatot; én nem szeretem azt ha más öltöz-

tet; eltudok én a magam köntösében lenni; nekem az enyim jobb, mint neked a tied; azért — száz szónak is egy a vége: „Én köntöst nem cserélek.“

A. „Te süli te! — Bizony te vagy ám az az igazi B..... Miska.“

B. „No hát ne bántsd a Ma..... Te meg A. — — Au. — — no az a francia, A.. vagy. — De Isten vedled! — Hidd el: majd még megfizetek. — Addig is áldjon meg az Ég!“ — —

A. „Eredj a pok..ba! — — Hát én így hogyan éljek meg?“ — — — — —

Lám ilyen a speculatio; kár az időért.

Azonban hagyjuk ezt az utcai jelenetet; elég, hogy ennek már a pesti piacon akaratlan szemtanui voltunk; s a nagy világ csak kancsalított hozzá.

A politica magas regioiban történni szokott speculatiók szinte lehetnek ily kimenetűek; már pedig az igen rosszul eshetnék, ha bennünket a nagy világ kinevetne; — azért ne speculáljunk; — tudjuk ugyanis, kinek mire van legnagyobb szüksége, hogy becsületesen megélhessen, ebben a zavart világban; azért segítsünk egymáson úgy, amint embertársak iránt tartozunk.

Visszatérve pedig a transactionak speculativ eredetére, csak azt látjuk, hogy bizony legfeljebb is a kölcsönre kellene támaszkodnunk. — De hiszen ekkor csak színleg volna rajtunk s pillanatnyilag segítve; mert lényegileg, csak a terhet szaporitnánk; hisz már a kölcsönök kamatját sem tudjuk fizetni; hát a törlesztésre mikor kerülne így a sor?

Tán egy Crida alkalmával!? — — No, ettől mentesen meg az Isten! mert ennek kiható horderejétől még több rosztat várhatnánk a mai válságos időkben.

Ez kellene csak még!

„Oh Uram ne vigy a kisértetbe! — — De szabadíts meg a gonosztól.“

De beszéljünk hát a dologról tüzetesen.

Jelen cikkünk elején nem ok nélkül említünk fel,

hogy e pénzügy-operatioi gyógykísérletünket, a transactio kérdésétől egyelőre egészen elvonjuk.

Most pedig a fennebb megismertetett okoknál fogva épen véglegesen is kimondjuk, hogy pénzügyünk rendezését és a transactio kérdését, mint össze nem tartozó dolgokat, egymás javáért vagy káráért, soha sem is kezeljük; tehát nem is fejtegetjük.

Azonban ezzel egyik-másiknak szükségességét kétségbe vonni nem akarjuk.

A transactio életkérdés, természetében más politcai okok rejlenek.

A pénz pedig életeikk, melyet a piacon keresünk akkor is, midőn itthon is eleget természetünk.

Közülök bármelyik a másikat megelőzheti; azonban egyik a másikat elősegíti; sőt nagy befolyást gyakorolnak egymásra; és mégis ellehetnek egymástól; azonban mindegyik nélkülözhetlen; azért ne higgye senki, hogy ha pénz lesz, ekkor már a transactio szükségtelen; mert így azért a veszély folyton fenyegető marad; — amiről azonban jelenleg s itt nem vitatkozhatunk.

Maga a transactio kérdésének megvitatása már oly sok tért foglalt el a journalisticában és röpiratokban, hogy fölöle szólni itt sem okosság, sem helyén nem volna. — Beszédnek sok volt már jó, de a kivitelnek valódi követelményeiről szólni, csak az országgyűlésben lehet; — mire nézve úgy hiszszük, hogy nemcsak titkos vágyak, sejtelmek és előzmények, hanem részben már az eszme, (mint elvi) érettségi előkészületek is mind meg vannak.

Azonban pénzügyünk reformjának még csak hírét sem hallottuk; pedig ez a fő; mert a mai korban pénz a status kocsijának kereke, melyet magunk gyárthatunk; de mivel az anyagot csak hájért adják, s ezt a kerekre is használnunk kell; azért mindenek előtt ezzel kell birnunk; ami pedig nem más, mint a bizalom. — Azonban ezt erőtetni nem lehet; de az igazi

jóakarát hamar rokonszenvet ébreszt; így csak a jóakarát tanusítása kell; aztán a többi egymásból következik.

Ennélfogva mi is honpolgári köteleyérzetünkben indulunk ki, midőn eszméletünk, szemléletünk és szemléltetésünk tárgyául a pénzügyet vevénk föl.

Mivel pedig nem „Ma a ger“-kodunk, így ha jóakarátunk rokonszenvet, ügycélunk pedig érdeket ébreszt; úgy reményünk is bizonyosan teljesülni fog; mert tárgyunk, mint a közérdekek egyik legkiválóbb része, ugyszólván sulypontja, bizonyosan ápoltatni s így nagykorúsodni is fog.

Mindenek előtt kimondjuk, hogy kölcönt nem akarunk s hogy a gyógyyerőt, csakis az államháztartástól követeljük meg. — Im lássuk:

Vegyük figyelembe jövedelmünket és kiadásainkat.

Tekintsünk szét s vizsgáljuk meg, hogy hová kell a legtöbb költség; s ezután különböztessük meg és így válaszszuk el a szükségtelentől.

Gondolkodjunk s így fölfedezhetjük ama pót- mint gyógyszerert is, mely a szükségesnek fedezését nemesak elősegíti, sőt javulást és kitartó erőt szül.

Igy mindjárt átlátjuk, hogy a kiadás lehető mérséklése — illetőleg leszállítása, — a jövedelem mérlegével egyensúlyozható; sőt még fölösleget is nyerhetünk, s ez a fő; mert a pénz jó a háznál.

De tekintsük a speciesteket, s számadatoljuk ezeket; ne hogy valaki bennünket itt a pénzdolgaiban is rajongóknak képzeljen.

Oh nem! Hisz pénz a kérdés, ezután pedig nem rajongunk, hanem epedünk; s minthogy pedig ez fájdalom, tehát prózaikus is.

No de a prosa a valóhoz közel vezet; nekünk pedig épen a való kell, mert pénzt kutatunk; tehát nézzük a szerszámokat.

XX.

Statistikai adatok.

A) Államháztartás (1864-ben.)

	jövedelem:		kiadás: ft. o. é.	
1. Legfelsőbb udvartartás:	—	—	—	7,450.800
2. Kabineti iroda	—	—	—	63.482
3. Ministertanács	—	—	—	65.407
4. Államtanács	—	—	—	152.971
5. Birodalmitanács	—	—	—	452.401
6. Pénzügyérség	—	—	467.973.812	311,762.871
7. Had „	—	—	9,127.000	106,683.000
8. Tenger „	—	—	309.206	12,000.146
9. Kereskedelmi s nemzet-gazd.	—	—	18,026.336	14,869.887
10. Igazságügy	—	—	—	7,859.772
11. Külügy.	—	—	115.300	2,198.830
12. Rendőrügy	—	—	675.750	3,013.880
13. Államügy	—	—	245.931	29,031.902
14. Ellenőrség	—	—	1.000	3,918.816
15. Magyar udvari kancellaria	—	—	318.629	11,967.713
16. Erdélyi „ „	—	—	91.076	3,326.561
17. Horvát, Tót, Dalmátorsz. udv. kanc.	—	—	45.989	1,994.814

Összesen: 496,930.029 516,817.213

(Ebből a sz. István koronabeli országokra esik 145,647.872 ft.)

A kiadás tehát 19,887.184 fttal nagyobb volt mint a bevétel.

(Ebből sz. István birodalmára 5,896.724 ft. esik)

Azonban megjegyzendő, hogy a költség és bevétel mindig 14 hónapra azaz 1863-diki november elejétől egész 1864-ki december 31 kéig (bezárólag) számítatik. S így már a szükséglet 614,613.417 a fődőzet 581,073.571 tehát a hiány 33,539.846 forintra megy.

B) Az államadósság 1862-ki október végével tökében 2,441,291,594; 186³/₄-dik évi kamatban pedig 109,979.600 fttot tett.¹⁾

Az államadósság reichsrathi ellenőrző bizottságának jelentése szerint 1863-ban az államadósság tett 2,547,835.965 forintot.²⁾

¹⁾ Mult 1864-ki nov. 17-kén Plener pénzügyér Ó-Ecja az 1862-ki tényleges összes kiadásokat 394,612.000 ftra tette. Mely őszlet azonban az államszükségletre, a pénzügyi törvények által 392,860.000 fttan alapítottak meg.

²⁾ Sajnos dolog pedig, hogy az államadósság convertálása még mindig egyoldalú s így bizonyos 3,006.000-nyi előleg; valamint a darmstadti bankkal való 200.000 tiz forintos részlet-jegyekben kötött sorsjegy-kölcsön évi járadékainak fizetése, az ellenőrködő bizottság, valamint a reichsrath közre-

Az államadósság 1864-ben 2,574,924,376; kamat szükségleti 115,141,668 ft.

Mint hogy pedig a kiadás mindig nagyobb a bevételnél, így a hiányzó összeg akár egyszerűen, akár pedig új kölcsönként mindig az összes adósságot neveli.¹⁾

C) Az 1865. évi költségvetésben 548,705,412 ft tapasztalható; míg a bevétel csak 518,227,816 fra rug; a különbség tehát tesz 30,477,592 fto.

Azonban ez csak első pillanatra látszik oly soknak, mert az elbei hadjárat költségének fejében, Austria, a szerződés 12 pontja szerint 18,000,000 fto kap Dániától.

Azonban ezt könnyű volt papíron megigérni; de vajjon megtörténendik-e a kártérítés? hisz ha jól emlékszünk: az 50-nes években tett expeditionnak 7,000,000-nyi költségei, Dánia által még maig sem fizettettek meg.

Midőn pedig Plener ur ez évben 60,081,000 forintot mint törlesztési összeget számít, akkor nem szabad feledni, hogy az állam jövedékbe már az eladandó (de még el nem adott) 33,000,000 értékű államjávána árát is beszámítá. Azonban így kiviláglik, hogy az államjavak eladásával maga az állam szinte csak szegényebb lesz; de még az eladhatás sem bizonyos; így igen világos, hogy a deficit nem 12 millio, hanem még 33- sőt az expeditio 18 milliójával több mint 60- azaz: 63,477,592 ft. leend. — Ami tán még egy kis „Nachtragsredit“-tel meg is toldatik.

Ezen számtételeket csak azért közöltük, hogy olvasóink, a bevételek és kiadások egybevont részleteinek öszletét s az ezek közti arányt, valamint a status adósságoknak évről évrei nagyobbodását könnyen átpillanthassák.

Mint hogy pedig államjövédéki forrásaink már nem bővülnek, sőt a kiviteli vám magassága által terményeink értéke is alább szál s így a termelés már is igen megnehezítettett; ennél fogva kéz — s gyáripárunk, tehát kereskedelmünk is csak pang.

Lehetne-e ily viszonyok közt az adó bár mely ne-

működése nélkül, csupán a ministerium által, tehát a fennlevő alkotmány ellenére köttetett. — Kivánatos tehát, hogy a pénzügyérség és a nemzeti bank közt létre jött 877,600 ftnyi s 1,350,000 ftnyi 60-ki sorsjegyek zálogbaadása által kezdeményezett előlegezési üzlet is megszüntetessék: hisz ez eljárást az új bankstatutumok 62. §. ugy is ellenzi.

¹⁾ Így már e különbség szerint 1864-dikig 133,632,782 fttal a kamat pedig 5,162,068 fttal szaporodott.

mét emelni? A vagy méltányos volna-e újabb adót u. m. ablak-, gyermekjáték-, tankönyv-, kutya-sat. adót, Angliát utánozva, életbe léptetni?

Valóban nem akarunk a m. kormánynak ily eljárásra kedvet adni, hanem inkább csak azt ohajtánk kiemelni, hogy nemzetgazdaszatunk a legkimerültebb helyzetben lévén: így az adó fölemelése, vagy újabb adónemek életbeléptetése által, már csakis az általános pénztelenség s így elégtelenség emelkednék; ami azonban az állam gazdagításában (tehermentesítésében) soha boldog jövőre nem vezethetne.

Valódi gyógyszereink egyik fő forrását tehát a kivitel megkönnyítésében találjuk; mert ekkor a kereskedelem által természetményeink s így termőink is értékesedni fognak; tehát csakis a kereskedelem megkönnyítése által lesz több pénzünk.

Azonban bár így sok haszonra tehetnénk szert, anyi mégis bizonyos, hogy az államjavak kiviteli cikkeinek nagyobb értékesítése mellett, eszerint leginkább csak az összes lakosság, vagyis az egyesek gazdagodása éretnék el legközelebb; míg maga az állam jövedelme nem igen nagyobbodnék; kell tehát még e mellett másnak is történni, hogy így az állam-háztartás is nyerjen.

Mindenek előtt meg kell említenünk, hogy jelenleg a Reichsrath épen azon dolgozik, miszerint a ministerium ez évben úgy oszsa be kiadásait, hogy semmi deficit se legyen; s úgy látszik, hogy a mag. ministerium, jóakarátának bebizonyításául már is hajlandó volna e hasznos szolgálatot megtenni; azonban tart attól, hogy így jelen hajlandóságát a jövőre is igénybe veendik.

Volt arról is szó, hogy a katonaság létszámát egy évre leszállítsák s így a kiadások is kevesebbédnének; azonban ezen indítványt szélnek bocsájtották.

Nagyon kár pedig, hogy ez utóbbi dologról bővebben nem vitatkoztak, s így föl nem használtatott ama tér, mely a tárgy érdemének megvilágításához a gondolkodó lelket, ama igazságok tételeire vezeti, melyek

valamint a fennlevő bajnak alapját, úgy annak gyökeres megorvosolhatását bizonyítják.

De állítsunk tárgyunkat nagyobb világosságba.

Fennebb a 67. oldalon 3. s következő pontokban megemlítünk, hogy mi minden javítást és javulást az állambáztartástól követelünk; ennélfogva a költségek arányosítását, sőt fölösleget kívánunk; tekintsünk csak szét s így meglátjuk, hogy hol van a legtöbb s tán nélkülözhető, tehát fölösleges kiadás.

Ha olvasóink az **A.** alatti állambáztartás költségeit figyelembe veszik, azt mondandják, hogy minde-nütt takarékosabbnak kell lenni. — Ez igaz; de ne legyünk a kezelés irányába bizalmatlanok, hanem kutassuk ki, hogy hol van a fő baj s ott segítsünk. — Ugyan is azt láthatjuk, hogy a hadügy 106,683.000 ftba kerül 9,127.000 ft. jövedelem; a tengerügy 12,000.146 ftba 309.206 ft jövedelem mellett.

E roppant különbség a költségben minden esetre szembe ötlő s lehetlen, hogy bennünket ez ügyek gyökeres reform-kérdésére ne hozzanak; amidőn máskép meg igen is kívánatos, hogy az államvédrendszer ne csak el ne hanyagoltassék, de sőt erősüljön.

Azonban itt helyén találjuk megjegyezni, hogy irányadónk mindig a szükség legyen a szükségtelenség ellenébe. — Ha ezt soha sem feledjük, úgy az államháztartás kezelésének minden ágában találandunk oly tέρre, hol ezen maximánkat a hasznos reformok behozatalánál érvényre emelhetjük. Ennélfogva az Ellenőrséget az Államügyérségbe beolvasztatni s az Államtanács revisioja alá vétetni óhajtanánk.

Bennünket azonban leginkább a hadügyérség költségei s így maga a hadügy-rendszer érdekel; azért legtözetesebben minden figyelmünket erre fordítjuk.

Austria hadserege: békelábon 263.825; hadilábon pedig 565.468; némely adat szerint pedig 579.989 ember; — mely utóbbi tételbe alkalmasint a tengerészet 14.000 főnyi kara számittatik; melyhez ha még a kereskedelmi (de könnyen hadivá alakítható) hajóseregnek

33.843 emberét számítjuk, úgy 613.311 hadképes emberre menő sereget lenni tekinthetünk. — Itt azonban a tiszti rangban levő (körülbelül 30 ezer) egyént külön, számba se vegyük; hanem figyelmünket csak a hadtenger- a kereskedelmi és rendőr-ügyérségi egyes és az ezek által tevő összes kiadás' és bevételre fordítsuk.

És most tegyük fel a kérdéseket:

XXI.

Hadrendszeri kérdések.

1) *Ha hadban vagyunk: nem kívánatos-e, hogy a főnebbi létszám, szükség esetében még egyszer, — sőt többszörösen is nagyobbra növekedhessék?*

2) *Ha békében vagyunk, szükséges-e akkor a fennebb kiírt katonai létszám; avagy mennyi katonát kelljen okvetlenül tartani, hogy valamint a dísz- úgy a rend-, a hely- és várőrséget el ne hanyagoljuk?*

3) *Mily nemzetgazdászati kincs rejlik ezen kérdéseknek üdvös megoldásában, mind az állam' közös, mind pedig az egyes polgárok' jólétére?*

Ha mindenek előtt a kérdés természetét tekintjük, így azt feleljük, hogy minden hadjárat kockajáték s így a sikert semmivel mással inkább, mint csupán önerőnkkel biztosíthatjuk; ennek szükségét most épen az olasz hadjáratban tapasztalhatánk, hova Austria támogatására több kellett volna, mint a Porosznak csupa elaltató sétája; azért ha a magunk erejére biztosan támaszkodhatunk, úgy nemesak az idegen s leggyakrabban igen drága segílyt nélkülözhetjük, de önállásunk biztonságánál fogva tekintélyt s így másokra befolyást gyakorolhatunk. Azért neveljük hadseregünk számát, de ehhez ne az eddigi költséges és legtöbb egyéb hátrányt és kárt okozó, hanem a legtermészetesb s így a legelőnyösbb rendszert használjuk. Lássuk tehát.

A mai közteherviselési rendszer szerint minden ifju katonakötelezett; kivétel alig van, úgy szólván nincs is; azonban a tudományos pályákra készülők, mint a statusnak egyéb szükségleteit fedezendő ifjak, mint

ilyenek, magukat igazolhatják s így a tanpályát abban hagyni nem kénytelenítettnek. Ha pedig valahogy, mint más közönséges szegény ember fia, az életkornál fogva sorshuzás alá, s a fekete golyóval, a vizsgálat szabályos torturája után, alkalmasokká ítéltetnek: úgy aztán csak a váltságdíj által menekülhetnek. — Ezek tehát a könnyítő szabályok, melyek gyakran áldozatokat is kívánnak.

Mi e szabályok alapját nem faggatjuk, hisz az eljárás ismét más kérdés, melyet a körülmények dispositójára kell hagynunk.

Azonban tudjuk, hogy midőn a szükség nagy, hogy ekkor a kivételt, a kivételes állapot megszünteti; mert „*a szükség törvényt ront.*“ Ebből pedig a fejlődő körülmények szerint már a tapasztalás azt is igazolta, hogy jöhet oly időszak is, melyben nem csak *önkéntesek*, de még a váltság díj letétele s egyéb fennlevő kivételes engedményekkel biztositás és fölmentés dacára is a honpolgárt a hadszolgálatra *önkéntlenítettnek*.

Mindezekből tehát azt a logikai igazságot látjuk kiviláglani, hogy az „*általános hadképesítés*“ egyik leg-szentebb kötelességünk; azért eszmélkedjünk e tárgy fölött kissé tüzetesen.

Midőn a haderőnek nagyságára szükségünk van, akkor a „*hadképesítést*,“ mint fő alapot tekinthetjük. S valóban bámulatos, hogy a tapasztalás szükségletét nem a nevelés, hanem az alig hasznosabban alkalmazható pénzzel — váltságdíj által — akarjuk pótolni; — hisz az már csak még is igen szembeszökő igazság, hogy a pénzzel nem a képtelenséget, hanem inkább a „*képezést*“ kell elősegíteni; — mert eddig a váltságdíjjal csakugyan oda hatoltunk, hogy a fölmentett egyén önmagára nézve, csupán az ő képtelenségének fönnmaradásáért fizetett. — S vajon nyert-e ezzel az állam azáltal, hogy a váltságpénzt, egy másik már kiszolgált katonának, újabbi kötelezettségek föl vállaltása díjául biztositja? Igaz, hogy most az állam, már egy képezetebb emberben, a hadszolgálatnál, több erővel bir; —

de ez a haszon csak látszólagos, különben pedig mind az egyénre mind az államra nézve hátrányos; mert valjon elvesztette-e volna az állam ama polgárát s hadképességét azáltal; ha őt a polgári életjövőtől megfosztja? nem tartja-e a katonát más mint a polgári élet? s ha ennek munkásait nem szaporítjuk, ki fizetend adót, ki gyakorolja az ipart, kereskedelmet sat.?

Valjon segítve leend-e oly egyes emberen, ki élete legnagyobb részét a katonaságnál s gyakran heverve tölté; végre még is megunja a szolgálatot, melyből tán szinte életerőfogyottan tér vissza; s most nyugalmat, jobban mondva heverést, szabadalmakat, könnyű hivatalt, uriaskodást, egy szóval mindent, csak munkás életet nem akar? — Avagy könnyebbségére volna-e az államnak, ha az eddigi hoszasb szolgálat által egy kis pénzhez jutott volt katonáját a magán életbe bocsájtja; de ez már a polgári tevékeny életre tökéletesen alkalmatlan: családapává lenni erőtlen, s így csak meddön, sőt legtöbbször mások nyakán teng? — Avagy hihetjük-e, hogy az ilyen ember a családi életben elegendő szilárd s oly gondos, avagy anyira hosszú és életerős leend, hogy a különben is igen későn nemzett gyermekeit még csakugyan föl is nevelheti? — Avagy elég-e az, hogy ő már katona volt, s most már ne hagyjon maga után a Hazának méltó s oly utódokat, kik az atyának élettapasztaltságát, munkás s jellemnagyságát, az atya általi nevelés után örökölhették s így a haza javára be is töltendik többszörösen ama ürt, melyre derék atyjok halála után a k ö z a n y a , a vesztéségtudatának fájdalmában csak sirva nézhet? — Avagy nem-e valószínű, hogy a hoszasb had-szolgálat utáni férfiú többször életunt is? s így ha a családi életben zavart nem is, de életörömet, nemcsak hogy nem érez, de annál kevesebbet szül is. — Minthogy pedig szaporodott családjának eltartására alig lesz elegendő képes; így még inkább valószínű, hogy maga után csak hamar gyámtalan özvegyet és árvákat hagy, kiknek fölsegéléséről még eddig semmi rendszeres s okos biztonság

fölött sem gondoskodánk; s így csak ama bizonytalan könyör adományokra támaszkodhatnak, mely őket a mai szívtelenség utain legfeljebb is csak az elsatnyulás' s nyomorba, még inkább pedig az erkölcstelenség örvényébe döntheti. — A hoszasb katonai szolgálatnak következései tehát ez eddig mondottak szerint, az államra nézve semmi üdvöst, legfeljebb csak kárt hozhatnak.

Ebből már az is kiviláglik, hogy a katona-szolgálati időnek leszállítása épen oly szükségesség, mint az államjólétének bármely egyéb nélkülözhetlen intézménye. — Ha pedig e dolognak nélkülözhetlenségét, vagy is a katonáskodási rövid időnek megszabását hasznosnak látjuk; úgy azt is meg kell jegyeznünk, hogy ezt nem csak az egyes polgároknak életjövője s munkás szereplése által, az állam, maga is egy és igen szép oldalról, de az államköltségek (tehát a fönnevő tartozások, terhek) megkönnyítése által, több gyakorlati oldalról is megígyényli; tehát nagy haszonra is fordíthatja.

Azonban térjünk a hadképesítés rendszerének reformtervére.

Valóban bámulatos, hogy az állam hadbiztonságának gyarapítása szükségénél, még eddig semmi sem tétetett, mi által (ha már a honpolgár életéből a haza védelmére 8, 10, vagy 12 évet kívánunk) egyszersmind annak megkönnyítésére, tehát valamint előképezésére, úgy az idő és költség megtakarítására, úgy: mint az állam biztonságára megkivánt tőkének gyarapítására hatottunk volna. — Ennél fogva három dolgot kell ki-mondanunk t. i.

1-ör hogy a katonai erőt nevelni;

2-or hogy a katonát rövid ideig szolgáltatni; s

3-or hogy öt képezni, azaz: nevelni és iskolázni kell, mert szükséges; tehát a karjuk is.

Ezen három dolog természetes egymásutánján és össszhatásán alapszik ama egyetlen erő, mely az egyes-és közvagyonosodást gyarapítja; a Nemzetet nagygyá és a Hazát biztonságra emeli.

A fennebb említettek természetéből tehát az is ki-

világlik, hogy egy, a váltságdíjjali fölmentetésben, egy igen s oly nagy lézag és hiány tátong, mely valamint magára a honpolgárra, úgy szinte az államnak is csak hátrányára szolgál. — Mert hisz ha a honpolgár a katonáskodástól magát bizonyos kedvezmények, helyzet, szabály vagy pénz által fölmentetheti; úgy ebből még nem kell „netovább“-ot, hanem legfellebb is csak „szolgálat alóli fölmentetést“ képezni.

A fölmentést ne zavarjuk össze a képesítés szükségességével; hisz azt már fennebb úgy is megemlítettünk, hogy sokszor „a szükség törvényt ront“ s így az egykori fölmentésnek sincs s nem is lehet örökre kiható ereje.

Ennél fogva azt is átláthatjuk, hogy míg a honpolgárt szükség esetében minden eddigi fölmentetése dacára is, mint hadfiut igénybe vesszük; addig épen ezen rendkívüli szükségesség szinte azt is megköveteli, hogy az egyén minél avatottabb, tehát alkalmas, azaz képezett legyen, és pedig annál is inkább; mert az idők rohama egy oly véletlent hozhat, mely sem időt sem egyéb alkalmat s eszközt mint lehetőséget arra nézve meg nem engedhet, hogy még itt valakit a hadviselet legkisebb vagy legnagyobb műveleteinek eszközítésére képezhessünk is.

Szükséges tehát kimondanunk, hogy „míg az egyes polgárt a normalis állapot szabályai szerint a hadi szolgálatok alól (bizonyos alapokon, vagy érveken) fölmentjük; addig az ő képesítésére s így alkalmihaszonvétségére hatni: a törvényhozásnak egyik legszentebb kötelessége.“

E nézetek mint elvtételek közlése után, már nyugodtabb sőt erősbült lélekkel nyulhatunk ama munkálatokhoz, melyek benünket a rég föltett s szükségesekül ismert kérdéseknek megoldhatóságában nem csak elősegítenek, de sikert is hozandnak.

Legyünk természetesek s így kezdjük a családi életben.

Nemde itt azt tapasztaljuk, hogy fiacskainknak legkisebb korukban is már mézes kalácsból, cukros s egyéb süteményből lovat, puskát, kardot, lovas katonát; később pedig igazi dobocskát s mindenféle a katonát jellemző tárgyakat, habár előbb csak süteményből, de később papírból, fából, sőt vasból is adunk játékszerűl. — S mi több: a fiúcska a falóról kutyára, csikó- s később lóra is ültettetik: sőt maga is felugrik. — Egyéb játékszerei közt lehet látni, mindenféle katonai képeket, képes könyveket, szépen fölállítható papir-, fa-, s ólom- katonai figurákat. — Ő szüleitől már katonai öltözeteket is kér; ezek hiányában pedig papírt vagdal, táskát s tarsolyt szab; gyermek pajtásai-, sőt még a kis leányokból is verbuvál; s így lesz egy kis csapat nádlovon ülő gyalog huszár; sat. — Midőn pedig fogalma és életismeretei tágulni kezdenek: ekkor már löporról s puskáról s egyéb durranó tüzi játékról gondoskodik; — s ha bár elejénte csak a nád- s kules-puska járja; de később a valódihoz is hozzá jut, sőt vadat is ejt, bár sokszor bakot lö; de mindezzel legtöbbször csak apját utánozza.

Ezeket tekintve látjuk, hogy a gyermek a katonásdit igen szereti, mi pedig még sem gondolunk arra, hogy ő ezen szép hajlamában az államjávára elősegíttessék; s hogy különben is a porban játszó idejét egy ártatlan, kedvtöltő s jövő életére pedig nagyon is szükséges mulatsággal, némileg iskolázza töltsé.

Ez tehát egyik kelléke lévén fennlevő kérdéseinknek, így mondjuk ki azt is, hogy „gyerrekeinket a katonai élettől el ne riasszuk; hanem inkább oda hatunk, hogy őket a lehető legkisebb koruktól fogva, mint játszó gyermekeket, a katonai állás', mozdulat', fordulatok' és lépésekre; valamint a szakaszok képezése', fejlődésére; úgy szinte a fegyverfogásokra; tehát a vezényszavakra is szabályszerűen játszani, azaz okkalmóddal képeződni, vagy is iskolázni engedjük.“ — Mivége a tanítókról is gondoskodjunk.

Itt sem kell nagy bajjal megküzdünk, hisz a 14

év ótai katonakötelezettség folytán alig lehet képzelniünk, hogy volna bármily kis helység, hol részint szabadságos, részint kiszolgált hadfiak ne volnának. Ezek közt tehát találkozandik olyan egyén is, ki e foglalkozásra nem csak elegendő hajlandó, de képes is leendő; azonban paedagogialis szempontból igen ajánlatos, hogy az oktatásnál, a gyermekek rendes elemi tanítója sőt néhány szüle, vagy előljáró is jelen legyen, hogy míg az ő jelenlétök által a gyermekeknek bizalma, bátorsága és engedelmeskedése ápoltatik; addig más részt a rendes elemi nevelőnek szinte alkalma legyen, ez elemi hadművészet vezetését és oktatását magáévé tehetni. — Azonban paedagogialis eljárásról levén szó, itt megkivántatik, hogy főleg kisebb helyeken, hol tán a katonai oktatónak külön fizethetésére kilátás nincs, hogy ott az egészet a helybeli községtanító végezze. — Mindez első pillanatra sok kellemetlenséggel jární látszik; pedig az eljárást megelőző föltételek igen egyszerűek; mert a most fölemlített kezdeményt, csak a rögtönzés kívánta, s enyiben nem is maradhatunk. A rendszeresített eljárásnál ugyan is megkivántassék:

1-ör hogy a mostani nevelési rendszer mind a növendékek, mind a tanító javára, tetemesen javulván, átalakuljon;

2-ör hogy így az elemi hadművészetre, a népnevelők, már a képezdekben (praeparandiákban) alaposan oktattassanak;

3-ör hogy az ezen oktatással járó testgyakorlatok (gymnastica) szinte multhatlanul kezeltessenek.

4-er hogy a tanítók állása, anyagi helyzete: a status által jobban biztosíttassék;

5-ör hogy így a képezdei tanfolyam ideje, tárgyai, különösen pedig ezek gyakorlati kivitele tágasbíttassék és lelkiismeretesen kezeltessék, ellenőriztessék;

6-ör hogy az elemi hadművészet nagyon egyszerű kivitelű, azaz: csupán mint a testgyakorlatnak egyik kifolyása, egészen játékos, kedvtöltő, s csak is a heti és egyéb szünnapokban legyen.

Ebből kiindulva meg kell jegyeznünk, hogy itt a költségek szinte nem tételeznek föl egy új canalist; mert hisz a fennebbmegemlített váltságdíjakból egy oly roppant alap nevelődik, hogy biz ebből az oktatási fázisokat nagyon is becsületesen díjazhatjuk. — S ha ez nem volna is, nem takarítunk-e meg az ily eljárással milliókat? nem tartozunk-e gyermekeink okosabb nevelését úgy kezelni, hogy ezáltal mind az ő jövőjüket, mind pedig az állam boldogságát legegyszerűbben biztosítsuk. — S valjon nem tartozunk-e arra is ügyelni, hogy míg így egyrészt a népnevelők anyagi állását elősegítjük, *(nem lesznek ugyan is kénytelenek egyébbel, mint a neveléssel s önképezéssel foglalkozni)* tehát méltányoljuk; addig gyermekeinket nem csak a porban heverés s utcai veszélyektől, öltözék- és egészségükre nézve ártalmas játéktól; de sőt gyakran az egész helységet fenyegető tüzi szerencsétlenségektől óvjuk meg; minthogy a gyermekek, a tanítók felügyelete alatt több ideig lévén: így a szülőknek gyakori külfoglaltatásuk miatt nem leendnek anyira magukra hagyatva, hogy az ártalmas „gyufa-játék“-ra oly gyakran s akaratlanul jöjjenek.

Ideje volna már valahára, hogy a status másféle, kevesebb élet- s vagyont-fenyegető gyuszerföltalálására jutalom díjat tűzzön ki; — a helyhatóságok, lelkeszek s oktatók pedig részint gyakori vizsgálat, részint figyelmeztetés, szomorú példázódás által a népet arra szoktassák, hogy a gyuszerket veszélytelen s a gyermekek által elérhellen helyeken tartogassák.

Ha pedig a fennebb említett 4. és 5. pontot kérdés alá s így némi rögtöni megvitatásra méltatni akarjuk, úgy ki kell mondanunk, hogy bizony mi még igen hátra vagyunk; de még is dicsekedhetünk anyiból, amenyiből már fogékony népünknel a tanulás és tanítás becsenaponként nagyobb méltánylattal találkozik; azért épen nagyon is kívánatos, hogy a törvényhozás figyelmét e dolgok ki ne kerüljék s tétessék meg minden, miáltal a népnevelést, mint a nemzetélet', s műveltséget tényező

s fenntartó közjólétet s így a Haza üdvét leginkább biztosíthatjuk. Ennél fogva tekintetbe kell vennünk a népnevelés föltételeit s ne higyjük, hogy ahöz tudomány sem kell; s hogy így e szakot akármely csekélyebb műveltségű ember is kezelheti; hisz ha a varga nem lehet jó asztalos, az ügyvéd pedig orvos; ugy nagyon természetes, hogy a népnevelés-tanításnak is meg vannak a maga követelményei. — Ha pedig az ügyvéd, orvos, bíró, lelkész sat. közügyekkel foglalkozó férfiak műveltetésére évek kellene: valjon nem szükséges-e, hogy a képezdek is több oldalú műveltséggel fölruházott gyakorlati férfiakat bocsájtsanak, adjanak át ama várakozásra, melynél fogva a status reménye, a szülők, kimondhatatlan édeskinű érdekeltsége, mint a természet és emberiség legigazságosb s legszentebb követelménye, csak is a közjólétnek megszilárdításért méltányoltatik.

Most még szükséges, hogy az elemi hadműtszert fokozataira is megtegyük előleges észrevételeinket. Itt azonban mi, nem magával a tudomány, vagy ennek gyakorlati beosztásával s tulajdonképeni kezelésével; hanem csakis inkább ennek az ifjuság egyéb élet- s tanpályájával való összeköttetésével vagyunk hivatva foglalkozhatni; minél fogva célszerűnek látjuk megjegyezni, hogy míg az elemi iskolák, sőt ovodák' rendes növendékei az ő koruk' és képességükkel arányított mulattató „katonásdit“ gyakorolják; addig tekintettel kell lenni arra is, hogy ők ezen bár elejente játszi színezetű, de szükséges képeztetésben később is, azaz: folytatólagosan, mindig, tehát rendes elemi tanulmányok befejezte után is, egyéb tudományos, vagy gyakorlati életpályájukon, fokozatosb komolysággal s rendszeren résztvehessenek. — Ennélfogva célszerű leendő, hogy valamint a vasárnapi iskolások, ugyszinté a real-, gymnasial-növendékek, sőt egyetemi polgárok is, egy szóval: bármiféle életpálya növendékei folyton, a hadműtszert' fokozatosan magasbuló több oldalú tudományban és ennek különféle ágaira kiterjeszkedve műveltessenek.

Míg így az ily csupa recreationalis s üdítő eljárás által a többi tantárgyakat épen el nem hanyagoljuk; addig sok ifjút még gyakran az unalom-szülte haszontalan, sokszor nemcsak költséges, de még elerkölcstelenítő s életveszélyre fajuló szórakozástól is vissza tartunk. — Más tekintetben pedig az elmének mint a folytonos öntevőségi ösztönnek hasznos tápot is nyújtunk:

Igy valóban óriási kincseket gyűjthetünk az állam fölvirágzásának biztosítására; csak azt ne felejtsük, hogy „a idő: minden;“ — melyet ha gyermekeinkkel az okos nevelés által, erőtetés nélkül, fölhasználtatunk; ugy annak értékét is gyakorlatilag megismertetjük s így a szellemi és anyagi munkaerőt, valamint az egyén jellemének, ugy a Haza boldogságának fokozatos fejlődésével is párhuzamítjuk.

S most már azt is átláthatjuk, hogy így az ifjuság szépen előképeztetvén a katonai szolgálatra, így nem kell neki gyönyörű életidejéből 3 ujonc-évet, hanem legfeljebb három hónapot tölteni; — nem lesz tehát kitéve ama otromba (puskatusávali és arebaütésekkeli) bántalmazásoknak; melyeket a káplár sat. rangu tanítók, az eddigi legszigorubb büntetéssel fenyegető parancs-tilalmak dacára, oly megvetésre méltólag gyakorolnak; — hisz a tapasztalás bizonyítja, hogy a szegény közember még csak panaszkodni sem merészel; mert ekkor is legtöbb esetben csak ő veszt; mert ha feljebbvalóját tán némi büntetés érné is: ugy majd hiszen lesz arra is gond, hogy a boszú el ne maradjon. — Ily dolgok gyakoriak s így következnek ama végletek, melyek a méltatlan helyzet feletti elkeseredettségből a szökés, vagy fegyver általi gyilkolás' büntényénél fogva gyakran több életet kiolt. És mi ezt fölfogván, még tovább is helyt engedjünk az inhumanitásnak? — Valjon nem tartozunk oly reformok hozatalára, melyek által elővédrendszeri intézkedéseink gazdag gyümölcsét becsülettel élvezhetjük?

Ezek után bátran kimondhatjuk, hogy a katonai szolgálattidő mostani tartama is a legcélránytalanabb;

mert már mint fennebb a 74. lapon kimutatánk, hogy a hosszú szolgálat által a honpolgár legtöbbszörre vagy elfajul, vagy elsatnyul s valódi életföladatának, mint becsületes hazafihoz illő, meg nem felelhet: úgy itt szinte csak az bizonyul be, hogy miután az ifju, arany idejét, a több évi heverés által részint az egyéni részint az összes polgári élet-, mint az állam kellékére nézve elvesztegetjük: így ennél fogva mindig csak a méltatlan terhet viseljük és szaporítjuk. Már pedig az igen természetes, hogy valamint az egyes ember, úgy az ország is nem csak gyenge, de a folyton kitett ellenségeskedési kísérleteknél fogva fenyegetett s így vészelyezett is marad.

Jobb lesz tehát a szolgálati éveket is bizonyos fokozattal kezdve legfeljebb 3-ra szabni; s így még néhány évre terjedhető nagyobb szolgálatot szinte oly formán igénybe venni, hogy míg a kézműi tanpályát bevégezett ifju ember 20 éves koráig vándorolhatott s így kézi mesterségében sat. tökélyesbült, hogy addig katonaszolgálati éveinek csekélysége s a már ehhez igen is előhaladott ügyes képezettsége által csakugyan minden borzadály, félelem, vagy undor nélkül, azaz: bátorsággal, nyugodtan és szívesen lépjen ama pályára, mely őt a honvédelem dicső kötelességeinek teljesítésével foglalkodtatja.

Midőn pedig még így teljes erővel s az élet szebb örömeinek magasztos élvezhetésére szükséges ifjabb érzelmekkel, megférfiásodott lélekkel ismét haza tér: oh ekkor ne legyen ő tovább, mint legfellebb még csak egy évig katonai kötelezett; legyen mint nagykoru (24 éves) följogosítva a házassulásra is; hogy így a családi életnek rózsá örömeit is élvezhesse.

Így bátran remélhetjük, hogy a physiologiai igazságok kellő érveinél fogva¹⁾ gyermekei is ép, erősek s szellemileg is fogékonyak lesznek; kiknek fölnevelé-

¹⁾ Lelencház I. köt. 22. 23. 24. §§.

sökhez alapos reménye, mert az anyagi kellékek beszerzéséhez is neki még elegendő képessége lehet.

Mínthogy pedig a rendkívüli esetekre t. i. azokra is számítani kell, melyek a honpolgárt a későbbi szolgálatra is kötelezhetik; így sorozzuk az erőt és képességet az idővel és korrallal, hogy ily formán egy kis áttekintést szerezhessünk.

18 éves korig: hadi tanonc.

18-tól 20-ig ifju nemzet-őr (csak cím).

20 „ 21 „ ujongc.

21 „ 23 „ szolgálatban levő

23 „ 24 „ szolgálaton kívüli (tartalék) } hadfi.

24 „ 27 „ honvéd (*Landwähr*).

27 „ 30 „ nemzet-őr.

30 „ 40 „ tartalék nemzet-őr.

40 „ végig hadastyán.

Most értelmezzük a szolgálattételt

rendes állapotban:

Az ifju nemzet-őr csak folyton s testgyakorlatilag mulatva tanul; az ujongc a hadseregnél képezi magát az államhatáron belől; a szolgálatban levő hadfi ellenség ellen harcolván az külföldre is megy; a tartalék hadfi sat. a polgári életben.

Rendkívüli időben:

Az ifju nemzet-őr: helyőrségi szolgálatban

Az ujongc:

A hadfi } az ellenség előtt az államon belül és kívül.

„ tartalék hadfi

„ honvéd mindig az államon belőli hadseregben.

„ nemzet-őr: helyőrségben s a honvéddel.

„ tart. „ a helyőrségben.

Az öltözék s táplálékra nézve:

A hadfiak mindig az állam költségén, a többiek béke idejében mint polgárok a magok költségén; harc idejében pedig ruházatra nézve 3 hónapig, táplálékra nézve csak öt napig a maguk; később pedig az állam költségén.

Mind ezekre nézve még igen sok aprólékos eltérő észrevételeket is tehetnénk, melyek azonban igen koraiak s így szükségtelenek is lévén: tehát azokat majd csak a kivitel' gyakorlati szükségéinek fölfedezésére és használására hagyjuk.

Lesznek azonban olyanok, kik ránk fogják, hogy ez nem volna egyéb, mint a Poroszt utánozni.

Megköszönjük a bókot s nyugodtan azt mondjuk, hogy ez semmi utánzás; mert mi leginkább a harckepítésre tekintünk; ez pedig még sehol sincs.

A Porosyra nézve pedig egész tisztelettel megjegyezzük, hogy tőle tanulhatunk, hisz elemi nevelés-tanítás rendszerét Austria szinte átvevé; így kár, hogy hadügyrendszeri tekintetben szinte nem utánzá; hisz csakis épen ez az oka: hogy a Porosznak adóssága nincs; — valjon vétek volna-e tehát e tekintetben az utánzás? — Nem-e kötelességünk más Nemzetek, Országok intézményeiből tanúságot húzni?

Nézzünk csak egy kissé a dologba: (ilyen volt az állapot eselőtt néhány évvel).

Osztály	térsege	Népeisége	katonasága		Hajóserege		kereskedelmi hajóserege		kivitel	bevitel	Állam			Papir pénz	Bank-jegy forgalom
			békében	hadban	hajók és ágyu naszádok	ágyuk	tengeri hajók	tonnák 200 fontal			bevétel	kiadás	adósság		
			milio tallér; darabját 1 ft. 50 krral számítva												
Ausriai	11.751 □ mf.	40,000.000	263.825	565.468	117 66 gőzös, 55 ágyu naszád, 14.000 ember	1084	528 259 2366 5748 59	207.184 37.456 parti hajó 45.555 efféle kisebb 21.846 halász bárka 21.538 gőzös 33.843 ember	150	232	290 ¹	330	1637	10	264
Porosz	5.104 □ mf.	18,491 220	212.000	674.286	40 naszád 3000 legénységgel	83 141	1 043 715	336.832 ebből 45 gőzös 18.020 ebből parti hajók 24, le- génység 12.000			137 ⁸	139,884 000	266 ebből 264, vasuti adósság	15	125

Ebből tehát leginkább csak az világlik ki, hogy mig Poroszország népessége felényivel kevesebb: katonája, főleg a hadban, több mint Auszriáé. — Bevétele népességéhez képest arányos Auszriáéval; de kiadása tetemesen kisebb; mig adóssága Auszriáéhoz képest roppant kiesiny.

Azonban nálunk a fönn körülirt reform szerint, szükség esetében a katonai létszám oly nagy leend, hogy nem csak aránylag, de kerek számmal nagyobb lehet, mint jelenleg bár melyik europai 3 nagy-hatalomé együtt véve.

Tessék aztán velünk bár melyik hatalomnak sikra szálni. Majd megmutatjuk, hogy mit tesz e szó „Auszria sérthetlensége!”

Ennélfogva tehát most már az ifjuságot hadképesítünk; mert mig a váltságdíj s egyéb alapokoknál fogvásti szolgálati fölmentést megengedünk; addig azt csak nem kívánhatánk, hogy a hadképesítés s így a bizonytalan (rendkívüli) eseményekre az államot valamint roppant harc képességgel, a rövid szolgálati idő tartamánál fogva meggazdálkodhatott tetemes pénz-menyiséggel; valamint a köz pénztárakban, ugy az egyes honpolgárok folytonos munkálkodhatása s megvagyonosodás által ne biztosítsuk.

Itt azonban nem kell feledni, hogy béke idejében még a hadfiak is haza bocsájtathatnak; s így nem az államét eszik, hanem az ipart s így az egyesek mint saját vagyonosodásukat emelendik.

S most a második kérdés megfejtése bár igen rövid, de szinte igen érvényesíthetendőnek, s így a két elsőnek természetéből már a 3.-nak igazsága is világosan látszik; mert ugyan ki ne látná át, hogy béke idejében a katonaság az államnak csak terhére van; hát még oly időben, amidőn a közpénztárakba meg csak a fennlevő adósságok percentjeinek törleszthetésére nyrendő nyugták sem válthatók be. — Ugyan miért kell akkor a katonaság? — Hisz ma már a közlekedési rendszer oly kifejlődött, hogy egy 24 óra alatt az egész

állambeli katonaságot lábra. 8 nap alatt pedig a legtávolabb eső pontokra állíthatjuk.

Ha tehát a szükség kívánja, úgy mindenki hamar kéznél leend; ellenkező esetben pedig míg az államháztartás terhét szaporítja, addig a föld-, kéz-, gyár-, ipar-, kereskedelem csak szenved; mert hiányozván a munkás kezek s így a productív erő nemcsak hogy nem szaporodik, de sőt mindinkább elsatnyul; — minek következtében valamint az egyesek, úgy az állam életereje is csak naponként inkább fogy.

Azért gondolják meg az illetők, hogy az ily helyzet tarthatlan; a mai körülmények további fönnmaradása végképeni tönkrementést idéz elé; így nincs egyéb hátra, mint a gazdálkodási rendszeren, a szükségtelen költséggel járó dolgokon gyökeres reformmal segíteni.

A két első kérdés megfejtéséből már a 3.-nak természeti igazsága is kiviláglik.

Nincs tehát egyéb hátra, mint a dísz-, vár-, hely-s rendőrséget anyira leszállítani, hogy csak a multhatlan szükség fedeztessék. Ilyenkor ne a pompa, kényelem, katonásdias tüntetés viszketege, hanem a további önfenntartás igényeivel megférhető szükséges, mint kénytelenített, de becsületes lemondás s így az okos gazdálkodás legyen a jelszó.

S ha e szerint az 55. és 70.lapon felsorolt kiviteli vámnak megkönnyítése sat. reformokra hajlandók vagyunk (és miért ne volnánk!?), úgy ne késsünk mindent arra használni, hogy a költségek ne szaporodjanak, hanem fogyjanak.

Ó-Felése atyai gondoskodásának egyik legfőbb tárgya ugyis a személy- és vagyon-közbátorság s ezek javulásának emelése lévén; így kell, hogy teljes bizalmunk benne öszpontosuljon; s így megis engedi, hogy a katonaság a lehető legkisebb létszámra s anyira leszállítassék, hogy míg a várakban épen csak is a hadszerek tisztántartása, addig a hely- jobban mondva dísz-őrség csakis anyi katonaság által történjék, hogy

az államháztartás által évenként több millio, mint tiszta jövedelem megtakarittassék.

Ily tetemes reformok rögtöni behozatala tehát a hazabocsájtott felesleges katonaságnak polgári kézmunkája által már az egyesek valamint az állam jóléte eszközöltetvén, így az adót nem hogy emelni, vagy új adónemekkel szaporítani, hanem inkább babár csak $\frac{1}{2}$ százalékkal is, de mindenesetre leszállítani kell; így a nép mindeuütt fennhangon fogja birdetni a tapasztalt reformot, mint a legnagyobb kegy' s legjobb akaratnak félreismerhetlen bizonyítványait; s így a bizalom fölédrend, a közeledés ohajtott s így a kibékülés elősegített leend, az állam-pénztár terhei pedig nem csak fogyni, de a pénzkészlet s ennek forrásai is szinte bővülni és bizton szaporodni fognak.

S valjon ki mondhatná azt, hogy mindezekre a főkellék: a hajlandóság ne volna meg? — S ki merné állítani, avagy ki akarná azt bebizonyítani, hogy a belbéke fenyegetett? Nem volna-e az épen ellenségként tekinthető? hisz a bizalmatlanságnak ily esetben csak épen azokban kell fészkelni, kik másfelől a jót önhibájainknál fogva nem tételezhetik föl. — Nem volna-e ez a legősintébb, vagy legvigyázatlanabb önvád?

Legyünk őszinték! ne vezessünk félre senkit! hisz így csak önmagunkat csalnánk meg;

Azért itt ne legyen gyanu, sem vád; hanem jóakarat, becsületes közeledés s így megjö a jólét, mely az egyesülésre támaszkodik.

Tegyük meg tehát az itt körülirt s egyéb szükséges reformokat; mondjunk le a költséges háztartásról; könnyítsünk a közterheken; legyünk méltányosak egymás iránt; — közelítsük meg a béke-országát; így megerősítendjük az öszbirodalom kötelékeit is; mert az öffenntartásnak más alapja, s az állam megszilárdításának más egyéb módja itt nem létezhetik.

Azért szálitsuk le rögtön a katonaság létszámát, így a munkaerő s fejadó szaporodik.

Neveljük, képesítsük gyermekeinket a katonai

szolgálatra, hogy szükség esetében, idegen segély nélkül magunk védhessük meg az államot.

Könyömsük meg a kivítelt, mint az ipar s kereskedelem legelőnyös b forrását. Tegyük meg a fönnebbi sat. reformokat; ezek kikerülhetlenek; itt nincs s nem lehet egyéb választás; s így minden egyéb kísérlet csak hajótörést szenvedend; azért mondjuk Felseges Feledelmünk saját szavaival „*Kötelességgé válik, ami kikerülhetlen.*“

Ez tehát Austria pénz- s egyéb ügyének is egyetlen gyógyforrása; amiről nem gondolkodni s az alkalmat tette fölnemhasználni, vagy késleltetni: halálos bűn!!!

Itt azonban erkölcsi kötelességünket hiszszük teljesíteni, amidőn mindenek előtt megjegyezzük, hogy e kérdések tételét; valamint a XVII—XXI. cikkeket, elejétől kezdve, már 1859-ben szeptember 25-dikére, (a statistikai adatok akkori nyomán, némileg más alakban) megfejtve bevégzünk; s így csak is Ő-Cs. kir. Apostoli Felsege Laxenburg Jul 15-ről kelt s „*Népeimhez*“ (itt a 46. oldalon) című legkegyelmesebb nyilatkozatára alapított hazafiui tartozásunknak hívénk eleget tenni, midőn e sorokat legelsőbbben a magyar Journalistica terére bocsájtani akaránk.

És nem a mi egyéni hibánk, hanem egyéb fennlétezett akadályok okozák, hogy a lapok szerkesztőségei egytől-egyig oda nyilatkoznak, miszerint „A dolgozat bár igen világosan okadatolt s így nagy horderejű haszonnal járó is; mindazonáltal jelenleg nem közölhető.“

Ily helyzetben egyenest Ő Felsege cabinetéhez akaránk fordulni; azonban e tekintetben is gátolva valánk.

Midőn pedig a bécsi lapok hasábjain a „kibékülés“ frazisainak ábrándairólí sejtelmek napenként világosabbak s így irányszerűbbekké lőnek; ekkor már egy közlő országgyűlésről mi magunk is álmodozánk; s így azt hittük, hogy tárgyunkat, csak is az országgyűlés elébe bocsájtathjuk legilletékesben.

Igy közeledett be ama érdekes korszak, melynek szülötte az 1860-diki október 20-diki diploma s így a 61-ki magyar országgyűlés lőn.

Tekintve pedig a helyzet' valamint a sokoldalú közhangulat komolyságát, csekély egyéni s korlátolt helyzetünkéből kiindulva iparkodánk oly észrevételeket szárnyra bocsájtani;¹⁾ melyekkel bár egyedül a haza boldogságát elősegíteni óhajtánk; de egyszersemind magunkat így igen érzékeny megtámadtatásoknak is kitevénk.

Bekövetkezők pedig az országgyűlés megnyitása s így ennek első (s Deák Ferencze ellen intézett) pillanatától fogva alig váránk, hogy a „Fölirat“ra nyerendő „Leirat“ból a helyzet' esélyeire következtethessünk; s így jelen s egyéb munkálatunkat szinte az országgyűlés elé terjeszthessük. — Azonban mint tudjuk, az idők akkor nem mutatkoztak sikerre vezetőeknek s így tárgyunkkal mi is mindeddig visszamaradánk.

Szomorú teljesedését látánk egyszersemind ama egyéni sejtelmünknek is, melyszerint a helyzetet jól fölismerve, Komárommegye 1861-diki márc. végéni gyűlésén, Sárközy József Alispán ur (képviselői állomásánál fogva történt) leköszönésének visszavonására tett egyéni kérelmünkben kimondánk, hogy t. i. *„Alispáni állását a megye további vezérlete szükségénél fogva annál inkább is szíveskedjék meg- és fönntartani, minthogy az életbe lépendő **Országgyűlés jelenleg ugyanis csak pünköshti királyság leendő! — (zajgás).** —*

Fennebbi cikkünk adatainak megfejtéséhez tehát im lássuk ama iratot, mely mellett tárgyunkat, az 1861-diki országgyűlés elé fölterjeszteni készek valánk.

XXII.

Felterjesztés az Országgyűlésre.

Hazaifui hévvel őszintén tisztelt Hon-Atyák!

Dicsőn uralkodó alkotmányos Fejedelmünk, I. Ferenc-József Ő Cs. Kir. Apostoli Felsége legmagasabb atyai kegyében megindulva s a haladó kor' szellemétől áthatva, az A. alatt idecsatolt „Népeimhez“ című s Laxenburgból 1859-diki Jul. 15-kéről legkegyesebb nyilatkozatú kibocsájtványában igen élénk színezettel rajzolja ama helyzetet, melybe Austria, minden fennlevő százados és sérihellen jogainak dacára, az u. n. barátságos Fejedelmek (?) közönye által, lombardi birtokára nézve jutott.

Kifejezé egyszersemind ama legmagasabb meggyőződését is, melynél fogva: „Austria belső jólétét és külső hatalmát gazdag szellemi és anyagi erői czélszerű kifejtése, valamint a tör-

¹⁾ („A Hit' Remény', Szeretet' s hála hangjai.“ 9. old. Irta: V. K. F. Komáromban oct. 28. 1860.)

vényhozás és közigazgatásban korszerű javítások által tartósan megalapítani“ törekszik.

Legmagasabb atyai átgondolt luzgalmában tovább haladva pedig legszentebb hévvel im következőleg nyilatkozik:

„Valamint a komoly megpróbáltatás és áldozat napjaiban népeim hiven állottak mellettem, úgy segítsenek most is bizalomteljes közeledésük által a béke műveit előmozdítani és az által jóakaratu szándékaim valósítását támogatni.“

E legmagasabb kegygyel átérzett igazságosság kifolyása levén a jelen országgyűlés is; hová a Nemzet képviselői azért hivatnak, hogy a pragmatica sanctio alapján fennlevő kötelezettségnél fogva, újabb lelkesült erővel karolják fel ama égető kérdéseket, melyeknek jogos es méltányos, következőleg igazságos megoldásában a Haza boldogsága, a Trón biztonsága s a Nemzet üdre rejlik.

Valamint pedig a Fejedelem atyai bizalma a Nemzethez s a Nemzet bizalma megválasztott képviselőihez a 48-diki szentesített törvények szerint minden utasítás nélküli; ugy egyszersmind eltághadhatlan, hogy míg a Fejedelem jóakaratu bizalma, a fennlevő teendőkben a Nemzetre, ugy addig a képviselők eljárása a közvéleményre s ennél fogva egyes (a hongyülésben részt nem vehető) jóakaratu honpolgárok segítségére is szinte mindig támaszkodik.

Tekintve pedig a Fejedelem jóakaratu nyilatkozatát és a Nemzet bizalmával tisztelve megválasztott képviselők¹ mint Hon-Atyáknak magasztos hivatásához illő jóakaratait: lehetlen, hogy szerény helyzetem mellett hallgatással hanyagoljam el bennem ama szent ihletet, mely engem a fejedelmi nyilatkozat, mint fölhatalmazás alapján, valamint a Trón, ugy a Nemzet javára egész hazafias átadottsággal és üdrrhatni szinte kötelez.

*Igy a leyőszintébb hazafias bizalommal bátorkodom a mélyen tisztelt képviselők elébe a **B.** melléklet szerint az országgyűlés némi tájékozására s különösen pedig a tán fölmerülhető transactio speculativ iránya ellenébe állított pénzcrisisnek javulása, valamint a hadügyrendszer reformja érdekében összeállított munkálatomat im benyújtani;¹) valamint*

***C.** alatt a hazai humanisticai égető kérdések közt „Lelenc-ház“ című munkámat is kéziratban.²)*

***D.** alatt pedig a köznevelés mint a Haza egyik legnagyobb üdvének fáradaimaival küzdő s eddig kevés közméltánnyal találkozhattott férfiak helyzetére vonatkozó reformtervezetet közlöm.³)*

¹) A kegyes olvasó ebéli nézetünket ezen irat XVII. cikkétől kezdve a XXI-kig már ismeri.

²) Megjelent már nyomtatásban is 1863-ban; a második kötet szinte csak az előleges támogatás után sovároog.

³) Ezen munkálat némely része itt a XXI-dik cikkben említett elemi hadművészet tandíj alapjával van összefüggésben.

Legyen azonban a magas képviselő testület meggyőződve, hogy amidőn a Nemzet törvényeinek újjá alkotásában magát a Nemzet újjászületését s így ennek sok oldalú fájdalmait s nehézségeit szem elől téveszteni nem szabad, úgy más részről a teenők halmazát tekintve egész bizalommal is hiszem, hogy a napirend csakis azon tárgyakat hozandja, melyeket a szükségesség és tapintatosság a korigényével azonosít.

Ennél fogva az itt általam benyújtott előmunkálat tárgyait is bizonyosan méltatandja anyi figyelemre, hogy belőle a hasznost a szükségéstől megkülönböztetvén: részint tájékozásul veendi, kellő esetben pedig törvényes érvényre emelve becikkhezendi.

Igy tehát valamint kötelességem önértetének tudatában, úgy szinte legőszintébb bizalmamban megnyugodva vagyok:

A magas Képviselő Testület!

R.-Komárom, April 8-kán 1861.

őszinte tiszteletű kész szolgálja

*vasvári Kovács Ferenc m. k.
népvezető.*

XXIII.

Utó hangok.

1. Sebek közt valánk, sebek közül jövünk: s a fájdalom leginkább bennünket sújta.

2. Sebekkel bántunk, de megsebesíteni senkit sem akaránk.

3. Némely sebeket szándékosan nem bolygatánk, hisz undorukkal kit sem gyógyíthatnánk.

4. Mig némely sebnek a borongatás, addig másnak a légmentesség szükséges.

5. Nem minden seb érett s nem is mindegyik operatiohoz való.

6. Csoda-gyógyszereket nem használtunk, ma már az önbeismerés a legjobb orvos.

7. Szolgálatkészséggel valánk, s megjutalmaztatásunkat csak az öntudat üdvében találjuk.

8. Nem kopogtatánk előre, tudjuk hogy a Magyar-nál vendégszeretetre számolhatunk.

9. Az utra nem a haszonlesés nógata, nemzeti érzelmeink templomához a kegyelet zarándokoltata bennünket.

10. Ha mindenki ott s anyi áldozatot hoz, hol s

menyít önsérelme nélkül tehet: ugy a Nemzet köz- s szent vagyona óriási nagyságu leend.

11. Milliokat költénk, milliokat veszténk: hasznunk még is csak a szomoru tapasztalás; de számítás nélkül is tevénk!! — — —

12. A tétlen konokságot elitélénk, de magunkat egyedüli tényezőkké szinte föl nem tolánc.

13. Megmutatánk az erő alapját és részleteit, de ezeket csak a hatalom valódi dicsőségének támogatására nógatánk.

14. Beszéltünk a tenger visszatartóztatlan viharairól, de előbb a hajó biztonságáért a delejtü hollétééről irányadólag beszélénk.

15. Munkánk folyamában ki se kutassa a formák rendét, azonban a logikai következetességet föltalálhatja.

16. Hízlegők lenni nem tudánk; mert a kor és becsületesség csak jóakaratot s rövid öszintéséget kíván.

17. Szóltunk korlátolva, de nem tartózkodva.

18. Nem voltunk pazarok az idővel, de fukarok sem a lehető jó tanácsosal.

19. Szóltunk nem csak jóakaratból, de kötelességből is.

20. Érezzük, hogy mindenki ohaját egészben nem teljesítettük, de a Mindenható fölébe nem emelkedheténk.

21. Bántani senkit sem akartunk, mert szent óhajunk a közös meggyógyulás vala.

22. Nem hanyagoltuk el a magunkét, míg a másét szinte megadánc.

23. Magunkon akaránk segíteni s más is boldogítunk.

24. Mig az egyéni jogot megköveteljük, addig a közösemberiség javát is előmozdítjuk.

25. Tevénc anyit, menyinél többet a becsületesség nem enged.

26. Ha nem voltunk is igen simák, de darabos dolgok felett nemis méltatlankodók.

27. Mig idegen dolgokat pengettünk: lelkiéletünk visszhangjával találkozánc.

28. Kitüntettük a tehetséget, de a jellemet az emberben keresünk.

29. Ildomosak akaránk lenni s hogy tapintatosak valánk-e? ezt a közönség ítélje meg.

30. Egyes adatokat bizonyítékul használánk, de mások itéletét meg nem köténk.

31. Gyakran képletekbe bocsájtkozánk, de a komoly valótól soha el nem térünk.

32. Sok dolgot csak kérdőleg tevének, mert olvasóink szakismeretét föltételeznünk kelle.

33. Ha röviden szóltunk is, de keveset tán még sem mondtunk.

34. Némelykor föl is emelkedénk szellem-szárnyainkkal, de lábainkat folyton a földhöz szegezve érzünk.

35. A föld salakját megutáltuk, de azért légvárakban sem keresünk a menekvést és boldogságot.

36. Sült galamb után nem áhitozánk, de másnak gesztenyéjét a parázsból kiszedni szinte nem a mi kötelességünk vala.

37. Üres bókokat senkinek sem vágunk, míg valakit a csalódásban mereven hagyni szinte nem engedünk.

38. Gyanusítani senkit sem akaránk; a tények sem tolmácsra sem commentárra nem szorulnak.

39. Meghajlánk az erő előtt, de igazság érzetünk, s életerőnket meg nem törénk.

40. A nagyságot nem a helyzetből, hanem az érdemből következtetünk.

41. Amit meg nem mutathatánk, annak látására olvasóinkat delejesen vezetünk.

42. A sziv csak ott érzett egyedül, hol az észnek nem volt helye, s hol az észnek kelle hatnia, ott a sziv előjogokat nem követelt.

43. A sziv indulata felett az ész örködött; s az ész hideg szavát a sziv melegével ápolánk.

44. A multat és jelent úgy mutatánk be, mint a jövőnek szülőit.

45. A jövőt nem légszeszszel, hanem a logikai következtetés magicus erejével világítánk meg.

46. A pártviszályról szólni nem volt föladatunk, de a pártok közös kötelességüket föltünteténk.

47. Elfordultunk az abszolutizmustól, de a constitutio leplét is szellőzteténk.

48. A gyávaságot és vakmerőséget roszalánk, de a lehetetlenséggel megküzdeni nem számítánk a virtuosok közé.

49. Az alamisnát és jóakaratot nem cserélénk föl, a kegy és kötelesség közt pedig különbséget tevénk.

50. Mi a hatalmat az erőben s ezt a jogban, emezt pedig az igazságban, de az igazságot is a méltányosságban keresénk.

51. A formákat tisztelénk, de csak a lényegért küzdénk.

52. Felületesek csak ott voltunk, hol s hova a dolog komolysága miatt nem térheténk, de csak ott hallgatánk, hol a szóval csak árthattunk volna.

53. A kort nem kerülénk ki, de a valószínűtlent szinte nem feszegeténk.

54. Ovatosak csak ott voltunk, hol tűzaknákon járánk; azért az életet meg is becsüljük.

55. A gyávaság helyett vakmerőséget nem hirdeténk, de a roszakarat csak gyűlöletünkkel találkozték.

56. A hibákat nem kutatánk, de a látkörben levőket a hiányoktól megkülönbözteténk.

57. Az avult dolgok előtt nem hajlongánk, de az újítás szerepét szinte csak is olvasóinkra bizánk.

58. Az ostort kezünkbe a modern tanok adák, de használás végett azt a közvélemény ítélő-székére helyezénk.

59. Nem valánk tudalékosak, kalászainkat csak a tapasztalás mezejéről hordogatánk.

60. Örömet kötözgetnénk s adnánk kévéket, csak a közönség megrendelésére számíthatnánk.

61. A munkának terhét szívesen viselnők, csak a fogyasztók részvételével találkozhatnánk.

62. A pénztelenség gyógyforrását is megmutatánk, de a becsületes hitelt szinte szükségesnek tanusítánk.

63. A vakhitet roszalánk, de a bizalmat szinte nem allitjuk vásárra.

64. Mi a bölcsesség követ nem árulánk, de az időnek aranyhasznát kimutatánk.

65. Az évszáma 65; tekintsük ezt úgy, mint utósó garasunkat; azért ne tékozzoljunk el, hisz az okosság előre néz s egy **nemzet-testet** nem tehet a kockajátékra. Vegyük most lelkünkre a költő eme szavait:

„Szárnyal az év, az idő végtelen árja rohan.

— — — — — rohan s nem várakozik ránk.

„Ember előre siess!“ ezt viszonzozza nekünk.“

Bezeredy Gergely
1832.

Melléklet: a Humanitas barátihoz.

A kegyes olvasó bizonyosan észrevette, hogy a jelen munkácska, mint az európai, különösen Hazánk sebeinek rövid vázlatában, némi tüzeteséggel pedig a XVII. és XIX. cikkek folyamában gyakran megjegyzésbe jött az „*Árva- Lelenc- s munka-Házak*“ mint a nyomor s elaljasodástól menhelyek szüksége. Ily helyes figyelmet érdemel „a Magyar Irók Segélyegylete is; azért lehetlen volt, hogy a jelen munkácska tiszta jövedelme $\frac{1}{3}$ részének e célrai felajánlásával ne iparkodtunk volna oda hatni, hogy a közönség figyelmét az adakozás ily forma, sőt csekély nemere fölébresszük; — mert az nálunk eltagadhatlan nagy baj, hogy a közcélokrai adakozók névsora igen csekély s mindig ugyan azon nevek szerepelnek; — továbbá pedig, hogy leggyakrabban sokan csak azért nem adakoznak; mert sokat nem adhatnak, keveset pedig adni nem hogy nem akarnának, de szégyenlenek.

Valóban itt már az ideje, hogy ezen álszeméremből, mint kiskorúságból kivetközzünk s megemlékezzünk s gondolkodjunk az „Özvegy asszony fillérje“ s az Isten-Ember szavairól; hisz a csekély adományokból halmazódhatnak a miliónyi összegek; mutatja ezt a londoni számtalan segélyező-egyletek pénztára; azért ne szégyeljük a filléres hazafiaskodást s áldozunk kész-

séggel oly célokra, melyeknek tárgyai az emberiség előtt mindig csak a Nemzetnek érettségéről s nagylelkűségéről tanuskodnak.

Avagy mit szóljunk a Nemzetről, ha műveltségnek Apostolait csak a koldusbotra hagyja? Nem-e épen azon férfiakat kellene a kinemérdemelt nyomor elől megmenteni; kik míg szerény életmódjuk mellett a tudományok művelésével az emberiség boldogításáért fáradoznak s így nemcsak a zajos világtól, de egyéb kenyérpályától is kell, hogy elvonulva éljenek; addig saját gyermekeiknek nevelésére szinte semmi biztosítékkal sem rendelkeznek; — segítsük tehát őket, hogy gyermekeiknek művelése által a Hazát derék, haszonvehető polgárokkal, mint méltó utódaikkal biztosíthassák.

Az írói segélyegylet fő célja ez levén: segítsük tehát alaptökéjének növelését minden lehető uton; ne hogy az egykor nyomorral küzdött nagy férfiaknak emlékére emelendő szobraik, mint valódi tanuk, méla hallgatagságukkal is így kiáltsanak fel:

„Javatokért küzdöttünk, éhezve haltunk el.“

Vissza térve pedig az „Árva- s „Lelencügy“-re; megvagyunk győződve, hogy olvasóink e tekintetben igen érdekelvék; mert a gyakori utánkérdezés csak azt tanusítja, hogy az országlakosság e kérdés' mielőbbi üdvös megoldását áhítva várja.

Legutóbbi időben ismét számos fölkerések érkeztek hozzánk, hogy az ügy mibenletéről annál inkább is nyilatkozzunk, „mivel a *„Lelencház“* című munka szerint már az út nem csak egyengetve, de maga az intézet' legrövidebb idő alatti életbeléptethetése is már tisztán be van bizonyítva. — Ennél fogva alig hihető, hogy e sz. ügy, a m. kormány által fölkarolva s pártfogolva ne leendne; különben hogyan történhetett volna, hogy a *Wiener Zeitung* 132, sz. 26. maj. 1864. s *Pester Lloyd* valamint a többi magyar lapokban hozott közlemények, melyek szerint az üggnék a kormányférfiak általi oly meleg fogadtatása bizonyítottak; mégis egész eredménytelenül maradjon?“

Igaz, ez tagadhatatlan! S mivel helyzetünk nem

engedi, hogy e tekintetben minden hozzánk intézett kérdőlevélre külön felelthessünk; azért erkölcsi kötelességünknek ismerjük, hogy a hazai közönségnek im ez uttal beszámoljunk s lehető megnyugtatót is szerezzünk.

A „Wiener Zeitung“ s „Pester Lloyd“ sat. lapok adatai tényeken alapszanak; mert azt a küldöttség tagjai bár kinek a legnagyobb örömmel mondhaták el; — a dolog egyéb helyzete pedig a következő:

Az 1863. évi Jun. 9 én mélt. gr. Károlyi István ur által egybe hitt s Ő-Méltóságánál megtartott tanácskozmánynak alapján, Ő-Nagysága Krászonyi József Pestvárosa polgármestere s több tanácsnok, valamint több tekintélyes férfiak, számszerint 13-an szűkebb bizottmánná alakultak; föladatuk szerint gondoskodandók mind ama teendőkről, melyek által a Lelenc-ház-ügy minél hamarább s üdvös eredményre juthasson.

Ennél fogva az első teendő volt: bizonyos előleges alapszabályok kidolgozása s ezeknek, csupa előprogrammszerű s abbeli kérvény fölterjesztése, melyszerint a m. kormány csupán az előintézkedések: u. m. aláírások gyűjtését, későbbi könyöradományokrai igérvények, mint nyilatkozatok beszerezhetését, valamint az előlegesen készített alapszabályok megvitathatására vonatkozó gyűlésnek megtarthatását kegyesen megengedni méltóztatnék. — S erre nézve az illetők, a következő tudósításban részesítették:

„Az 1864. évi aug. 16. Pesten tartott tanácsülés jk. kivanata 17809. Olvastatott a Nmlgu Magy. Helytartótanács f. évi Aug. 4-én 53507. sz. a. kelt következő tartalmu kegyes intézvénnye: folyó évi jun. 21. 12570. sz. a. kelt jelentése elintézéséül a Pesten felállítani tervezett lelencház létesítési egylet ügyében a tárgyalási irományok visszazárása mellett a tervezők értesítése céljából e város közönsége tudósittatik, miszerint ezen igazgató kormányzék teljes méltánnyalattal üdvözölte ugyan elvben a kitüzött emberbaráti üdvös célnak a folyamodók által kezdeményezését, de annak tényleges elérhetését az alapszabályok vázlatában előadott alapon, sem a lelencház felállítására szükségelt törzs-

tőke előállítására, sem a fenntartási költségek állandó fedezése tekintetében megnyugtatólag biztosítottak nem tekintethetvén, — a megpendített egylet megalakulását eggelőre engedélyezhetőnek nem találja.

E kegyes intézvény tartalmáról folyamodó urak Gamperl Atajos ur kezéhez jk. kivonattal értesítendőök.

Kmf. Kiadta Gerlóczy.“

Az „egylőre“ szóból tehát csak azt magyarázunk, hogy a további folyamodhatóság és későbbi megalakulhatóság még annak idejében megengedhető leendő; mert a kérvény pontjaira hozott végzés egyéb magyarázatát s hasonlítását, valamint az eljárás minőségét itt megvitatni, helyén nem volna.

Azonban az érdekelt közönség tájékozásul meg kell jegyeznünk, hogy magát a „Lelenc ház“ című munkát itt csak mint magán dolgozatot tekintse s mely a Lelenc-ügybeni tájékozásul hivatalosan fölterjesztetni még eddig senkitől sem indítványoztatott; így tehát a közönség által nagyon is jól fölemlített eme tétel „ *mivel a „Lelenc ház“ című munka szerint az ut nemcsak egyengetve, de maga az intézet legrövidebb idő alatti életbeléptethetése is már be van bizonyítva*“, a m. kormánynál vitatkozás alá nemis jöhetett; bár igaz, hogy az ez ügyben működő kormányférfiak mindegyikének volt némi tájékozásul a „Lelenc-ház“-ból egyegy tisztelet példány adva; azoban ezt megolvasni s igazságairól gondolkodni s meggyőződhetni tán idő nem lévén, hivatalos formába öltöztetni pedig nem lehetvén, így úgy látszik, hogy még eddig a szakmunka tüzetes szerepe szinte nem folyt le.

Azonban a fennebb említett bizottmány, erkölcsi kötelességének eleget teendő legközelebb újból folyamodott; mert alapos okai vannak hinni, hogy a m. kormány, fennebb közlött kegyes intézménye s így a fennálló rendszer alapján a kérvény sikerének annál is inkább helyt engedend; mert a cél nemesak nemes, de tárgya már égető szükség lévén: így az egyéb célokra engedélyezett társulati megalakulások s működések közt,

a csupa önkénytes könyöradományok legüdvösb célrai rendszeresített „*humanistici társulat*”-nak előmunkálataira is kegyes figyelemmel s helybenhagyó engedéllyel leend; hogy így megtörténjék minden, amivel a legközelebbi országgyűlésnek, mint positivitással s így az ide vonatkozó törvényhozásra elegendő alapul szolgálhassunk.

Különben a részvét minden oldalról mutatkozik oly anyira, hogy sokan még az ezelőtt tett végintézteket is megváltoztatták, hogy hagyatékaikból az építendő lelencház javára hathassanak; sőt már ily forma kész pénzek folytak is be a kormányhoz; miről bold. *Atter Jakab* 500 fnyi és komlói daltársulat adományából sat. okmányilag értesítve vagyunk.

Ezen kívül szerény magunknak is sikerült már 562.000 ftot jegyzékbe venni; mely összeget részint mint a hatóságok kezében levő s e célra fordítandó és fordíthatandó készpénzbeli alapítványok, részint pedig az élő egyesek, mint legnagyobb honpolgáraink szó- vagy írásbeli nyilatkozatai után tekinthető igérvények szerint annak idejében igénybe is vehetendünk.

Azonban ez most mind megakadván: így várunk kell, hogy a m. kormányszéktől a szükséges előmunkálatokra engedélyt nyerhessünk; s ez annál is inkább igen kívánatos, mert már a tagokul ajánlkozott egyesek közül a halál által igen sokakat elveszténk; ilyenek Fáy András, Szalay László, Hasslinger s többen; akik, minthogy még az eddigi fáradozásnak — illetőleg kérvénynek — semmi eredményét nem tapasztalhaták: így semmi alapítványt, vagy adományt sem tettek. — S így vagyunk legtöbbszörre mindenkivel; mert mindenki csak akkor ad szívesen, ha látja, hogy van mire, t. i. ha a m. kormány intézkedik, hogy a humanistikai társulat működhessék, s hogy ez így megtehesse mindent, miáltal az ügy többé nem a jámbor óhajtasok, hanem az életben testté lett intézmények közé tartozik.

A „*Lelencház*” című munkáról pedig megjegyzendő, hogy 2. kötete kéziratban már 12 év óta kész s így csak szíveskedjenek azon jó urak, kik névlegesen praenumeráltak, s az I. kötetet már bírják is, a cse-

kély összeget mind az 1. mind a 2. kötetre beküldeni, hogy így a mai szükség-
 hitelü pénzvilágban a munkát sajtó alá bocsájthassuk — Megjegyzendő,
 hogy már többen teljesíték is eheli kérésünket; de még nem vagyunk
 annyira segítve, hogy már a munkát kiadhatnánk. — Azért míg az eddigi be-
 küldők kegyes türelmét, úgy addig az illetők szives figyelmét s részint
 már utólagos, részint pedig előleges részvétét is velünk tetteleg éreztetni
 kérjük; — hogy így képesítve legyünk ama kötelezettségünknek megfe-
 lelni, miáltal a humanitás javára teendő szolgálat tételt, mint már ezelőtt
 12 évvel előbbreli kezdeményezők, önként magunkra vállaltunk.

Igy a m. kormány is előbb járhatand el ama munkálkodásban, mely
 nagyszerűsége- és sokoldalúságánál fogva a könyőségek közé semmi
 esetre sem tartozhatik. — Azért azon urak, kik eddig tán azt hívék, hogy
 a m. kormány a *Lelencügyet* már elejté s így a munka 2 kötete is
 szükségtelen, vagy hogy el is maradand, azok igen tévedhettek; mert
 az ügy elejtve nincs, részünkről pedig szinte mindent megteendünk, hogy
 a cél javára valamint eddigi szakmunkánk kiegészítése, úgy egyéb költésé-
 ges fáradozási készségünk által mindent megtehesünk, ami által a fenn-
 levő várakozásnak, mint a Haza s közös emberiség egyik legszentebb ügyé-
 nek hasznára lehetendünk.

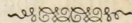
Ennél fogva kérjük ügybarátaink lelkes részvétét, iparkodjanak az
 eszmét terjeszteni s megérlelni segíteni; mert e tekintetben csak a sok
 egyes, de nem az egyes erő adhat lendületet.

Mindhogy pedig életünk mulékony s határ-időhöz
 nem szabható, így gondoljunk a halálra is, melyet gyak-
 ran a véletlen hoz s így ha a humanitás javára már
 előre végintézményileg nem rendelkezünk, úgy később
 majd tán semmit sem tehetünk.

Ne féljünk a haláltól, de legyünk gondosak, hogy
 annak véletlen esete mindenre, különösen pedig lelki
 nyugalomunk s jótékony intézkedéseinkre nézve ben-
 nünket mindenkor készen találhasson.

Ne csak szóval, de tettel is segítsünk tehát e köz-
 óhajon:

„Lelenc-ház“ jöjjön el a te Országod!

**MAGYAR KÖZGAZDASÁGTUDOMÁNY
 EGLETMÉ KÖNYVTÁRA**

*Szerző mint tulajdonos-kiadó, a sajtótörvény értelmében, minden
 utánnomás s idegen nyelvre fordítás-jogot magának tart fenn.*

RM 1252

